

Václav Klaus
Stopy a odkaz pragmatika bez přívlastků

Nadační fond proti korupci

Obsah

Prolog	2
Úvod	3
1 Prerušená vědecká kariéra před listopadem 1989	18
2 Svoboda bez míry	25
2.1 Od revolučního kvasu ke svobodným volbám	25
2.2 S chutí do reforem a kurz od veksláků	32
2.3 Skok do propasti a privatizace prodejem	36
2.4 Velké rozdávání čili kupónová privatizace	39
2.5 Velká koncentrace	48
3 O vítězích aneb hrdinové kapitalistické práce	57
3.1 Harvardské fondy Viktora Koženého	62
3.2 Štiky z Motoinvestu a C. S. Fond	67
3.3 Investiční a poštovní banka – gejzír v Praze	73
3.4 Skupina PPF a nejbohatší Čech	76
4 Ve stínu předchůdce	81
4.1 Pád a deziluze	81
4.2 Boj o moc, tedy prezident Klaus	86
4.3 Amnestie	90
4.4 Kdo je Václav Klaus?	92
Literatura	98

Prolog

Z vyjádření prezidenta T. G. Masaryka z roku 1929 pro americkou společnost o budoucnosti televizního vysílání (český překlad) [1]:

„Mohli byste sledovat ze svého místa, řekněme z obývacího pokoje, džungle v Africe – co tam dělají divoká zvířata. A co víc, mohli byste vidět a slyšet džungle naší lidské společnosti. Každý by pak byl nucen k upřímnosti.“

Z vyjádření prezidenta Václava Klause z roku 2011 po zveřejnění televizního záznamu s pokoutným přivlastněním chilského protokolárního pera vyrobeného chilskými šperkaři [2]:

„Tak zaprvé musím říct, že to není PERO – je to opravdu propiska normální, aby nebyly nějaké, nějaké velké, velké oči.“

Úvod

Konec dobrý, všechno dobré. Generacemi prověřená zkušenost, která nabízí naději i útěchu pro trpkou bolestnou přítomnost. Utěšuje, že i krátký okamžik na konci může zastínit sebedelší trápení, které mu předcházelo. Sportovci, který získal zlatou medaili, jsou odpuštěny všechny předchozí prohry a na prolité řeky tréninkového potu – a možná i slz – je najednou nahlíženo zcela jinak. Vítěze nikdo nesoudí. Co všechno zmůže dobrý konec!

Jako i další zkušenosti, ani tato neplatí vždy a za všech okolností. Na člověka, který přežil hrůzy nacistických nebo komunistických táborů, se vztahovat nebude. Některé životní zkušenosti jsou prostě natolik kruté, že i dobrý konec nedovolí tvrdit, že je „všechno dobré“.

Jsou však i konce nedobré. Sedminásobný vítěz cyklistického závodu Tour de France Lance Armstrong přišel o svých sedm titulů poté, co byl odhalen jeho doping. Z výsledkových listin bylo jeho jméno dodatečně vyškrtáno. Řada těch, co jej po celou dobu podpořovala, se najednou obrátila zády. Celá jeho kariéra dostala trpkou příchut'

Na konci více než dvacetileté politické kariéry profesora Václava Klause byly dvě události, které zastínily vše ostatní: pokoutné zabavení chilského protokolárního pera před zraky televizních kamer a vyhlášení novoroční amnestie. Zatímco první událost zanechala nesmazatelnou stopu u nás i ve světě a sledovanost záznamu nevidaného prezidentova počínání trhala rekordy, druhá událost pro změnu vyvolala novodobý domácí rekord v rozhořčení české veřejnosti. Napříč věkovými skupinami, sociálním statutem a politickým smýšlením. Václav Klaus tím napevno získal domácí „nesmrtelnost“.

Záznam prezidentova zabavení chilského pera dodnes slouží k pobavení milionů lidí po celém světě. Prezident si protokolární pero, se kterým ale sám nic nepodepisoval, mohl vzít, udělal to však nešťastným způsobem – pokoutně a bez noblesy. K pobavení slouží i prezidentovo dodatečné upřesnění, že se nejednalo o pero, ale o „normální propisku“ – rozdíl v takovém přisvojení si „pouze“ propisky, a nikoli pera, je obtížně pochopitelný. Snad jen chilských šperkařů, kteří umělecký kus z národního polodrahokamu vyrobili, se mohla slova o normální propisce dotknout [3]. V záznamu příhody hraje hlavní – vlastně jedinou – roli Václav Klaus a usmívají se nad ní miliony lidí. Záznam prezidentova vyhlášení amnestie je však svojí povahou opačný. Usmívá se totiž Václav Klaus – na úkor milionů lidí...

Svalovat vše kolem amnestie na Václava Klause by však nebylo správné. Pod jejím textem jsou totiž dva podpisy: podpis prezidenta republiky a podpis premiéra [4]. Už jen z toho důvodu padají následky amnestie nikoli pouze na Václava Klause, ale přinejmenším stejným dílem také na Petra Nečase. Ten totiž dokument nemusel spolupodepsat. Nebo musel? V říjnu 1941 sovětský diktátor Josif Stalin požadoval od armádního generála Josifa Apanasenka, jenž velel sovětským vojskům na Dálném východě, stažení a poskytnutí protiletadlových děl na obranu Moskvy. Reakce všechny překvapila. Apanasenko vyskočil ze židle a s jadrnými nadávkami se před svědkem na Stalina obrátil s otázkou týkající se případného japonského útoku: „*Čím potom uhájím Dálný východ? Těmihle svými lam-*

pasy?“ Při tom se tloukl pěstmi do nohavic svých kalhot a rázně odmítl Stalinovi vyhovět. Ten generálův výstup přešel s bohorovným klidem a zbraně mu ponechal [8]. V květnu 1944 se armádní generál Konstantin Rokossovskij postavil Stalinovi a dvěma členům nejvyššího velení Rudé armády, když odmítl provést vojenskou operaci dle jejich rozkazu, načež byl z porady vykázán, aby si svůj postoj ještě rozmyslel. Když se Rokossovskij vrátil, trval i nadále na své variantě útoku. Byl vykázán znovu a po návratu opět trval na svém. A Stalin jeho variantu přijal. Rokossovskij byl přitom tzv. vyzdviženec – před válkou na vlastní kůži zažil stalinské mučírny, pobyl si i v cele odsouzenců k smrti a nepochybně si to nechtěl zopakovat [8]. Předseda vlády Petr Nečas byl v nesouměřitelné situaci a na rozdíl od Apanasenka či Rokossovského mu nehrozila ani fyzická likvidace, ani roky žaláře. Přitom bez spolupodpisu předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády by amnestie nemohla být v lednu 2013 vyhlášena.

Připisovat Václavu Klausovi i jen poloviční roli na amnestii je však také nesprávné. Dva měsíce po jejím vyhlášení řekl tehdy ještě prezident Klaus v televizním pořadu na dotaz, kdo se podílel na tvorbě amnestie a kdy byla amnestie předložena ministerstvu spravedlnosti, tato slova [7]:

„To opravdu vzniklo mezi mým nejužším kolektivem spolupracovníků, deset let jsme o tom uvažovali, deset let jsme měli různé nápady, co by tam mělo být zařazeno a nemělo (...). Podívejte, ministr spravedlnosti o tom byl informován a různé věci se konzultovaly s někým, koho i on doporučil, ale nemá smysl o tom hovořit.“

Za deset let úvah mezi kolektivem spolupracovníků se muselo alespoň o záměru amnestie dozvědět více lidí – už jen proto, že pro kvalifikované úvahy bylo třeba mít adekvátní údaje o počtu stíhaných osob, o délkách trestních stíhání apod. Vyhlásit amnestii pouhým pohledem z okna by bylo šílenství. Všichni ti, kteří se o přípravách amnestie mohli dozvědět, mohli také nějak pomoci s její konkrétní formulací: tuto číslovku by bylo dobré změnit na tuto číslovku, tuto formulaci by bylo dobré změnit na tuto formulaci...

Amnestie vyhlášená prezidentem Klausem na Nový rok 2013 obsahovala pět článků. Největší pobouření vzbudil druhý z nich. Zastavoval trestní stíhání pravomocně neskončených stíhání (s výjimkou trestního stíhání proti uprchlému), od jehož zahájení uplynulo více než 8 let, a to pro trestné činy, za něž trestní zákoník stanovil trest odnětí svobody nepřevyšující deset let [4]. Právě tato část definitivně uzavřela řadu závažných hospodářských kauz z divokých devadesátých let. Za konečné znění amnestie přitom může být česká veřejnost ještě ráda. Její text, resp. text jejího druhého článku (tzv. abolicie) totiž mohl být úplně jiný. Názorně to vysvětlil dlouholetý externí poradce prezidenta Klause, podle vlastních slov spoluautor Ústavy a bývalý politik v jedné osobě Jiří Payne, který v březnu 2013 v České televizi řekl [5]:

„Ústava jasně říká, že prezident má právo vyhlásit takovou abolicí – a není žádné omezení. On ji může vyhlásit úplně, jak chce. On může udělit abolicí např. všem blondatým lidem, i to je možné. Nebo může vyhlásit abolicí těm, kdo se narodili v první polovině roku. To je na jeho svobodném uvážení – jak to vyhlásí, tak to bude.“

Podle zprávy Nejvyššího státního zastupitelství z léta roku 2013 se zastavení trestního stíhání podle druhého článku amnestie týkalo celkem 904 osob. Zdaleka ne všichni z tohoto počtu se ocitli před soudem: 468 osobám mělo být zastaveno trestní stíhání rozhodnutím státního zástupce ještě v tzv. přípravném řízení, zbylým 436 osobám pak rozhodnutím soudu [6]. Souhrnné údaje ze zprávy Nejvyššího státního zastupitelství, jež se týká právě druhého článku amnestie, jsou vůbec zajímavé. Plyne z nich, že rozpětí trestných činů stíhaných – a amnestovaných – osob bylo velmi široké: od krádeže, zpronevěry, podvodu či porušování povinností při správě cizího majetku přes zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby či účasti na zločinném spolčení až po kuplířství, ublížení na zdraví, loupež, znásilnění či pohlavní zneužívání. Sedm osob bylo stíháno za pohlavní zneužívání, stejný počet za znásilnění (může se jednat o stejné osoby – jedinec může být stíhán pro více trestných činů současně), 43 osob za zpronevěru (podle trestního zákoníku z roku 1961 a z roku 2009), 46 za loupež, 57 osob za porušování povinností při správě cizího majetku (podle různých paragrafů), 59 osob za ublížení na zdraví (podle různých paragrafů), 66 osob za kuplířství, 84 osob za zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby. Zdaleka nejvíce osob bylo stíháno za krádež a za podvod. Za krádež to bylo 169 osob, za podvod pak 167 osob a 59 osob za podvod úvěrový, pojistný nebo dotační [6]. Při čtení těchto čísel je však třeba mít na paměti, že se nemusí jednat o různé osoby – jak již bylo zmíněno, jedna osoba mohla být (a zpravidla byla) stíhána pro více trestných činů současně.

Vedle počtu stíhaných osob či vedle právní kvalifikace trestných činů by v případě trestných činů proti majetku či jim podobným bylo zajímavé také určit celkovou škodu, kterou tyto amnestované osoby způsobily. Nadační fond proti korupci si vyžádal kopie všech usnesení krajských a vrchních státních zastupitelství a analogicky soudů, jež zastavovala trestní stíhání na základě druhého článku amnestie. Z nich plyne, že podle obvinění nebo podle žalob měly stíhané osoby způsobit státu, fyzickým nebo právnickým osobám škodu v celkové výši přes 15 000 000 000 (patnáct miliard) korun. Amnestie např. zastavila trestní stíhání trojice osob z kauzy H-SYSTEM, v níž přibližně tisícovka důvěřivých lidí přišla o přibližně miliardu korun (o další stovky milionů přišla Komerční banka). Její hlavní aktér byl odsouzen na 12 let do vězení a každý z jeho tří spolupracovníků na devět a půl roku tamtéž. Díky opakovanému odvolání však trojice unikala pravomocnému odsuzujícímu rozsudku. V dubnu 2009 Městský soud v Praze rozhodl, že dva z trojice mají jít na devět let do vězení, třetí pak na osm let do vězení. Soudce Kamil Kydalka k tomu také řekl [46]:

„Byli jste to vy, pánové. Pan Smetka vám dával pokyny a vy jste to dělali. Vy jste měli práva k účtům, vy jste nakládali s penězi. Vy jste zbytečně vyházeli více než 700 milionů korun za úplně jiné věci, než byla výstavba domů.“

Lidé svěřili svoje úspory, na slíbené nové bydlení si i půjčili finanční prostředky a pak, aniž byty a domy získali, o ně přišli. Během let bylo možné v soudních prostorách zaslechnout i takovéto sdělení jedné z poškozených [47]:

„Je mi skoro osmdesát, ale do loňska jsem pracovala, abych zaplatila dva milióny.“

Amnestie však onu trojici před vysokými tresty zachránila. Podobných příběhů jsou stovky.

Bouřlivá nesouhlasná reakce ze strany veřejnosti prezidenta Klause ohromila. Vůbec s ní nepočítal. Na otázku redaktorky, zda si sám pro sebe řekl, že si takto svůj konec v prezidentské funkci nepředstavoval, prezident odpověděl [10]:

„To jsem si samozřejmě řekl a takto jsem si ho opravdu v žádném případě nepředstavoval.“

Týden po vyhlášení amnestie prezident vystoupil v hlavní zpravodajské relaci České televize s dvou a půl minutovým prohlášením. V něm s pohnutím děkoval všem, kteří se nedali strhnout k *„laciné, lživé a zcela jednostranné kampani“*, jejímž smyslem *„je zaútočit na mě právě v této chvíli před ukončením mé prezidentské funkce“*. Svým podporovatelům zastřeně působící prezident poděkoval slovy [9]:

„Na druhé straně tím více si cením těch, a v posledních dnech a hodinách jich výrazně přibývá, kteří se zmanipulovat nedali, kteří používají svou hlavu, a těm za to opravdu moc děkuji. Spoléhám na ně, spoléhám na jejich rozum, na jejich samostatné myšlení a statečnost a nesmírně jim za jejich postoj děkuji.“

Ve svém kratičkém vystoupení použil sedmkrát zájmena mně, mě, mé, mých, mého, mne a sedmkrát sloveso v první osobě („co já už dobře a dlouho znám“, „které dlouhodobě představuji a zastávám“ apod.). Zhruba polovinu času mluvil ke svým podporovatelům. Neobhajoval ducha amnestie a nehovořil o tisícovkách poškozených, o kolosálních škodách, o zmaření letité práce policistů, státních zástupců a soudců, ale zjihle hovořil... o sobě. A všem těm, kteří s amnestií nesouhlasili, vzkázal, že nepoužívají svou hlavu. V běžné mluvě se o skupině lidí, kteří nepoužívají svou hlavu, hovoří jako o „stádu“ – je to ekvivalent. Ducha amnestie prezident Klaus nicméně vyjádřil stručně a jasně již dříve týž den odpoledne v Českém rozhlasu [10]:

„Chtěl bych zdůraznit, že amnestie je dáni šance – chcete-li – druhé šance řadě lidí, kteří nejsou zločinci s velkým Z. Je to prostě jistý akt smíření, akt velkorysosti a myslím, nebo doufám, že tak to všichni rozumní lidé chápou.“

Právě tato slova by měla být natrvalo zapsána do naučných slovníků k pojmu *Václav Klaus*. Jsou mimořádně závažná a ve skutečnosti představují nejdůležitější klíč k pochopení celého jeho dvacetiletého působení v české politice. Prezident Klaus zde ve dvou větách na sebe přiznal mnohem více, než si patrně sám myslel. Co vlastně?

Druhý článek amnestie – jak jsme již uvedli – zastavil stíhání osob, které byly více než osm let stíhány za krádež, podvod, zpronevěru a další trestné činy majetkové a podobné povahy. Okradení či podvedení přišli o miliardy korun. Mezi poškozenými byly jak fyzické osoby, které přišly o svoje peníze či o svoje úspory, tak i právnické osoby, poškozena byla i Česká republika. Škody byly kolosální. Zastaveno bylo také stíhání některých osob, které

byly stíhány za zvlášť závažné zločiny, tedy úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. Deset let! V řadě těchto případů byli lidé již odsouzeni a započal ping-pong s odvolacími soudy. Ani tyto osoby – i kdyby byly nakonec pravomocně odsouzeny na deset let – by pro Václava Klause nebyly zločinci s velkým Z. Člověk, který úmyslně připravil druhé o celoživotní úspory a způsobil tím miliardové křivdy, není – podle Václava Klause – zločincem s velkým Z. A ukradené peníze není povinen vracet. Byla mu dána druhá šance. Dění divokých devadesátých let se tím rázem osvětlí a dostane jasný rámec. Je možné si představit uvažování podle prostého schématu: ať zvítězí všehoschopný. Přijmete-li tuto filozofii, je najednou vše jasné a prosté.

Druhý článek amnestie ale také zastavil trestní stíhání osob stíhaných za ublížení na zdraví, za těžké ublížení na zdraví, za znásilnění či pohlavní zneužívání. Ani tyto osoby by v případě pravomocného rozsudku nebyly Václavem Klausem považovány za zločince s velkým Z. Oproti předchozímu je toto přiznání zcela nové. Není na autorech tohoto textu, aby to komentovali.

Závažná jsou i prezidentova slova o „aktu smíření“. Soudíme, že o smíření či o velkorysosti má právo rozhodnout pouze a výhradně poškozená oběť. Nikdo jiný. Člověk, který přišel o celoživotní úspory, může viníkovi odpustit, stejně tak osoba, která byla znásilněna. Ale aby smíření či velkorysost nařídil zástupce nějakého úřadu, který s tím nemá nic společného? Prezident spolu s premiérem rozhodli o smíření a obětí se neptali. Lze tedy říci, že se Václav Klaus zachoval podobně, jako jím často kritizovaní „bruselští byrokraté“, kteří v dalekém Bruselu rozhodují o daleké Praze, se kterou mají pramálo společného. Klausova poznámka o rozumných lidech, kteří tento jím nařízený „akt smíření“ chápou, má rovněž zajímavý důsledek. Bouřlivá odmítavá reakce široké veřejnosti totiž dosvědčila, že naprostá většina lidí tento jeho akt nepochopila. Václav Klaus tedy prohlásil většinu obyvatel státu, jehož byl prezidentem, za nerozumnou. A týž den večer k tomu přidal, že tito lidé nepoužívají svou hlavu. Kdyby něco podobného veřejně pronesl nejvyšší představitel Německa, Francie, Velké Británie či Spojených států, mohl by si druhý den „balit kufry“. A lidé by si to navždy zapamatovali – a nikdy by neodpustili. Vedle toho, že je to nepřijatelná urážka (aspoň oběti trestných činů mohl prezident ze svého výčtu vynechat), je to také ukázka nedostatku prozíravosti. Co o sobě říká zástupce obchodní společnosti, který většinu zaměstnanců firmy, kterou reprezentuje, označí za nerozumnou a nepoužívající svou hlavu? Co je to za vizitku být představitelem takového společenství? Václav Klaus tak ve dvou větách o sobě prozradil nejen temná zákoutí svého psychologického profilu, ale rovněž prostou nekonzistentnost názorů s jednáním a dokonce nedostatek elementární prozíravosti.

V rozhovoru pro Český rozhlas prezident k amnestii řekl více argumentů, všechny ale ve skutečnosti představují „góly do vlastní branky“. Například jeho upozornění na neblahou skutečnost, že délku trestního stíhání může prodlužovat i samotný obžalovaný [10]:

„Vy jste řekla, že trestní řád dává obžalovanému určité možnosti, jak jednání prodlužovat. Určité možnosti dává. Ale já bych k tomu dodal snad jedině to, že moje amnestie byla i výzvou všem těm, kteří to mohou ovlivnit, aby zbytečné prodlužování tohoto posuzování

restných činů neexistovalo. Abychom náš systém v tomto smyslu změnili. Doufám, že to teď někoho trkne a začne se tím zabývat.“

Chytrému napověz, hloupého trkni. Chcete-li souseda upozornit na to, že má svůj dům špatně zabezpečený proti požáru, není nejvhodnější metodou podat o tom důkaz tak, že mu dům zapálíte. Navíc, řada závažných kauz byla zastavena usnesením Městského soudu v Praze či usnesením Vrchního soudu v Praze. V případě toho prvního se zastavení stíhání týkalo 41 osob, což je dokonce nejvíce ze všech osmi krajských soudů napříč republikou, a v případě toho druhého se zastavení týkalo 50 osob [6]. Na obou těchto soudech působili v řídicích funkcích dva dlouholetí oblíbenci Václava Klause – Jan Sváček a Jaroslav Bureš [11]. Vzájemný ping-pong těchto soudů, ve kterém Vrchní soud v Praze coby odvolací soud vracel rozsudky zpět Městskému soudu v Praze, měl za následek prodlužování řady závažných kauz. A u některých byla tato vzájemná výměna ukončena až prezidentskou smecí – amnestií. Příkladem budiž již zmíněná kauza společnosti H-SYSTEM, v níž – jak již také připomenuto – přibližně tisícovka důvěřivých lidí přišla o přibližně miliardu korun (o další stovky milionů přišla Komerční banka). Kauza, která začala již v polovině 90. let, měla v podstatě dvě větve, průběh její první části byl neuvěřitelný. Posuďte sami. Obžaloba připutovala na Městský soud v Praze v roce 2001. V únoru 2004 poslal soudce tohoto soudu hlavního viníka na 12 let za mříže, tři jeho kolegové z vedení firmy si měli odsedět každý devět a půl roku. Proti verdiktu se všichni čtyři odvolali k Vrchnímu soudu v Praze. Ten v červnu 2006 potvrdil trest pro hlavního viníka, v případě jeho tří spolupracovníků však rozsudky zrušil a věc vrátil Městskému soudu v Praze k novému projednání. Ten v dubnu 2009 rozhodl, že dva obžalovaní měli jít na devět let do vězení, třetí obžalovaný na osm let do vězení. Všichni tři se následně odvolali k Vrchnímu soudu v Praze, který verdikt v dubnu 2010 opět zrušil a věc vrátil zpět Městskému soudu v Praze. Ten si však trval na svém a v prosinci 2010 si trojice spolupracovníků hlavního viníka vyslechla u tohoto soudu rozsudky již potřetí: dva devět let, jeden osm let za mřížemi. A všichni tři se opět odvolali k Vrchnímu soudu v Praze. A ten v červnu 2011 pravomocně rozhodl tak, že vysoké mnohaleté tresty vězení změnil všem třem na podmíněné tresty! Ze dvou devítiletých a jednoho osmiletého trestu „natvrdo“ na podmíněné tresty! Proti tomuto verdiktu podal nový nejvyšší státní zástupce Pavel Zeman dovolání k Nejvyššímu soudu (dovolání podali také odsouzení, kterým se nelíbilo, že soud vůbec uznal jejich vinu). Na konci října 2012 Nejvyšší soud rozhodl, že nebyl důvod pro mimořádné snížení mnohaletých trestů vězení na pouhé podmíněné tresty a připomněl, že v kauze byla částka pro škodu velkého rozsahu překročena 200krát. Navíc konstatoval, že náhrady škody se poškození zřejmě nedočkají [11]. Trojici tak opět hrozily až devítileté tresty „natvrdo“. Za dva měsíce poté prezident Klaus s pomocí premiéra Nečase stíhání této trojice zastavili svojí amnestií. Trojice tak nedostala ani podmíněné tresty! K prodlužování kauz u těchto soudů tedy stačil pouze jeden z nich – když se našel nesmlouvavý soudce na jednom soudu, druhý soud to mohl „zachránit“ patřičným způsobem. Místopředseda Vrchního soudu v Praze Jaroslav Bureš byl den po vyhlášení amnestie prezidentem slavnostně jmenován předsedou tohoto soudu a krátce nato byl jeho dosavadní předseda – na návrh Jaroslava Bureše – jmenován místopředsedou tohoto soudu. Nejvyšší funkcionáři Vrchního soudu v Praze si jen prohodili

svoje funkce. Václavem Klausem zmíněné „trknutí“ mělo i v tomto ohledu zvláštní podobu.

V citovaném rozhovoru pro rozhlas však prezident uvedl skutečně vážný důvod pro vyhlášení amnestie a především pro jeho druhý článek. Ten spočívá v následujícím argumentu [10]:

„Musím říci, že při studování literatury na toto téma jsem zjistil, že se za víceméně přiměřenou délku trvání celého soudního řízení považuje zhruba 6 let. Tak je to také posuzováno v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Já jsem k těm šesti letům přidal ještě dva – na osm let.“

Byť zmíněná judikatura není závazná, je to těžký argument. Civilizovaná Evropa stojí na lidských právech a velmi si na nich zakládá. Není důležité, zda to prezident objevil samostudiem právnických textů nebo zda mu to někdo napověděl. Není důležité ani jméno osoby, která mu to mohla napovědět. Důležité je něco jiného. Podle docenta Karlovy Univerzity Jana Kysely, který se věnuje ústavnímu právu a je členem několika komisí státních institucí, vznikl judikát ohledně přiměřené délky stíhání s dobou šesti let v Anglii v 70. letech [12]. V té Anglii, která – nerušeně – buduje své instituce ke spokojenosti svých občanů již celá staletí. Česká republika je po prožitých dvou totalitních systémech a po pouhých dvaceti letech pracného hledání postavení státních institucí vůči občanům v nesusměřitelné situaci s Anglií a s vyspělými zeměmi západní Evropy. Je to stejné, jako chtít po učňovi umně zhotovit výrobek za stejnou dobu, za jakou jej zhotoví jeho mistr. Podle článku Respektu z roku 2009 se v sousedním Německu proti rozsudku nejnižší instance odvolá jen zhruba třetina odsouzených. Zbytek věří profesionalitě soudců a domnívá se, že by odvolání dopadlo stejně [13]. V České republice se odvolává až devadesát procent lidí, kteří u nejnižší instance prohráli svůj spor – a doufají, že jiný soud rozhodne jinak. Bývalý předseda Nejvyššího soudu a poté ombudsman Otakar Motejl k tomu v roce 2009 řekl [13]:

„Taky se setkávám s verdikty, kterým vůbec nerozumím. V západních zemích, kde je dlouholetá ustálená tradice souzení a spousty různých precedentů, lidé pochopili, že často nemá smysl vyhazovat peníze a odvolávat se, protože soudy mají dlouhodobě jednotné rozsudky, nalinkované řadou předchozích verdiktů, a advokáti to vědí.“

Výstižně se k věci před lety vyjádřil i předseda Nejvyššího správního soudu Josef Baxa [13]:

„Zdejší justice rozhoduje ve velmi nestabilních podmínkách, zákony připomínají tekuté písky, jde o permanentní změnu, a tam se pak stěží dá řídit nějakými dřívějšími verdikty.“

Argumentoval-li prezident Klaus judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a dobou šesti let, pak při tom opomněl, že podmínky ve vyspělé Evropě a podmínky v České republice nejsou stejné a de facto nejsou ani srovnatelné. Takové opomenutí je u ekonomů více než podivné. Každému studentovi ekonomie jsou totiž během studia „vtloukány“ do hlavy různé ekonomické modely coby „pravdy o společnosti“. Z nich plynoucí teoretické závěry jsou pak uvozovány úslovím „při zachování ostatních podmínek“ (učenci používají

latinského originálu „ceteris paribus“). Něco jako: čím je člověk zdravější, tím se cítí lépe – ovšem při zachování ostatních podmínek. Dovětek je přitom důležitý: zdravím kypící mladý muž, stojící před popravčí četou, se asi nebude cítit lépe než člověk s chřipkou, ležící na jiném konci světa doma v posteli. Profesor z Vysoké školy ekonomické v Praze Václav Klaus základní pravidlo svojí „milované“ ekonomie ignoroval – nebo na něj zapomněl.

Lze tedy uzavřít, že vše, co prezident k amnestii řekl, hovoří ve skutečnosti proti němu samotnému. Amnestie uzavřela to, co Václav Klaus se svými spolupracovníky započal na začátku 90. let. Nezasjímavá nejsou ani slova, která na konci ledna 2013 pronesl Miloš Zeman jen krátce poté, co byl zvolen do prezidentského úřadu [36]:

„(...) Samozřejmě budu velmi rád, když se zjistí, kdo tenhle nesmysl – a já někdy říkám zločin – vlastně připravil.“

Existuje české slovo, kterým lze nazvat toho, kdo spáchal zločin. Tímto titulem tedy Miloš Zeman označil aktéry amnestie.

Na konci prezidentského období Václava Klause se však udála ještě jedna vážná příhoda, která mediálně přebila jinak standardní úroveň politických sporů, rozmíšek a názorových postojů hlavy státu. Stalo se tak pouhé tři měsíce před vyhlášením amnestie. O státním svátku Dni české státnosti – Svatého Václava dne 28. října 2012 se prezident po slavnostním otevření mostu v Chrastavě procházel davem lidí. Náhle k němu přistoupil muž v maskáčích, přiložil mu pistoli k ruce a k tělu a sedmkrát na prezidenta vystřelil [14]. Provedením událost připomíná střelbu Jacka Rubyho z bezprostřední blízkosti na Lee Harveye Oswald – domnělého či skutečného člena jisté existující skupiny střelců na prezidenta Spojených států amerických Johna F. Kennedyho, jenž byl v listopadu 1963 zastřelen v Dallasu. Událost však měla šťastný konec – jednalo se totiž o plastové projektily z pistole, jež se používá pro jakousi adrenalinovou hru. Prezident zareagoval nepatrně udiveně a poté – aniž by ztratil sebeovládání – noblesně pokračoval ve svém programu, jako by se nic nepříhodilo. Později mu v nemocnici ošetřili lehké zranění lokte [14]. O pár dní později to okomentoval slovy [15]:

„Nikdy si neberu prášky proti bolesti. Doktoři říkají, že mám posunutý práh bolesti. Myslel jsem si, že tam budu mít modřiny, teprve po dvou hodinách jsem si sundal sako a uviděl zakrvácenou košili. To mne zarazilo a donutilo mne brát to vážně. Proto jsem jel do Ústřední vojenské nemocnice.“

Mladý muž, který čin spáchal, tak učinil na protest proti tomu, že „politici jsou slepí a hlouzí k nářkům lidu“ [14]. Odmítl však, že by chtěl prezidenta vážně zranit či mu ublížit [15], [16]. Prezident incident coby „pouhý“ společenský protest rozhodně odmítl a útok označil „spíše za atentát“ [15]:

„To nebyl ‚politováníhodný incident‘, jak nešťastně řekl pan premiér Nečas. To byl spíše prvně za 100 let našeho moderního státu atentát na prezidenta republiky. Nad tím není možné mávnout rukou. (...) Nemohu přijmout váš výrok, že to byla ‚určitá forma‘ společen-

ského protestu. To už je jistým smiřováním se s věcmi tohoto typu.“

Muž byl nakonec odsouzen k podmíněnému trestu – a tím záležitost skončila. Událost vyvolala značnou – i posměšnou – odezvu v české veřejnosti a také úvahy o skutečném zajištění hlavy státu. Vyjma kritiky fungování prezidentovy ochranky a dalších postřehů byly na události pozoruhodné další dvě věci. První spočívala ve zjevné neochotě prezidenta nad celou nepříjemnou událostí „mávnout rukou“ a naopak v jeho odmítnutí se s útokem na svoji osobu „smířit“. Na to měl jako oběť plné právo. Za tři měsíce poté to však byl právě tento prezident, který v souvislosti s vyhlášenou amnestií bude hovořit o „aktu smíření“ a o „aktu velkorysosti“, o kterém bude doufat, že to „všichni rozumní lidé chápou“. Je to podivné: oběť, která přišla o celoživotní úspory či byla pohlavně zneužita, má chápat akt smíření, ale prezident, jenž došel nepatrné újmy, to odmítá... Událost však měla ještě jednu rovinu. V září roku 2010 se prezident Klaus vyjádřil ke stávce státních zaměstnanců a lidí pracujících ve veřejné sféře včetně policistů, hasičů, příslušníků armády, zdravotníků, učitelů apod. Na jejich adresu řekl [17]:

„Demonstrace neřeší věci a já myslím, že to všichni rozumní lidé vědí a já myslím, že i tahleta demonstrace bude taková trošku česká, specifická. Já jsem se včera dozvěděl půvabnou věc, že v jednom – nebudu říkat podniku – v jedné instituci se rozhodli přijít na tu demonstraci, ale PO ČESKU – jak je všechno ZKARIKOVÁNO: Aby nikoho nenaštvali, tak si všichni vzali náhradní volno! Jo, takže to je klasická ukáзка českých demonstrací (smích), já myslím, že je to klasika.“

Při slově „po česku“ se v prezidentově obličejí a v dikci objevilo takové pohrdání a odpor, jaký lze jen málokdy vidět. Čtenáři doporučujeme příslušný videozáznam s prezidentovým vyjádřením shlédnout na internetu [17]. Stávka nakonec skutečně proběhla „po česku“: skoro nikoho neochromila, účastníci si skutečně kvůli ní vzali náhradní volno a proběhla spořádaně. Prezidentovi České republiky patrně vadila česká „malost“ a absence světovosti. Ve světě (například v Německu, ve Francii či ve Velké Británii) totiž stávky probíhají úplně jinak – demonstranti si volno neberou, zapalují se ulice a stavějí se barikády, vrhají se dlažební kostky a zápalné láhve po policistech a ničí se výlohy. Avšak nejen demonstrace probíhají ve světě úplně jinak. Kupodivu si prezident Klaus se stejným odporem ve tváři nestěžoval na „typicky české“ a „zkarikované“ způsoby také v souvislosti s oním mladým mužem, který na něj v Chrastavě vystřelil plastové kuličky. I atentáty totiž ve světě probíhají docela jinak...

Nikdo se nepodílel na vývoji Československa a České republiky od roku 1989 tak významně jako tři osobnosti: Václav Havel, Václav Klaus a Miloš Zeman. Právě oni byli na počátku celého procesu přeměny společnosti, právě oni vytyčili základní trajektorii vývoje společenských vztahů, právě oni k němu postavili i mantinely. A právě oni nechali tyto mantinely posunovat či bořit. Byli jako nohy trojnohé židle, která stojí stabilně i na křivé podlaze. To vše z pověření milionů lidí, kteří jim k tomu dali prostor. Jejich podíl nebyl stejný. Psychologové dokazují, že na vývoji jedince je nejdůležitějších prvních šest, sedm let jeho života [19]. Právě do tohoto věku se vytvářejí nejdůležitější citové vazby, rozvíjejí

se rozumové schopnosti a základní dovednosti (součinnost, spolupráce, soucit apod.) nutné pro další zdravý rozvoj člověka [19]. Prvních osm let po revoluci zastával Václav Klaus vysoké státní funkce – nejprve byl ministrem financí, pak i místopředsedou vlády a poté byl plných pět a půl roku předsedou vlády. Do tohoto období spadájí nejkritizovanější hospodářské kauzy spojené s následky kupónové privatizace a s přeměnou státní ekonomiky na tržní prostředí. Nechala se sázet semínka korupce, rozkvétal klientelismus, pučelo tunelování fondů a rozprodávání podniků. Václav Havel byl v té době prezidentem a Miloš Zeman ostrým opozičním kritikem. Vymáhání práva a pravidel bylo odsunuto do pozadí. Lidé si zvykali na hlášané zásady volného trhu bez regulace a tržního hospodářství bez přívlastků. Na zásady, které Václav Klaus bude i později mnohokrát opakovat a stanou se vírou jeho života [20], [21]. Kritiky svého náboženství označí za „pohodlné, nevýkonné, nesamostatné“ nebo za „závistivé“ či „neúspěšné“ [22]. Motorem pokroku mělo být prostředí vzájemné tvrdé konkurence. Ve volebním programu Občanské demokratické strany pro parlamentní volby roku 1996 byla konkurence ordinována průmyslu, letectví, zemědělství, potravinářství, zdravotnictví, vědě či vysokému školství. V programu lze nalézt ostré formulace typu [28]:

„Neschopní konkurenti se brzy sami ze soutěže vyřadí (...).“

V té době byl předsedou této strany Václav Klaus. A pak se stalo cosi podivného. Ve volbách v roce 1996 nezískala strana Václava Klause dostatek hlasů k tomu, aby mohla sestavit „svoji“ většinovou koaliční vládu. Dohodla se proto se svým úhlavním nepřitelem na tom, že bude vládnout se svými koaličními partnery bez většiny v poslanecké sněmovně [24], [26]. Dohodu lze označit za „Opoziční smlouvu číslo 1“ a byla uzavřena z iniciativy a se souhlasem prezidenta Havla [25]. Na jejím základě – mimo jiných věcí – se předsedou vlády stal Václav Klaus a předsedou poslanecké sněmovny Miloš Zeman. Za dva roky si pánové situaci zopakují – ovšem v opačném gardu. „Opoziční smlouva číslo 2“, uzavřená v roce 1998, obsahovala řadu ujednání, jež zajišťovala klidné vládnutí dvou nejsilnějších stran – České strany sociálně demokratické a Občanské demokratické strany. Při oboustranném dodržování všech ujednání měla smlouva platit na dobu neurčitou a mj. obsahovala tuto větu [27]:

„Výše jmenované strany se zavazují, že v průběhu volebního období Poslanecké sněmovny žádná z nich nevyvolá hlasování o nedůvěře vládě ani nevyužijí ústavních možností vedoucích k rozpuštění Poslanecké sněmovny, a budou-li takové návrhy předloženy jiným politickým subjektem, nepodporí je hlasováním.“

Může to připomínat dohodu mafiánských bossů, kteří se v rámci stability svých obchodů dohodnou, že proti sobě „nepůjdou“ – každý si bude hledět svých zájmů. Ostatně, ve třicátých letech minulého století probíhal ve Spojených státech amerických ostrý zápas několika mafiánských klanů, a to i za použití automatických zbraní. Až přišel „vizionář“, který na 60 let stabilizoval fungování mafie ve Spojených státech. A zajistil jí nebyvalý rozkvet: ustanovil „správní radu“, v níž seděli zástupci jednotlivých klanů. Ti se dohodli

na rozdělení zájmových oblastí a na tom, že své spory budou – namísto samopalů – řešit dohodou a smírem. Nu, i doložku o smířčím řízení lze v „Opoziční smlouvě“ nalézt [27]. Dohod podobného typu se však po celém světě uzavírá co chvíli spousta. Ve vztahu k Václavu Klausovi je paradoxní něco jiného. Sám hlásal potřebu volného trhu a konkurence, ale při prvním vlastním neúspěchu uzavřel s konkurentem dohodu o nekonkurování a za dva roky si to zopakoval – a rovnou až na dobu neurčitou. Jiným kázal vodu, ale sám pil víno. Obě nejsilnější strany měly mít zajištěn svůj minimální vliv, své posty a své funkce ve významných státních úřadech. S těmi se dále pojily další posty a další funkce ve státem kontrolovaných společnostech a institucích včetně např. společnosti ČEZ. Ani to všechno ale Václava Klause nijak neomezilo v jeho „kázání vody“. V roce 2006 pronesl prezident Klaus na Evropském bankovním kongresu v Německu příspěvek na téma svobody a volného trhu, v němž si bez uzardění postěžoval [20]:

„Neočekával jsem takovou ‚averzi k riziku‘ na straně politiků, kteří maximalizují počet let strávených ve svém úřadu místo toho, aby maximalizovali počet nutných změn, směřujících ke svobodě a volnému obchodu.“

Co mohlo být důsledkem smluv, které zajistily – kromě vládní stability – rozdělení moci a vlivu a zamýšlené nemožnosti o ně přijít? Nikde na světě nejsou lidé vychováni ke konkurenci tak silně jako ve Spojených státech amerických. Celé generace. Před mnoha lety si odbory na jistých typech amerických škol zajistily pro své učitele neodvolatelnost – učitelé fakticky nemohli být propuštěni ze své práce. Následkem toho se objevil nový jev: učitel přišel do třídy na výuku, sedl si u tabule za stůl a... začal si číst. Studentů si nevšímal. Když se některý žák ozval, že se chtějí učit, ignoroval je... a četl si dál. Když „hodina“ skončila, sebral se a odešel. Věděl, že ho nemůže nikdo propustit. Pochopitelně jde o extrém. Jestliže se ale v zemi, ve které jsou generace vychovávány k tvrdé konkurenci, objeví v důsledku nekonkurenčního prostředí takový jev, jaké důsledky bude mít dohoda dvou nejsilnějších stran o rozdělení vlivu a nemožnosti se o něj připravit? V zemi, ve které tradice konkurence chybí. A navíc v zemi s extrémní zkušeností dvou totalitních systémů. Nebudou důsledky také extrémní? Není těžké je odvodit – je jich několik. Důsledkem smlouvy byla například symbióza úředníků a politiků s podnikateli, lobbisty a mafiány, která zasáhla i policii a justici. Vybroušená spolupráce pak dosáhla svého vrcholu později, v době, kdy byl Václav Klaus prezidentem. Tehdy nejbližší spolupracovník a přítel předsedy vlády chodil na jednání, na nichž coby soukromá osoba „neměla co dělat“. A později byla tato někdejší „pravá ruka“ premiéra trestně stíhána za požadování skoro půlmiliardového úplatku, k němuž mělo před lety dojít. Čtete správně: půlmiliardový úplatek! Korupce a klientelismus se jako metastázy rakoviny rozšířily do celé společnosti – nenápadně a bez zjevných příznaků. Ty se naplno projeví až po čase. Ostatně, trefně to v roce 2013 okomentoval Miroslav Kalousek [27]:

„Tzv. kmotrovské struktury vyrostly právě na kultuře opoziční smlouvy a jsou tu dodnes.“

Soudíme, že Miroslav Kalousek to musí vědět – ve vysokých úřednických či politických

funkcích se pohybuje od roku 1992, jeho skutečný vzestup však přišel až s nástupem nového tisíciletí... Lidé, kteří v roce 1998 „Opoziční smlouvu“ podepisovali, tyto neblahé důsledky možná tušili. Na záběrech a fotografiích ze slavnostního podpisu je vidět družná nálada, všichni aktéři se usmívají a přímo září spokojeností [27]. Spokojeností zářil nejen Václav Klaus a Miloš Zeman, ale také někteří další politici, kteří si později v různých kauzách vynutí nemalou mediální pozornost. Ale jak už to tak bývá, skoro nic není pouze černé, nebo pouze bílé. „Opoziční smlouva“ tehdejší vládě také umožnila učinit některá opatření na záchranu českého ekonomického prostředí, které prošlo divokými devadesátými léty s rukopisem Václava Klause. Zamýšlela také změnit volební systém. Zvýšením počtu volebních krajů a dalšími úpravami měla být lidem umožněna volba jim „bližších“ kandidátů, současně ale mělo být pro strany obtížnější dostat se do poslanecké sněmovny (Ústavní soud následně tyto prvky zrušil). Umožnila také schválení státních rozpočtů. Je otázka pro účetní odborníky přes výnosy a náklady, aby zhodnotili, jaké znaménko má celková dlouhodobá bilance obchodu s názvem „Opoziční smlouva“.

„Opoziční smlouva“ z roku 1998 však měla i „jemnější“ dopad na širokou veřejnost a na její vnímání vysoké politiky. Po většinu devadesátých let si Václav Klaus a Miloš Zeman vzájemně nic neodpustili. V rozhovoru pro německý týdeník z června 1996 použil Miloš Zeman příměr, v němž vedle Václava Klause zmínil také vůdce nacistického Německa Adolfa Hitlera [29]:

„Představte si Klause, jak prohlašuje: jsem pro samosprávu, pro ombudsmana, proti praní peněz, pro evropskou sociální chartu. To je, jako kdyby Hitler říkal, že má rád všechny Židy.“

Není nad názorné příklady. A na jaře 1997 si Miloš Zeman při komentáři k balíčku ekonomických opatření tehdejší Klausovy vlády vypůjčil jiný termín druhé světové války [30]:

„Jejich balíček opatření znamená, že současná vláda nám v podstatě zanechává pro dobu, kdy přejdeme z opozice do vlády, podmínky spálené země.“

Tato slova se Václava Klause silně dotkla [31]. I on se však ostřeji – ovšem zdaleka ne tak názorně jako jeho protivník – vyjadřoval na adresu svého úhlavního konkurenta a nezůstal mu nic dlužen. Na začátku října 1996 premiér Klaus na adresu sociální demokracie uvedl, že společně s komunisty „zásadním způsobem“ ohrožuje polistopadový vývoj v České republice [33]. To je celkem neškodné vyjádření. Když na konci téhož měsíce Miloš Zeman vyslovil názor, že premiér zneužil svou funkci při projevu ke státnímu svátku, Václav Klaus „přitvrdil“ a označil Zemanova slova za nenávistná a jeho reakci za „čiré vykrystalizované zlo a nenávist a nic jiného“ [32]. Kvůli nějakému názoru protivníka jsou to poměrně závažná a adresná slova. Člověk by čekal, že za „čiré vykrystalizované zlo“ lze označit vrahy, masové vrahy, zločince zruďných činů. Ale když zlo, tak zlo. Týden před volbami do parlamentu v roce 1998 Václav Klaus řekl [33]:

„Kategoricky prohlašuji, že spekulace o tom, že ODS bude po volbách tolerovat menšinovou

vládu ČSSD (s jakýmkoli partnery), jsou neopodstatněné a nesmyslné.“

Je to jasné stanovisko – vykrystalizované zlo jednoduše nelze tolerovat. A pak... Bez jednoho dne přesně za měsíc po tomto prohlášení si Václav Klaus s Milošem Zemanem tiskne ruku a slavnostně podepisuje „Opoziční smlouvu“ o toleranci Zemanovy menšinové vlády. Jak již zmíněno, oba se přitom usmívají a září spokojeností. Na takový zlom v nesmiřitelných postojích nebyla veřejnost zvyklá a situace také vyvolala údiv na nejrůznějších úrovních. A právě tento veletuč představený pro společenské vnímání důvěryhodnosti politiky a jejích představitelů tvrdý úder. Právě tento moment založil novou kulturu otevřeného ignorování svých postojů, když „přijde na věc“. Založil tradici pouhých mediálních proklamací, otevřeného politikaření bez skrupulí a lží bez uzardění. Politici se již nebudou za nic stydět ani před sebou navzájem, ani před svými voliči.

„Opoziční smlouva“ měla nakonec zcela osobní důsledky i pro její hlavní aktéry. Je to staré pravidlo v boji o moc: nejruznější smlouvy o neútočení či o spolupráci jsou pro jejich hlavní signatáře vždy mimořádně nebezpečné. Je to tak proto, že s opadnutím hrozby ze strany protivníka zpravidla opadá také potřeba jednotlivých táborů udržovat na výsluní své hlavní představitel. A naopak se vynořuje boj o toto výsluní. Kdo by nechtěl být v čele – když nic nehrozí? A tak se stalo, že v roce 2002 Václav Klaus přestal být předsedou Občanské demokratické strany. Z jeho úhlavního konkurenta – poté, co i on přestal být předsedou své strany – se přibližně ve stejném období stal „důchodce z Vysočiny“ [23], [37], [38]. Jejich další cesty se rozešly. Václav Klaus byl zakrátko vyšvihnut do prezidentské funkce a byl tam „svými“ politiky s nemalým úsilím udržen i po svém prvním funkčním období, zatímco jeho někdejší konkurent se zřekl dalšího politického působení a užíval klidu na Vysočině. S využitím efektu stlačené pružiny se i on později stane prezidentem. Bude však zvolen nikoli na základě „obchodních“ zákulisních dohod mezi politiky, nýbrž přímo od občanů České republiky. Je v tom velký rozdíl – ovlivnit masy lidí stojí podstatně více peněz a úsilí, než kolik stojí ovlivnit několik hladových politiků.

Ze všech rolí, které Václav Klaus kdy zastával, mu role prezidenta „seděla“ nejvíce. Majestátnost úřadu, pozornost médií, státní návštěvy a vojenské pocty, proslovy, vliv. Jeho vystupování bylo důstojné, sebevědomé a noblesní. Bylo to umožněno jeho znalostí cizích jazyků, sečtělostí a intelektuální povýšeností. Jako bývalému vědeckému pracovníkovi a také profesorovi mu mohlo být vlastní přezíravé poučování. Prezident se „rád poslouchal“ a velmi rád provokoval ostatní. Řada osobností akademického či uměleckého světa mu vyjadřovala podporu – a jiná nikoli [41], [42]. U příležitosti udělení čestného doktorátu Vysokého učení technického v Brně jeho tehdejší rektor profesor Karel Rais „pěl“ na Klause chválu. Vyzdvihl jej jako ekonoma, pedagoga, člověka s vizionářskými názory, který nezapadá do šedi české společnosti a je zdravě tvrdohlavý [39]. Rektor na prezidentovu adresu také řekl [40]:

„Osobně si cením jeho konzistentnosti v názorech, která ho často staví do role kontroverzní osoby vystupující z šedi české společnosti. A obvykle až za čas se ukáže pravdivost jeho názorů.“

Stalo se tak dva dny po zveřejnění záběrů s onou nešťastnou událostí s chilským perem. A právě po slavnostním předání tohoto čestného doktorátu se prezident – ještě v taláru a s pokrývkou hlavy – s úsměvem vyjádřil, že se nejednalo o pero, ale o „normální propisku“. Pro úplnost ale dodejme, že již na počátku devadesátých let si přírodovědec světové úrovně, vynálezce kontaktních čoček a někdejší předseda Akademie věd profesor Otto Wichterle opakovaně postěžoval, že na něj při jednáních Klausovo vystupování nedělá dobrý dojem – ani z věcné, ani z formální stránky [43].

Václav Klaus coby prezident plně využíval možnosti, které mu úřad nabízel. Mezi jeho pravomoci patřilo také jmenování soudců včetně soudců Ústavního soudu či jmenování funkcionářů Ústavního a Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud je jako nejvyšší sportovní instance, kam se lze obrátit s protestem proti rozhodnutí sportovních rozhodčích. Nepřekvapí, že se prezident úporně snažil dosadit do jeho vedení své lidi. Díky zarputilosti tehdejší předsedkyně tohoto soudu se mu to ale nepodařilo. I tak byl však Klausův vliv na fungování justice značný. Není bez zajímavosti, že mezi jeho externí právní poradce v průběhu času patřil také docent Milan Kindl, známý především coby spoluaktér kauzy s udělováním titulů na plzeňských právech [44]. Ten spolupracoval – mimo jiných osob – s Pavlem Němcem. Ten se coby exministr spravedlnosti mediálně „proslavil“ také v souvislosti s tím, že byl spolu s někdejší nejvyšší státní zástupkyní, někdejší místopředsedou Nejvyššího soudu a s dalšími osobami označen jako člen „justiční mafie“. Seznam Klausových externích poradců však obsahoval i mnohá jiná jména české justice, včetně např. předsedy Městského soudu v Praze Jana Sváčka či exministra spravedlnosti a později místopředsedy Vrchního soudu v Praze Jaroslava Bureše. Čtenáře si v této souvislosti dovolujeme odkázat na publikaci *Chapadla justiční chobotnice v České republice a jejich dosah*, kterou Nadační fond proti korupci vydal v roce 2015. Teprve po deseti letech od podpisu „Opoziční smlouvy“ nová odvážná generace policistů, státních zástupců a soudců vystoupí ze stínu nevábné minulosti některých svých předchůdců. Dotčení politici budou otevřeně hovořit o „náběhu na policejní stát“ a „prokurátorské republice“ [34], [35]. Teprve po více než 20 letech od událostí v roce 1989 začne „ruka spravedlnosti“ sahat i do nejvyšších pater moci. Ale pracně vybudované podhoubí korupce a klientelismu nebude snadné narušit – bude fungovat dál.

Historie se dělá krví a píše se inkoustem. Veřejné působení Václava Klause po roce 1989 lze rozdělit na dvě části. Jejich předělem bylo Klausovo zvolení prezidentem republiky na počátku roku 2003. Obě části končily pro Václava Klause neslavně. Na konci prvního období byly volební prohry jeho strany, jež vyústily v prohlášení tehdejšího místopředsedy strany Petra Nečase [45]:

„Jsem přesvědčen, že nejsme s Václavem Klausem už schopni vyhrát další sněmovní volby.“

A na konci celého druhého období byla... amnestie. V současnosti je Václav Klaus soukromou osobou, píše knihy, eseje, přednáší, vystupuje v médiích a cestuje po světě. Započal třetí etapu svého soukromě-veřejného působení po roce 1989. Její ohodnocení má plně ve svých rukou. Václava Havla – jeho předchůdce v prezidentské funkci – si každý den připomínají desetitisíce lidí, kteří přistávají či odlétají z pražského mezinárodního letiště, jež nese jeho jméno. Podobně, jako např. ve Spojených státech si na tamějším mezinárodním

letišti cestující připomínají jméno J. F. Kennedyho. Pravda, je to poněkud nesouměřitelné s Itálií, kde letiště v Římě nese jméno Leonarda da Vinciho. To je – přece jen – trochu jiná „liga“. Ale epochální géniové se rodí zřídkakdy, proto je správné dát prostor pro slávu i ostatním. Věříme, že současné soukromě-veřejné aktivity Václava Klause skončí s jiným koncem než jeho předešlé působení. A že bude možné skutečně vyslovit: konec dobrý, všechno dobré.

V Praze dne 5. června 2016

Autoři

Kapitola 1

Přerušená vědecká kariéra před listopadem 1989

Po absolvování Vysoké školy ekonomické v Praze s červeným diplomem v roce 1963 měl mladý a ctižádostivý náruživý čtenář a sportovec Václav Klaus všechny předpoklady udělat oslnivou kariéru v zahraničním obchodě, který na škole vystudoval. Obdržel totiž umístěnku do podniku zahraničního obchodu, vyvážejícího do světa papír, nábytek a hudební nástroje. V průběhu roční vojenské služby, kterou jako ligový basketbalista strávil v Dukle Dejvice v Praze, se však přihlásil na interní aspiranturu do Ekonomického ústavu tehdejší Československé akademie věd (ČSAV) a v konkurzu uspěl. V září 1964 tak nastoupil do odboru Ústavu, který se vedle výzkumu nemarxistických ekonomických teorií zabýval evropskými integračními procesy nebo tehdejším Evropským hospodářským společenstvím. Mladého Václava Klause ale problémy spojené s evropskou integrací „netáhly“, mnohem více byl fascinován čistou ekonomickou teorií a různými představiteli minulé i tehdejší světové ekonomie. Ředitelem Ústavu byl v té době Ota Šik, který umožnil na svém pracovišti liberální atmosféru a diskuzi nad reformou centrální ekonomiky. Tu Šik zužitkoval v době Pražského jara v roce 1968, když se stal místopředsedou vlády. Jako téma své disertační práce si Václav Klaus vybral problematiku *Inflace v soudobém kapitalismu*. Relativního uvolnění poměrů aspirant Klaus využil k semestrálnímu studiu v Itálii v roce 1966 a v první polovině roku 1969 poté, kdy v roce 1968 absolvoval vědeckou aspiranturu a dosáhl hodnosti kandidáta věd, ještě k semestrálnímu studiu na univerzitě v USA.

Čistky po srpnové okupaci Československa, které probíhaly napříč všemi institucemi, se nevyhnuly ani Akademii věd, resp. Ekonomickému ústavu. Václav Klaus nebyl členem tehdejší Komunistické strany Československa (KSČ). Ve své vlastní autobiografii k tomu sám uvádí [48]:

„Protože jsem nebyl v KSČ a nemohl jsem být vyřučován, tak jsem byl paradoxně vyhozen až jako poslední, až když řekla předsedkyně KSČ Růžena Vintrová, že je skandální, že ti, kteří chtěli socialismus jen reformovat, už jsou dávno pryč a Klaus, který ho chtěl zničit, tam pořád ještě zůstává. To byla dost památná věta. A zapůsobila spolehlivě.“

Propuštěn z Ústavu byl až v únoru 1971, což, jak sám uvádí, znamenalo, že „ještě dva roky jsem strávil v Ekonomickém ústavu čekáním, aniž by na mě kdokoli cokoli vyžadoval. Dokonce to bylo tak, že byli všichni rádi, že jsem nic neprodukoval.“ [48]. V březnu 1971 nastoupil do pobočky Státní banky československé v Praze 1, která sídlila v budově ústředí banky [117]. Po roce povýšil do odboru ekonomicko-matematických výpočtů, později odboru Automatického systému řízení při ústředí Státní banky. Nějaké zvláštní nadšení ze svého nového zařazení však nepociťoval, jak sám později ve své autobiografii přiznal [48]:

„Ekonomie to sice moc nebyla, ale dozvěděl jsem se toho více o číslech naší ekonomiky, učil jsem se matematiku, statistiku, ekonometrii a práci s daty a stále jsem se pokoušel číst soudobou ekonomickou vědu. Všichni pamětníci vědí, že to měkkost socialismu docela dobře umožňovala.“

Celá sedmdesátá léta se věnoval rodině, hodně četl a studoval. Charta 77 se mu zdála „poněkud exkluzivní, snad i příliš okázalá“ a, jak později napsal, už vůbec se „nemohl identifikovat s jejími ekonomy, více méně druhořadými osmašedesátníky, dnes kolem ČSSD“. V roce 1979 se Václav Klaus stal vědeckým tajemníkem bankovní pobočky Československé vědecko-technické společnosti [48].

Změnu z šedi tehdejších sedmdesátých let přinesla až léta osmdesátá. Václav Klaus byl jednak ve Státní bance přesunut blíže k ekonomii, a jednak probíhaly jeho ekonomické semináře. Ty podle vlastních slov po dobu šesti let jednou měsíčně připravoval, organizoval, řídil a často na nich sám přednášel. Semináře představovaly svobodnou a kritickou diskuzi o ekonomii a tehdejší hospodářské politice [48]. „Zlikvidovány“ byly v lednu 1986. Právě na těchto seminářích se scházeli lidé, kteří později stáli na počátku ekonomických reforem po roce 1989. V průběhu osmdesátých let Klaus o ekonomii diskutoval nejvíce s tehdejším vědeckým pracovníkem Ekonomického ústavu ČSAV Dušanem Třískou, který se později stal hlavním tvůrcem kupónové privatizace. Tento vystudovaný technický inženýr – absolvent Fakulty technické a jaderné fyziky Českého vysokého učení technického v Praze (získal ovšem také titul JUDr. na Právnické fakultě Univerzity Karlovy) – zběhl od procesů technické či jaderné fyziky k procesům ve společnosti. Tříška bude později Václava Klause provázet po celý zbytek jeho kariéry až do dnešních dnů. A bude to právě Dušan Tříška, který v roce 2014 v rozhovoru pro média přiznává, že za kupónovou privatizaci očekával Nobelovu cenu [50].

Na jaře roku 1984 byl na základě předchozího usnesení vlády založen Kabinet prognóz ČSAV [52]. Na starost jej dostal Valtr Komárek, v té době člen KSČ, který – mimo jiného – v šedesátých letech působil nějaký čas coby poradce Che Guevary na slunné Kubě. Mezi zakládající členy patřil i později veřejností oblíbený ministr Vladimír Dlouhý [53], [54]. Kabinet byl v roce 1986 přeměněn na Prognostický ústav ČSAV a jeho ředitelem se stal právě Komárek [54]. Ústavem „prošla“ řada později známých polistopadových politiků, kteří po roce 1989 rýsovali nejen transformaci československé ekonomiky. Vedle zmíněného Valtra Komárka a Vladimíra Dlouhého to byli také Karel Dyba, Miloslav Ransdorf, Tomáš Ježek a další. Oficiálním účelem Ústavu bylo provádět komplexní odborné odhady vývoje společnosti a ekonomiky země [52]. V prosinci 1987 nastoupil do Prognostického ústavu

i Václav Klaus, čímž po šestnácti letech skončilo jeho angažmá ve Státní bance [48]. V té době probíhala v Sovětském svazu Gorbačovova „perestrojka“ a „glasnost“. Objevovale se mnoho palčivých otázek, na něž bylo třeba hledat odpovědi. Na Ústavu panovala liberální atmosféra. Václavu Klausovi se naskytly možnosti účastnit se zahraničních konferencí, přednášet na univerzitách, dávat rozhovory i zahraničním novinářům, udržovat kontakty s ekonomy jiných zemí. Jak později vysvětlil již zmíněný Dušan Tríska, není správné připisovat Prognostickému ústavu větší váhu, než jakou podle Trísky Ústav měl. Všechny semináře prý probíhaly v Ekonomickém ústavu a samotný Prognostický ústav Tríska označil za „*no-instituci*“ [73]:

„Já jsem chtěl říct, že tou významnou institucí byl Ekonomický ústav Akademie věd. To, že Valtr Komárek jako truc-podnik si založil na půl roku nebo rok nějaký Prognostický ústav – nedůležitá, nezajímavá instituce.“

V listopadu 1988 předložil ředitel Prognostického ústavu Komárek tehdejší Národohospodářské komisi Ústředního výboru KSČ materiál s názvem *Souhrnná prognóza vědeckotechnického, ekonomického a sociálního rozvoje ČSSR do roku 2010*. Pro pochopení „ducha doby“, v němž se budoucí zastánci volného trhu včetně Václava Klause zhruba rok před revolucí pohybovali, je to dokument mimořádně zajímavý. Zajímavý je už samotný fakt, že archivní fondy Prognostického ústavu jsou, podle článku Lidových novin z roku 2010, badatelům nepřístupné [55]. A materiály Státní bezpečnosti, které se Ústavu týkaly, byly bez výjimky na konci roku 1989 skartovány [55]. Dokonce je snad velmi obtížné sehnat i původní text prognózy. Ten je přístupný pouze v jednom exempláři v neuspořádaných částech archivu Ústředního výboru KSČ. Prognóza vyšla také v roce 1990 v jedné Komárkově knize – v ní je však oproti autentickému textu ze září, resp. října 1988 vyškrtána, přeformulována či naopak doplněna pasážemi, díky čemuž práce vypadá mnohem radikálněji, než původně byla [55]. Nuže, prognóza většinu těch, kterým byla určena, zaskočila. Otevřeně se v ní konstatovala hospodářská stagnace posledního desetiletí, nedostatečné zásobování vnitřního trhu i fakt, že životní úroveň byla na Západě vyšší než v tehdejší Československu [55]:

„Stálým jevem jsou jak nákupní fronty ve špičkách, tak naprostá nepravidelnost dodávek základního zboží, zejména potravinářského, takže vcelku je spotřebitel neustále pod tlakem deficitu, drážděn až šokován tím, že i věci běžné potřeby nelze koupit bez nesnáží, že množství náročnějších artiklů nutno shánět od obchodu k obchodu, od týdne k týdnu, vyptávat se, doprošovat se, uplácet.“

Materiál bez rozpaků konstatoval dvacetiprocentní přezaměstnanost a nerentabilitu celých odvětví (černá i barevná metalurgie, těžba uhlí na Kladensku, cukrovarnický průmysl), které navrhoval prostě utlumit. Československo se mělo více zapojit do světové ekonomiky a především rehabilitovat trh, který byl podle autorů „*nejdokonalejším civilizačním mechanismem obsluhy běžných potřeb lidí*“ a „*nezrušitelnou*“ a „*zcela přirozenou*“ institucí. V oblasti služeb bylo navrhováno umožnit socialismus neohrožující osobní (rodinné) podnikání, navrhováno bylo omezit utajování ekonomických informací, vydat zákon o indi-

viduálním podnikání a požádat o členství v Mezinárodním měnovém fondu. K tomu všemu byla připojena i „změkčující“ formulka [55]:

„Pochopitelně jde o náměty, a tento jejich nástin nelze směřovat s nedorozuměními, že by zde někdo chtěl vnucovat opatření, jež by mohla poškodit socialismus.“

Text prognózy obsahoval i „povinné“ citace z klasiků marxismu-leninismu a kromě mnoha odkazů na Gorbačova byla zmíněna i slova nového generálního tajemníka Ústředního výboru KSČ Miloše Jakeše: *„Lidé zde nejsou pro ekonomiku, ale ekonomika pro lidi.“* Tehdejší systém nebyl ani náznakem zpochybněn [55]. Autoři materiálu v něm naopak uváděli, že *„soudobý socialismus je historicky povolán k tomu, aby vytvořil všechny konkrétní podmínky umožňující organicky spojit tvorbu věcného bohatství člověka s jeho mravní a duchovní sebetvorbou (...).“* [55]. Mělo jít o *„dohnání a předstížení vyspělých kapitalistických zemí“*, cílem měla být také *„skutečná demokracie všedního dne“*, v níž však neměly – jako na Západě – být *„prvky participace účinně začleňovány do manipulačního kontextu“*. Pojem privatizace coby klíčový polistopadový výraz se v prognóze vůbec nevyskytl [55]. Samotná předpověď vývoje do roku 2010 se pochopitelně rozešla s realitou již po roce. V roce 2010 k tomu Valtr Komárek přiznal:

„(...) Nejtěžší totiž je prognózovat reakce lidského faktoru.“

To je hluboká pravda, která je ale známa každému pubescentovi. Předpovídat chování komplexních systémů v delším časovém úseku prostě nelze – a zdůvodnit to lze i exaktně vědecky. Originálním a názorným způsobem to před lety objasnil také americký ministr obrany Donald Rumsfeld [56]:

„Chci říct, že jsou známé známé. Jde o věci, o kterých víme, že je víme. Pak jsou známé neznámé. To jsou věci, u kterých teď víme, že je nevíme. Ale jsou také neznámé neznámé. To jsou věci, o kterých nevíme, že je nevíme. A tak, když se snažíme, co to jde, a dáme si tyto informace dohromady a pak řekneme, že takto nějak vnímáme situaci, jde ve skutečnosti jen o známé známé a známé neznámé. Každý rok ale odhalujeme další neznámé neznámé.“

Výstižněji by to člověk prostě nesvedl... I tak, lidé z Prognostického ústavu, kteří se na prognóze podíleli a z nichž se později stali politici či odborníci v ekonomii, by byli rádi, kdyby se prognóza nepřipomínala.

Prognóza předložená tehdejší vládnoucí špičce v listopadu 1988 však nepochybně zapůsobila. V té době u nás již probíhal proces „přestavby“ a „demokratizace“. Možná i pod dojmem závěrů a doporučení z prognózy si od května 1989 Češi mohli otevřít bankovní účty v cizí měně, což jim umožnilo více cestovat. A v červnu 1989 byl schválen nový zákon o plánování, který rušil direktivní roční plány coby páteř centrálně plánované ekonomiky [51].

Během roku 1989 poskytl Václav Klaus mnoho rozhovorů zahraničním médiím [60]. Novináři za ním sami přijížděli do Prognostického ústavu. Ale rozhovory probíhaly nejen

v Praze. V létě 1989 byl Václav Klaus pozván na univerzitu v Chicagu, na níž měl dvě přednášky. Témata byla mezinárodní konkurence, vládní moc, tržní ekonomiky a východní Evropa [51]. Text přednášek nám není znám. Známý jsou však Klausovy odpovědi v rozhovoru, který poskytl listu Chicago Tribune. Vedle fotografie na ulici stojícího Klause s rukama složenýma na prsou a s hlavou vztyčenou odpovídá tehdy 47letý sebevědomý ekonom z Československa a neváhá pronášet ostrá slova [51]:

„Doma jsem pokládán za otevřeného kritika systému. Ale tady ho musím bránit, protože všichni jsou tak podezřívaví a nechtějí uvěřit, že jsme již v přechodném procesu, pokud jde o ekonomiku.“

„V mé zemi není žádná učebnicová komunistická ekonomika. Ačkoli extrémně neefektivní a administrativně nákladný a plánující aparát celek stále paralyzuje, objevily se již velké silné podniky. Jejich vrcholní manažeři o mnohém rozhodují a jsou voleni zaměstnanci. To už je politická změna, nebo co to je?“

K závisti svých hostitelů se Václav Klaus také pochlubil, že velmi opatrná makroekonomická politika v posledních dvaceti letech udržela v jeho zemi míru inflace na jednom procentu nebo na dvou procentech. Zmínil také absenci velké zahraniční zadluženosti coby dalšího příznivého jevu. S uspokojením pohovořil o tom, jak si zahraniční bankéři předcházejí Státní banku [51]:

„Američané, Němci, Japonci, ti všichni nám chtějí nabídnout své peníze.“

Spolu s životní úrovní v tehdejších východním Německu vyzdvihl také vysokou životní úroveň v Československu, a to ve srovnání s ostatními zeměmi východního bloku. K tomu také řekl [51]:

„Ruští turisté se v Praze cítí podobně, jako se našinec cítí při příjezdu do New Yorku.“

Ne vše bylo jen na chválu. Václav Klaus si postěžoval na velkou setrvačnost v ekonomice a v přístupu spoluobčanů [51]:

„Lidé dokonce používali Sověty jako výmluvu pro svou lenost a pro nečinné poflakování na svých chatách.“

Tři měsíce před zatím netušenými listopadovými událostmi Václav Klaus zdůraznil, že *„opravdu hluboké reformy nejsou připraveny“* a že konzervativní vláda by mohla veškerý skromný pokrok náhle zastavit. V té souvislosti zmínil tehdejší Čínu, která nedlouho předtím pomocí tanků zmasakrovala studentské protesty na náměstí Nebeského klidu. Sám proto považoval za nezbytné postupovat krok za krokem a nejednat unáhleně [51]:

„Raději nehovořme o reformách s velkým R.“

Na druhou stranu odmítl, že je jeho země závislá na vývoji v Sovětském svazu a zdůraznil, že „*vše je v našich rukou*“ [51]. Vysvětlil rovněž, že ve východní Evropě existují dva tábory reformních ekonomů. Tradiční, kteří doufají, že dosáhnou pokroku přijetím některých výhod volného trhu, a skuteční reformátoři, mezi něž se sám řadil, kteří se pokoušejí zlepšit kvalitu trhu ve spojení s „*restriktivní monetární a fiskální politikou*“. K budoucnosti se Klaus vyjádřil opatrně [51]:

„Představme si, co je viditelné, a protloukejme se reformami.“

Pro úplnost dodejme, že nedlouho před tímto rozhovorem proběhly v Polsku svobodné volby, na přechodu k demokracii bylo již i Maďarsko.

V neděli 12. listopadu 1989 se Václav Klaus zúčastnil debaty v rakouské televizi, při níž pět hostů s moderátorem diskutovalo nad nejnovějším vývojem ve východním Berlíně (Berlínská zeď byla otevřena 9. listopadu), v Polsku, v Maďarsku (tam měly být zakrátko svobodné volby) a vůbec ve východním bloku. Záznam debaty je dostupný na internetu včetně překladu Klausových odpovědí [57]. Opět se jedná o mimořádně zajímavý materiál pocházející z doby probíhajících turbulentních změn. Klaus prokazuje suverénní znalost němčiny a vystupuje důstojně a sebevědomě. Obsahově lze jeho vystoupení k tehdejšímu bouřlivému dění vystihnout jednou větou: Jsem úplně zaskočen a nejsem schopen nic předpovědět – a ani to po mně nechtějte. Klausovo vyjadřování je velmi opatrné a kličkující, na jasné otázky dává mlhavé a obecné odpovědi. Hospodářskou situaci v Československu nepovažuje za „*až tak špatnou*“, avšak přesto dlouhodobě neudržitelnou [57]. V jednu chvíli označí reformy probíhající v sousedních zemích východního bloku za „*naivní*“, vyjadřuje názor, že decentralizace – coby jedna z myšlenek tamějších reformů – nemůže zlepšit výkonnost hospodářství těchto zemí. Na jiném místě poznamená, že „*není žádná alternativa, ale my musíme skutečně tržní hospodářství budovat, tvořit, dělat, a to se nedá udělat přes noc*“ [57]. Vyjadřovat se nějakým jiným způsobem bylo v té době pochopitelně riskantní a k akademickému prognostikovi se snad ani jiný způsob vyjadřování nehodil. Pravda, jiný prognostik již ke konci srpna 1989 vystoupil pro změnu v Československé televizi, kde ve vztahu k některým ukazatelům našeho hospodářství jmenoval státy jako Alžírsko, Peru či Nepál a mimo jiné řekl [58]:

„Představte si mužstvo, které sestoupilo z první ligy do druhé, a z druhé do třetí. Můžete tvrdit, že ostatní mužstva hrají lépe. Ale toto vysvětlení bude asi neuspokojivé. Musíme přemýšlet, zda je chyba v hráčích, zda je chyba v trenérech, zda je chyba ve funkcionářích.“

Tento prognostik v košili bez kravaty hovořil také o neexistenci soutěže alternativních rozhodnutí, o tom, že bez „*změny řízení, bez skutečné přestavby*“ by „*ve velice dohledné době*“ mohlo dojít k prázdným obchodům, inflaci, stávkám a manifestacím. Zmínil také právo rozhodovat na úrovni podnikové či městské. Odvysílání srpnového pořadu mělo pro některé pracovníky tehdejší Československé televize negativní důsledky. Samotný aktér dostal již dříve výpověď ze zaměstnání za text, který v témže měsíci vyšel v Technickém

magazínu – v televizi se měl za svůj článek omluvit, a tím výpověď zastavit [59]. Dopadlo to jinak. Na rozdíl od Václava Klause se ovšem nejednalo o akademického prognostika, ale o prognostika podnikového. Byl jím Miloš Zeman.

V pátek dne 17. listopadu 1989 proběhla studentská demonstrace, která vyústila v zásah ozbrojených složek na Národní třídě. Věci dostaly rychlý spád. Začala sametová revoluce. Václava Klause čekala oslnivá kariéra...

Kapitola 2

Svoboda bez míry

2.1 Od revolučního kvasu ke svobodným volbám

Tak jako si Američané pamatují, kde se zrovna nacházeli, když se dozvěděli o atentátu na prezidenta J. F. Kennedyho v roce 1963, pamatují si obyvatelé tehdejšího Československa, kde se zrovna nacházeli, když se dozvěděli o událostech na Národní třídě 17. listopadu 1989. To proto, že právě tímto dnem započaly události, které dramaticky ovlivnily jejich životy a které vyústily v pád čtyřicet let trvající vlády jedné strany. Začala nová etapa vývoje společnosti.

Toho dne byl Václav Klaus na cestě vlakem z Rakouska, kde se jen několik dní předtím zúčastnil televizní debaty o bouřlivých událostech v Berlíně a ve východní Evropě. Na Hlavním nádraží v Praze vystoupil z vlaku kolem půl desáté večer [61]. Při návratu do svého bydliště potkal před domem svého staršího syna, který mu jako účastník demonstrace na Národní třídě vylíčil její dramatický průběh [61]. Po pětadvaceti letech exprezident Klaus k onomu přelomovému večeru uvedl [61]:

„Scházely jen hodiny, kdy jsem se napojil na vedení rodičího se Občanského fóra. Pak to už pokračovalo jako po másle.“

Je to jen drobnost, ale není bez zajímavosti k onomu bouřlivému dění krátce po 17. listopadu uvést svědectví Karla Köchera – tehdejšího člena Prognostického ústavu, který v té době měl již za sebou dramatickou kariéru československého rozvědčíka (Köcher podával zprávy také přímo sovětské KGB, a to z různých pozic americké CIA). Köcher k dění v Prognostickém ústavu napsal [62]:

„Několik dní po 17. listopadu 1989 byla svolána plenární schůze celého Prognostického ústavu, jejímž účelem bylo zaujmout formální stanovisko k událostem 17. listopadu. Vedení ústavu předložilo plénu ústavu rezoluci, ve které se říkalo že ‚varujeme před dalším použitím násilí‘ a dále pak že ‚cestou k řešení situace je urychlené přijetí ekonomické reformy navržené soudruhem akademikem Komárkem, obsažené v Prognóze‘. Přihlásil jsem se o slovo

a žádal přijetí rezoluce, která by jasně řekla, že násilí proti demonstrantům kategoricky odsuzujeme, a že řešení, které situace vyžaduje, je zásadní řešení politické. Reakce byla skutečně bouřlivá. Křičel na mě nejen soudruh akademik Komárek, ale i někteří další, později proslulí členové ústavu, že ohrožují ústav, že projevují neúctu k jejich soudruhovi řediteli, a že žádat ‚politické řešení – tak na to tedy nemáme‘. Pak se hlasovalo. Pro můj návrh hlasovali, pokud se pamatují, kromě mne Randsdorf, a pak jedna paní z účtárny. Z těch ostatních profesionálních prognostiků ani jeden neměl nejmenší tušení, že totalita byla po smrti.“

Pokud je nám známo, tato Köcherova slova nebyla nikdy zpochybněna. A jen pro úplnost: v citaci zmíněný Miloslav Randsdorf se později stal politikem Komunistické strany Čech a Moravy, za tuto stranu byl zvolen i do Evropského parlamentu a zůstal jí věrný až do své smrti na začátku roku 2016.

Vraťme se ale zpět do revolučního kvasu a připomeňme tehdejší sled některých událostí. V sobotu 18. listopadu se studenti pražských vysokých škol, herci a další představitelé kulturní obce v pražském Realistickém divadle shodli na týdenní protestní stávce. Navrhli také, aby se v pondělí 27. listopadu od 12 do 14 hodin uskutečnila generální stávka. V průběhu dne se k nim přidávala další mimopražská divadla (včetně slovenských divadel), která na týden přerušila činnost a otevřela své prostory k veřejné diskuzi. V centru města spontánně demonstrovalo několik tisíc lidí [63]. Prostřednictvím zahraničních rozhlasových stanic se rozšířila zpráva, že si páteční zásah bezpečnostních složek na Národní třídě vyžádal život jednoho studenta. Den poté v neděli 19. listopadu večer československé sdělovací prostředky tuto zprávu vyvrátily [63].

Do Občanského fóra, které bylo založeno v pozdních večerních hodinách v pražském Činoherním klubu 19. listopadu, přivedla Václava Klause člena tehdejšího disentu Rita Klímová, která se s ním znala od konce šedesátých let [48], [64]. Večer dne 22. listopadu vystoupil Václav Klaus na tiskové konferenci přímo v sídle Občanského fóra v Laterně Magice a oznámil, že se k Občanskému fóru připojil Prognostický ústav, který pracuje na alternativním scénáři ekonomické reformy. Václav Havel to okomentoval slovy [64]:

„Konečně tady máme odborníka, který ví, jak na to! My jsme tady divadelníci a umělci.“

Tentýž den vedení KSČ odvolalo jednotky Lidových milicí, které přicestovaly do Prahy již 19. listopadu [63]. A právě od tohoto dne bude Václav Klaus oficiálně přítomen u všech klíčových jednáních s představiteli tehdejší moci. Věci nabraly rychlý spád. Čtenáři, kterého by zajímala podrobná chronologie těchto událostí den po dni, doporučujeme článek Lidových novin [63]. My se omezíme na konstatování, že na konci protestních akcí, ultimát a opakovaných rozhovorů s tehdejšími vládními špičkami bylo jmenování „vlády národního porozumění“. Ta představovala unikátní směsici zástupců tehdejších komunistů, lidovců, socialistů, nestraníků i disidentů. Výstižnější by proto bylo označení „vláda historického kompromisu“: z jedenadvaceti jejích členů bylo členy KSČ pouze deset z nich – mezi nimi však byli i komunisté, kteří se zakrátko zřekli příslušnosti ke straně a stali se ekonomickými reformátory [65]. Patřil mezi ně také první místopředseda této vlády pro ekonomické otázky

Valtr Komárek nebo místopředseda vlády a předseda Státní plánovací komise Vladimír Dlouhý. Ministrem financí se stal neustraní Václav Klaus, ministrem práce a sociálních věcí se stal „kovák z ČKD“ Petr Miller. Ve vládě se objevili i disidenti: prvním místopředsedou vlády byl Ján Čarnogurský, ministrem zahraničních věcí se stal Jiří Dienstbier. Premiérem byl člen KSČ Marián Čalfa. Prezident republiky Gustáv Husák vládu jmenoval na Pražském hradě dne 10. prosince 1989 a vzápětí abdikoval. Na následné tiskové konferenci premiér vytyčil hlavní priority své vlády, mezi něž patřila příprava svobodných a demokratických voleb. Čalfa také řekl [66]:

„Budeme pokračovat v úsilí o radikální ekonomickou reformu, která by společnost vyvedla ze stagnace. Připomínám, že místopředsedou vlády zaměřeným na ekonomiku je Valtr Komárek, ministrem financí je Václav Klaus a ministerstvo hospodářství povede Vladimír Dlouhý. Všichni dosud působili v Prognostickém ústavu Akademie věd.“

Ještě téhož dne na manifestaci na pražském Václavském náměstí vyhlásili zástupci Občanského fóra a Veřejnosti proti násilí kandidaturu Václava Havla do úřadu prezidenta republiky [63]. Ten byl tehdejší parlamentem zvolen do funkce dne 29. prosince 1989 [63]. Bouřlivý revoluční rok skončil všeobecným nadšením. To ale netrvalo dlouho.

Osmého ledna 1990 byl úředně změněn kurz české koruny vůči zahraničním měnám a např. jedna marka zdražila přibližně o 1,5 koruny a jeden dolar zdražil přibližně o 2,7 koruny (zároveň byl zaveden tzv. turistický kurz 38 korun za jeden dolar a 26 korun za jednu marku, za který si mohli občané nakupovat proti razítku v cestovním pasu valuty do stanoveného limitu) [67]. Došlo tak ke zdražení zahraničních nákupů a současně k pomoci československým vývozcům, prodávajícím své výrobky v „tvrdé“ měně [69].

Federální vláda a tehdejší parlament, v němž se koncem ledna 1990 zástupci KSČ také vzdali většiny, za všeobecné podpory zahájily demokratizaci politického, společenského a hospodářského života. Ke konci ledna 1990 byl přijat „malý zákon o politických stranách“, který umožnil vznik pluralitního politického systému. Výhody se dostalo etablovaným stranám předlistopadové Národní fronty, které se bez omezení staly součástí demokratické politiky (včetně KSČ) [65]. Nový volební zákon, přijatý na konci února, stanovil, že se bude volit podle systému poměrného zastoupení. Současně přijatý ústavní zákon stanovil, že volební období federálního parlamentu, vzešlého z prvních svobodných voleb v roce 1990, bude dvouleté. Hlavní úkol politiků měl spočívat v přijetí nové ústavy, v upevnění demokracie a v reformě ekonomiky [65].

Na začátku března federální vláda schválila státní rozpočet na rok 1990. Jeho záměrem bylo působit proti růstu cen (proti inflaci) přeměnou z deficitního na přebytkový, rozpočet měl také snižováním dotací připravit půdu pro nastolení tržních mechanismů. Na tiskové besedě k tomu federální ministr financí Klaus výstižně řekl [70]:

„Prostě těch peněz připlýne do ekonomiky méně. (...) Rozpočet chce působit jasným krokem na tu transformaci ekonomiky, z té ekonomiky založené na redistribucích, z ekonomiky založené na neekvivalentních vztazích, z ekonomiky založené na nejasnosti odpovědností – kdo, co, kdo je vinen, kdo se zasloužil o to či ono. Převracíme naši ekonomiku k jasnému

vymezení vlastnických vztahů, k jasnému vymezení zodpovědností těch či oněch, k vyjasnění cenových položek, k vyjasnění co putuje kam, od koho to putuje k čemu a tak dále, a státní rozpočet se tedy v tomto pokusil udělat první kroky.“

Celková výše rozpočtových výdajů byla omezena o téměř 13 miliard korun s dopadem na prakticky celé hospodářství – s výjimkou zdravotnictví, školství a sociálního zabezpečení [70].

V druhé polovině dubna 1990 byly parlamentem schváleny zákony o zrovnoprávnění všech forem vlastnictví, o akciových společnostech, o individuálním podnikání fyzických osob či o státním podniku. Ty měly vytvořit podmínky pro změny v ekonomické oblasti. Na tehdejší politiky se jako lavina naválily všechny problémy spojené s přechodem na nové společenské uspořádání. Začaly se ale objevovat i nové problémy a spory mezi zástupci různých představ a koncepcí.

Předmětem ostrých polemik se staly otázky spojené s ekonomickou transformací. Z podnětu Občanského fóra začala neformální soutěž o nejlepší „scénář ekonomické reformy“. Ve hře byly návrhy tří vlád: federální, české a slovenské. Návrh reformy vytvořený ekonomy při české vládě byl opatrnější než koncepce, kterou razili ekonomové federální vlády. Hlavním představitelem těchto ráznějších ekonomů byl federální ministr financí Václav Klaus (zastáncem pomalejší a opatrnější reformy byl např. i Klausův bývalý a tehdejší „nadřízený“ Valtr Komárek). Oba návrhy se lišily v rychlosti reforem a v metodách reformních kroků (kupónová privatizace, přechodná role státu), společně však směřovaly k vytvoření tržní ekonomiky. Mezi českým a federálním týmem panovala konkurenční nevraživost, která bránila produktivní spolupráci [65]. Slovenský pohled na ekonomickou reformu se rodil paralelně bez dotyku s ostatními koncepcemi. To předznamenávalo odklon slovenských národních zájmů od společného státu. Nepropojenost českých a slovenských vizí zaznamenali představitelé Občanského fóra a Veřejnosti proti násilí až před červnovými volbami, a to už bylo pozdě na zahájení produktivní kooperace [65]. Je otázka, zda byl o nějakou spolupráci zájem.

Dne 20. dubna 1990 předložili Václav Klaus a Vladimír Dlouhý československé federální vládě „svůj“ návrh reformy [68]. Podle něho měla být významná část československé ekonomiky (většina velkých státních podniků) nejprve privatizována a teprve následně restrukturalizována svými novými vlastníky bez jakýchkoli státních systematických zásahů. Autoři nenavrhovali žádnou industriální, strukturální či regionální politiku. Hlavní úlohou státu mělo být nastartování procesu spontánní evoluce trhů prostřednictvím privatizace (odstátnění) a liberalizace (uvolňování pravidel) a vytvoření právního rámce pro fungování tržní ekonomiky [68]. Do prvních svobodných voleb v červnu 1990 zbývaly týdny a Václav Klaus se s velkým zápalem pustil do obhajování svého pojetí reformy: sebejistě vystupoval v médiích, psal polemiky a eseje. A většina lidí jeho slovům fandila – po desetiletích stagnace byl „hlad“ po rychlých ekonomických změnách. Lidé byli ochotni nést i oběti, ačkoli netušili, co dobrého i těžkého je vlastně čeká. Ale kdo to mohl tehdy tušit?

Podstatu své představy budoucích reforem Václav Klaus vyjádřil bez obalu již v únoru 1990, a to v časopisu Finance a úvěr. Ten byl vydáván federálním ministerstvem financí ve spolupráci se Státní bankou československou a Federálním cenovým úřadem. V článku

nazvaném *Finanční politika na počátku radikální reformy* tehdejší federální ministr financí Klaus otevřeně píše [71]:

„Decentralizace ekonomického rozhodování při chybných cenách a při nerovnováze (převaze poptávky nad nabídkou) musí zákonitě vést k inflaci a ke stagnaci produktu. Narůstající chaos pak vynucuje návrat k tuhému centralismu. Předjet tomuto bludnému kruhu můžeme pouze zcela jinou strategií, kterou lze souhrnně nazvat demonopolizací neboli úsilím o změnu struktury trhu zvětšením počtu vzájemně si konkurujících ekonomických subjektů. (...) Proto je třeba antimonopolními zásahy rozbít existující velké podniky, umožňovat (a všemožně podporovat) vstup nových podniků na trh a zejména otevírat ekonomiku zahraniční konkurenci.“

Čtenář, který tehdy četl tyto řádky, nemusel rozumět ekonomickým teoriím a učeným poučkám, o jejichž platnosti či neplatnosti se ekonomové přou už sto let. Jsou to jenom teorie, které obzvláště ve společenských vědách jsou buď natolik obecné a vágní, že vždy platí i neplatí zároveň, nebo jsou konkrétní, a pak se skoro vždy mýlí. Citaci Klausových slov (je-li jejich skutečným autorem) jsme uvedli kvůli poslední větě. Četl-li zaměstnanec velkého podniku slova ministra financí, že je třeba „rozbít existující velké podniky“, musel se nutně zamyslet a sám pro sebe si říct: ministr financí chce rozbít i můj podnik, ve kterém jsem pracoval celý život. Ministr nehovoří, že je třeba rozbít dramaticky ztrátové podniky, ale že je třeba rozbít všechny existující velké podniky, bez ohledu na to, zda je o jejich výrobky doma či v zahraničí zájem! Rozbít něco, co přece jen funguje? Co je to za nápad? Leonardo da Vinci maloval Monu Lisu několik let – stále nebyl spokojen a stále něco upravoval a opravoval. Ale že by svoje dílo nejprve „rozbil“ a pak začal znovu? A vůbec je nepatřičné, aby se ministr vlády vyjadřoval takovým způsobem: rozbíjejí se výlohy, rozbíjí se nádoby – a nakonec, rozbíjejí se i ústa. Ale rozbít továrny? Takový slovník používali kdysi v Rusku revolucionáři, kterým nechyběly horké hlavy a chladná srdce. Četl-li však tytéž řádky zástupce „trhem ošlehané“ zahraniční firmy, musel se nad nimi zamyslet také a sám pro sebe si říct: ministr financí chce rozbít moji konkurenci – co více si mohu přát. Tři měsíce po revolučních událostech a přibližně čtyři měsíce před prvními svobodnými volbami bylo otevřeně nastíněno to, co se později skutečně stalo.

Dne 26. dubna 1990 ministr Klaus vystoupil ve Washingtonu na výroční konferenci Světové banky s projevem, ve kterém přítomným ekonomickým a finančním odborníkům nastínil základní problémy přechodu z centrálně plánované ekonomiky k tržní ekonomice. Hovořil velmi otevřeně. Vyjmenoval nejen to, co mu bylo „jasné“, ale přiznal také řadu otázek, na které neznal odpovědi. V projevu také otevřeně přiznal, že si je vědom nebezpečí procesu transformace [72]:

„Je nám jasné, že pro úspěch reformy je absolutně rozhodující včasná a rychlá změna v oblasti vlastnických práv. Na straně jedné staré podniky nereagují, neodpovídají na nové podněty, nové signály, nové změny v prostředí. Na straně druhé po zahájení reformy začíná chaotická, mimořádně neefektivní a mimořádně nespravedlivá privatizace, která nerespektuje záměry architektů reformy. Nesmíme ztrácet čas. (...) Rád bych zdůraznil, že velmi

rychlá transformace vlastnických práv je absolutně nezbytná, aby se zabránilo probíhající chaotické privatizaci.“

Václav Klaus v této argumentaci ve skutečnosti řekl, že chaotická privatizace je mimořádně špatné řešení, protože majetek nekontrolovaně připadne buhví komu, kdo s ním buhví jak naloží. A to, jak ministr přiznal, nebylo v souladu se záměry reformátorů. Úmyslem reformátorů bylo tedy provést „kontrolovanou“ privatizaci, která měla respektovat záměry reformátorů. Ještě se k tomu vrátíme. Mezi to, co ministru Klausovi naopak nebylo „jasné“ a na co neznal odpověď, patřila i tato otázka [72]:

„Nevíme, zda můžeme očekávat rychlou (a jak rychlou) a zda můžeme očekávat pozitivní (a jak pozitivní) reakci nabídky na souhrn drastických reformních opatření, která zavádíme. (Máme první signály ztrát výkonů, mírného poklesu průmyslové výroby, musíme však počkat na lepší údaje, neboť oficiální statistické údaje nedostatečně odrážejí probíhající růst soukromého podnikání.)“

Jinými slovy se Václav Klaus přiznal, že neví, zda reforma vůbec povede k cíli, kvůli kterému se prováděla. Lidé totiž toužili po svobodě a – především – po plných obchodech (po zvýšení nabídky). Je to jako přiznání lékaře, který se rozhodne provést drastickou léčbu, ale neví, zda se tím pacient uzdraví – nebo zda léčbu vůbec přežije. To ve skutečnosti není nic zavrženíhodného a neobvyklého. Lékař totiž zvažuje rizika různých postupů a nikdy si není jistý jejich výsledkem. Pakliže se ale rozhodne pro „drastickou léčbu“, musí k tomu mít pádný důvod – jinak by zvolil léčbu méně drastickou. Ministr Klaus nakonec publiku přiznal i obavu morálního charakteru, později pro něj tak netypickou [72]:

„Poslední problém je víceméně politický a společenský, považuji jej však za obrovský – bez ohledu na moje celkové liberální smýšlení: Jak minimalizovat schopnost některých jednotlivců sklídit obrovské zisky, k nimž by se dostali po zrušení centrálního omezení v důsledku dosavadních deformací systému. Je to dramatický problém, na nějž narážíme denně; do jisté míry mě to zneklidňuje.“

Již v dubnu 1990 Václav Klaus velmi přesně tušil, co se později stane. Doma o tom před neznanou a důvěřivou veřejností nemluvil. Ale před publikem plným ekonomů a finančníků, kteří dobře znali průběhy a konce různých privatizací a přeměn ekonomických systémů v různých koutech světa, rizika transformace ignorovat nešla. Nezbylo, než je přiznat. Text Klausova projevu z kongresu Světové banky vyšel v srpnovém vydání časopisu Finance a úvěr – tedy až po červnových svobodných volbách.

Vše, co Václav Klaus napsal, přednesl či předložil na jaře toho roku a také vše, co předložil později, vzniklo na základě jeho konzultací s lidmi, se kterými se znal již z osmdesátých let nebo z dob ještě dřívějších. Mezi nimi hrál klíčovou roli jeho tehdejší poradce Dušan Tríska. S tímto původně jaderným fyzikem se v dalším textu setkáme ještě mnohokrát. V březnu 1990 ministr Klaus oznámil zřízení tzv. *úřadu pro dočasnou správu státního majetku a jeho privatizaci* na federálním ministerstvu financí, do jehož čela byl

jmenován právě Tříška [70]. Podle něj šlo „*pouze o noblesně označený, ale jinak zcela obyčejný majetkově-právní odbor*“ ministerstva [100]. Úřad měl do konce března vymezit vládní koncepci vlastnických vztahů a podmínky k tomu, aby ekonomika mohla být privatizována. O Úřadu mluvil ministr Klaus i na dubnovém kongresu Světové banky a jeho roli vymezil slovy [72]:

„Úřad připravil základní koncepci privatizace a bude organizovat celý privatizační proces.“

Samotný jeho tehdejší šéf Tříška se o celé čtvrtstoletí později podělí s diváky internetové televize, když o své roli v transformačním procesu prohlásí [73]:

„Podívejte se, já jsem autorem nejvýznamnějších informačně-technologických projektů, které tady byly provedeny. Začali jsme kupónovou privatizací, pak jsme dělali středisko cenných papírů, pak jsme dělali RM-systémy, teď jsme v pojišťovnictví (...).“

Tato slova o Tříškově autorství nebyla nikým zpochybněna – tehdejší přímí účastníci je nevyvracejí. Dušan Tříška coby zarytý odpůrce jakéhokoli dozoru (tehdy i dnes) a také coby zarytý obhajovatel podnikatele Viktora Koženého (tehdy i dnes) určil již v roce 1990 základní směr transformačního procesu. Jeho součástí bude také kupónová privatizace, při které se státní majetek nechá spravedlivě rozprostřít mezi přibližně osm milionů lidí, aby nikdo nemohl tvrdit, že nedostal šanci. Rozprostřený majetek se ale následně nechá bez jakéhokoli dozoru zkoncentrovat do rukou o několik řádů menšího počtu osob. Nově založené fondy budou totiž širokým masám obyvatel nabízet, že se o jejich kupóny výhodně postarají, pořídí za ně majetkové podíly státních podniků a budou je za důvěřivé obyvatele v různé podobě spravovat. A právě v této chvíli je snad užitečné vzpomenout slova Václava Klause z jeho projevu ve Světové bance, kde hovořil o chaotické, mimořádně neefektivní a mimořádně nespravedlivé privatizaci, která „*nerespektuje záměry architektů reformy*“. Této chaotické – tedy nekontrolované – privatizaci bylo podle Klause potřeba předejít. Ale to je právě podivné: fondy, které skrze kupóny širokých mas obyvatel zkoncentrovaly do rukou malých skupin lidí kolosální podíly na státním majetku, nikdo po několik let nekontroval a nedozoroval. Proti jakémukoli dozoru těchto fondů byli jak Dušan Tříška, tak i Václav Klaus [73], [90], [189]. Jaký byl tedy rozdíl mezi mimořádně špatnou chaotickou privatizací, o které hovořil Václav Klaus, a nikým nedozorovanou skutečnou privatizací? Jedna z možných odpovědí je, že skoro žádný. Ale jeden podstatný rozdíl se přece jen nabízí. Kdyby se kolosální státní majetek nechal rozdat přímo určitým skupinám osob, hrozily by masivní protesty, pád vlády, možná i veřejné lynče vládních špiček, neboť lidé by se právem cítili okradeni. Očekávání od nového režimu byla nemalá – a hlavy byly ještě horké. Ale skrze privatizační kupóny se masám „zalepila ústa“: všichni přece dostali stejnou šanci a všichni si přece mohli na majetky „sáhnout“. Alespoň teoreticky.

Není třeba to přeceňovat, ale pro úplnost je snad správné dodat, že Dušan Tříška byl pod číslem 07704 (resp. 7704) veden jako agent (tajný spolupracovník) v seznamech Státní bezpečnosti [73], [180]. Později kvůli tomu musel opustit svoje oficiální funkce, mj. funkci náměstka ministra financí Klause [140]. Tříška se poté stal „pouze“ Klausovým poradcem...

2.2 S chutí do reformy a kurz od veksláků

V sobotu 2. června 1990 explodovala u pomníku Jana Husa na Staroměstském náměstí v Praze výbušnina, která zranila přibližně dvacet lidí. Účinek exploze přitom mohl být mnohem horší a snad jen náhoda zabránila tomu, že výbušnina neexplodovala tak, jak její autor zamýšlel. Stalo se tak pouze několik dní před prvními svobodnými volbami po více než čtyřicetileté pauze. Pachatele činu a ani jeho motiv se nepodařilo nikdy vypátrat, byť policie mnohem později zajistila osobu, která však při zatýkání spáchala sebevraždu [74].

Tehdejší prezident Václav Havel v reakci na hrůzný čin hovořil o „zkoušce“ a „pevnosti demokratické moci“ v zemi [75]. Vzápětí ale lidé potvrdili, že „pevnost demokracie“ je dostatečná. Pro voliče přitom nebyl tehdejší parlamentní systém zrovna přehledný: tvořilo jej Federální shromáždění (skládalo se ze Sněmovny lidu a ze Sněmovny národů) a dvě republikové rady. Ve Federálním shromáždění zasedalo 300 poslanců, v České národní radě 200 a ve slovenské 150 poslanců [75]. Volby se konaly na základě poměrného systému, ale volební období bylo v roce 1990 zkrácené na dva roky. Asi pro případ, že by se první svobodné volby po éře komunismu nevyvedly. Jakási generálka. Vzniklo kolem sedmdesáti nejrozličnějších stran a hnutí, ale do Federálního shromáždění jich nakonec kandidovalo jen 22, do České národní rady 13. Pozornost strhávaly především dvě: Občanské fórum v Čechách a na Moravě a Veřejnost proti násilí na Slovensku.

Volby konané ve dnech 8. a 9. června 1990 dopadly drtivým vítězstvím reformátorů. Ve volbách na území České republiky do Sněmovny lidu Federálního shromáždění, do Sněmovny národů Federálního shromáždění a do České národní rady získalo Občanské fórum v průměru přibližně 51 % hlasů a Komunistická strana Československa v průměru přibližně 13 %. Tyto výsledky byly umocněny masivní volební účastí, která v každé z uvedených voleb činila skoro 97 % oprávněných voličů. To představovalo jen na území České republiky přibližně 7,3 milionů odevzdaných obálek při každé volbě [76]. Do tehdejšího parlamentu se dostalo i několik dalších stran či hnutí.

V nové federální vládě se Václav Klaus stal ministrem financí [77]. Reformátoři dostali od voličů silný mandát a pustili se hned do práce. Na konci srpna obdrželi poslanci od předsedy federální vlády Mariána Čalfy dokument označený jako *Scénář ekonomické reformy* [78]. Jednalo se o klíčový materiál, který vymezil povahu a časový sled reformních kroků na cestě k tržní ekonomice. Dokument obsahoval sedm hlavních bodů a tři přílohy a pojednával mj. o stabilizační politice, daňové reformě, malé privatizaci a restitucích, velké privatizaci, liberalizaci cen, směnitelnosti měny a o sociálních souvislostech. Kolosálního majetku se stát měl „zbavit“ malou privatizací, v rámci které měl být určitý typ majetků nabídnut tuzemským fyzickým osobám formou aukcí za hotové peníze, restitucemi (navrácením majetku původním majitelům, popř. jejich přímým dědicům) a velkou privatizací. Ta se měla týkat velkých státních podniků (a na jejich úroveň postavených podniků). Velká privatizace měla proběhnout formou „*nestandardní privatizační techniky*“ pomocí tzv. investičních kupónů, ale také s využitím standardních technik. Mezi ně také patřil preferenční prodej majetkových podílů (akcií) zaměstnancům, popř. i majetkovým fondům měst a obcí, prodej majetkových podílů nebo celé hodnoty privatizovaných podniků tuzemským i zahraničním investorům za tržní ceny, leasingový pronájem částí

nebo celých podniků zaměstnaneckým kolektivům nebo soukromým podnikatelům a další metody [78]. Materiál také obsahoval požadavek na založení zvláštního fondu státního majetku, neboť – jak se ve Scénáři uvádělo – výsledkem procesu privatizace měly být „v některých případech“ výnosy z prodeje podniků soukromým osobám (tuzemským i zahraničním). Současně však bylo třeba v průběhu odstátnění řešit otázku nelikvidačních pohledávek a závazků organizací vyplývajících z nahromaděných neprodejných zásob apod. Příjmy z privatizace (a rovněž výdaje související s přípravou na privatizaci a s přechodem státního majetku do rukou soukromých osob) měly být odděleny od sféry měnové i od sféry rozpočtové, a to z tvrzeného důvodu vytváření protiinflačního prostředí [78]. Vedení takového zvláštního fondu mělo příslušet federálnímu ministerstvu a republikovým ministerstvům financí. Scénář zmiňoval také uvolnění cen, tedy odstranění překážek, které do té doby bránily „tvorbě cen na základě pohybů a efektivní nabídky a poptávky“ [78]. Samotné „pořádné“ uvolnění cen mělo začít v lednu 1991. Konečným cílem měla být také plná směnitelnost československé měny, navrženy byly dvě výchozí úrovně kurzu dolaru. K otázce sociálních souvislostí reformy se ve Scénáři mj. uvádělo [78]:

„Sociální konflikty, vyvolané strukturální nezaměstnaností, likvidací neúčelných pracovních míst, resp. sociální přezaměstnaností, budou tlumeny systémem opatření, z nichž hlavní význam budou mít služby zaměstnanosti. Záměrem je udržet tvořivé schopnosti pracovních zdrojů a podnikatelských aktivit a nepřekročit únosnou míru nezaměstnanosti; základní orientací bude předcházení ztrátám zaměstnání před pasívní péčí o ty, kteří již zaměstnání ztratili.“

Scénář se dotkl také strukturální politiky státu, která měla spočívat v omezení těžkého průmyslu a v podpoře „tradičních a perspektivních aktivit lehkého průmyslu“, ve snížení energetické, surovinové, ekologické náročnosti výroby, v posílení terciárního sektoru (v tom zejména cestovního ruchu, služeb obyvatelstvu včetně modernizace bankovníctví, pojišťovnictví a spořitelny), v rozvoji dopravní infrastruktury a v dalších záměrech. Pro svá specifika byla ve Scénáři odděleně řešena otázka odstátnění, vlastnictví a privatizace zemědělsko-potravinářského komplexu.

První příloha Scénáře obsahovala některé aktuální číselné údaje o stavu hospodářství a některé odhady těchto údajů po spuštění reformy. Například míra nezaměstnanosti ke konci června 1990 činila 0,2 %, autoři Scénáře ovšem připouštěli její růst. V té souvislosti zmínili tehdejší Německou demokratickou republiku, kde míra nezaměstnanosti v prvním období reformy byla odhadována na hodnotu kolem 11 %. Podobně měly provedené a připravované změny cen ovlivnit i inflaci tak, že v roce 1990 mohla míra inflace činit 10 až 12 % [78]. Druhá příloha pojednávala o ochraně životního prostředí a konečně třetí příloha pojednávala o opatřeních na podporu účasti zahraničního kapitálu a zahraniční pomoci v československé ekonomice. Hned první věta zněla [78]:

„Příliv zahraničních investic do československé ekonomiky je velmi naléhavý.“

I přes tuto naléhavost si však stát chtěl dočasně ponechat právo omezovat přijímání za-

hraničních investic vkládaných do státních podniků [78]. Tehdejší reformátoři tím chtěli zabránit tomu, aby movití zahraniční investoři státní podniky jednoduše odkoupili a ovládli.

Samotné předložení Scénáře ekonomické reformy tehdejšímu parlamentu předsedou federální vlády Mariánem Čalfou proběhlo dne 17. září 1990. Čalfa poslancům sdělil, že Scénář vznikl za úzké spolupráce federální vlády a obou republikových vlád a připustil, že nastíněnou reformu je možné označit za „radikální a rychlou“ [79]. Bývalý vysoký komunistický funkcionář Čalfa paradoxně také hovořil o tom, že se vláda v žádném případě nemůže stát ochráncem špatně hospodařících podniků a jejich kolektivů. Hovořil také o tom, že se o sociální jistoty musí postarat prosperující podniky a že rozhodně nelze přijmout požadavek, aby záruka určitého zvyšování životní úrovně „*jaksi z venku a jednostranně*“ předurčovala přípustnou logiku reformního postupu [79].

Scénář ekonomické reformy byl již dříve projednán pěti výbory obou sněmoven. Výbory připravily společnou zprávu a jejím přednesením byl za Sněmovnu národů pověřen poslanec Miloš Zeman. Ve svém vystoupení zmínil, že je „*vřelým odpůrcem metody kupónové privatizace*“. Místo ní doporučoval „*spíše privatizaci formou dlouhodobých splátek a privatizaci formou zaměstnaneckých akcií*“ [79]. Přednesl i argumenty proti kupónové privatizaci, přiznal současně, že je třeba přijmout základní dobrý argument pro tuto metodu privatizaci: rychlost jejího postupu. Poslanec Zeman vystoupení zakončil výhradou, že reforma by v praxi měla představovat systém návazných kroků a že bude nutné v některých případech respektovat období adaptace, „*abychom při onom házení do hluboké a studené vody minimalizovali počet utonulých*“. A s touto poznámkou doporučil tehdejšímu parlamentu, aby Scénář ekonomické reformy, ve smyslu společného usnesení jednotlivých výborů, přijal. Zemanovo vystoupení ovšem velmi pobouřilo ministra financí Klause [79]:

„Jsem zcela a zásadně pobouřen vystoupením poslance Zemana, jakým prezentuje výsledky dvoudenního jednání v hospodářském výboru a ve výboru pro plán a rozpočet. Nikdo nediskutujeme o tom, nikdo se ho neptá na jeho vlastní názor v tuto chvíli – zda je pro, nebo proti scénáři ekonomické reformy. Já jsem tomu rozuměl tak, že on byl pověřen, aby podal zprávu o tom, na čem se tyto výbory dohodly. (Potlesk.) Nedovedu si představit, že by měl jiný úkol. Nedovedu si představit, že ho poslanci pověřili, aby citoval z té či oné určité dílčí zprávy skupiny Světové banky či jakékoli jiné instituce. Považuji to za hrubé porušení zákona o jednacím řádu Federálního shromáždění.“

Parlament nakonec dal vládě zelenou a její Scénář – s některými formálními úpravami – schválil [79]. Věci se nezadržitelně daly do pohybu.

Již v červenci 1990 bylo usnesením České národní rady s účinností od 1. srpna zřízeno *Ministerstvo pro správu národního majetku a jeho privatizaci České republiky* spadající pod působnost tehdejší české vlády [80]. Ministrem nového ministerstva se stal ekonom Tomáš Ježek – poradce federálního ministra financí Klause a jeho kolega z Prognostického ústavu z osmdesátých let. Ministr Ježek se dal hned do práce a v krátké době předložil několik návrhů zákonů. Dne 1. listopadu 1990 nabyl účinnosti „malý“ restituční zákon, dne 15. prosince téhož roku nabyl účinnosti národní „zákon o malé privatizaci“ (federální „zákon o malé privatizaci“ nabyl účinnosti 1. prosince 1990) [81], [82], [83]. Předmětem

malé privatizace se měly stát provozní jednotky státních podniků (např. prodejny), státních rozpočtových a příspěvkových organizací a národních výborů, u nichž byl předpoklad, že naleznou urychleně svého vlastníka z řad soukromých podnikatelů [82]. Podstatu zákona o malé privatizaci vysvětlil v listopadu toho roku ministr Ježek v tehdejší České národní radě slovy [82]:

„Základem je myšlenka, že malá privatizace se bude zakládat na teritoriálním principu, na principu kompetencí okresních privatizačních komisí. S kolegy na ministerstvu jsme už začali připravovat práci těchto komisí. Máme připraven dražební řád, jednací řád atd. a na 10. prosince jsem svolal první poradou zástupců okresních privatizačních komisí, abych jim mohl dát instrukce, aby mohly začít pracovat, a aby během ledna – doufejme – se už první aukce mohly konat.“

V říjnu 1990 byl podruhé v tom roce změněn kurz koruny vůči zahraničním měnám a na konci roku ještě potřetí (jedna marka poté stála 18,23 korun a jeden dolar stál 28 korun, což představovalo přibližně dvojnásobek jejich ceny z počátku roku – současně došlo ke sloučení jednotného a turistického kurzu) [67]. Není bez zajímavosti uvést, co k tehdejšímu stanovení kurzu později přiznal Tomáš Ježek [69]:

„Mimochodem kurz, který se potom udržel dlouhou dobu, objevili veksláci. Stát oficiálně přijal kurz, který se vytvořil na černém trhu přes obchodování s tuzexovými bony.“

Inu, tzv. veksláci byli inspirací mnoha lidem již dříve. Jakou roli kurz měny hrál tehdy (a hraje i dnes) pro běžného občana, vysvětlil Ježek po mnoha letech v rozhlasové debatě názorně slovy [85]:

„Kurz je ta absolutně nejdůležitější cena, s kterou máme co do činění od rohlíků a já nevím, přes jízdné a chleba a šaty a auta (...).“

Veksláci tak po revoluci ovlivnili životy milionů lidí na několik let nepoměrně více, než jak ovlivňovali životy lidí před revolucí. Kurz vytvořený na černém trhu však byl v té době jasným vodítkem a v tomto ohledu nelze působení veksláků zcela zatratit. Jiný příběh je jejich následné „podnikatelské“ působení. Připomeňme, že později zavražděný mafiánský boss František Mrázek začínal jako vekslák. Podobně začínal také např. Tomáš Pitr, kolem veksláků se pohybovala i řada dalších pozdějších „podnikatelů“ nebo lobbistů. Buď jak buď, poslední čtvrtletí roku devadesát bylo „nabito“ událostmi, v plném tempu také probíhaly na federální úrovni přípravy „zákona o velké privatizaci“.

V říjnu 1990 byl Václav Klaus zvolen předsedou Občanského fóra, v němž se již od jara začaly projevat neshody ohledně dalšího směřování hnutí [84]. Klaus se do sporu vložil po červnových volbách a zastával názor, že Občanské fórum je třeba přeměnit na jasně definovaný politický subjekt s pevnější hierarchií, který by byl schopen prosadit potřebné reformy. Byť v očích široké veřejnosti zůstal hlavním „morálním“ představitelem Občanského fóra prezident Václav Havel, získal ministr Klaus novou funkcí i část této veřejné podpory

a přízně pro svoje pojetí politiky [84]. Náležitě a bohatě toho také využil.

Za dveřmi – či spíše před nimi – byl také okamžik, který zakrátko dal každému možnost jasně pocítit váhu svoji oběti na oltář reform. Vedl k dramatickému zvýšení cen a ke znehodnocení úspor lidí o přibližně čtyřicet procent [90]. Čtenáři, kterému by se v té souvislosti vybavila komunistická měnová reforma z roku 1953 a její důsledky (ceny, mzdy a důchody se snížily v poměru 5:1, avšak samotné peníze a vklady se snížily v poměru až 50:1), si dovoluji oponovat [86]. Nelze to v žádném případě a z mnoha důvodů srovnávat. Obě události měly ale jednu věc společnou. V obou případech vládní představitelé a odborníci ujistili občany o nezbytnosti takového opatření – komunisté svoji reformu navíc prezentovali jako vítězství lidu. Odborníkům je třeba věřit...

2.3 Skok do propasti a privatizace prodejem

V průběhu roku 1990 došlo k růstu cen. Stalo se tak v důsledku nejen úpravy kurzů (devalvací) měny, ale také v důsledku zrušení dotací ohledně cen potravin pro konečné spotřebitele v červenci toho roku. Navýšení cen bylo částečně kompenzováno měsíční sociální dávkou, tzv. státním vyrovnávacím příspěvkem ve výši 140 korun na osobu [88], [89]. Došlo k sérii úprav cen pohonných hmot pro výrobce i pro spotřebitele, což se promítlo do cen jízdného ve veřejných dopravních prostředcích a do přepravních tarifů. Úpravy cen ropných produktů se dále promítly do velkoobchodních cen mnoha jiných komodit, v prosinci byly zvýšeny velkoobchodní ceny paliv a energií [88].

Počkat s nějakou dramatickou změnou či s novinkou na první den nového roku má mnoho dobrých důvodů. Od čistě formálních po „ozdravně“ psychologické. Prvního ledna 1991 došlo na základě nového zákona o cenách k uvolnění cen, které znamenalo zrušení centrálního systému jejich určování. Ceny měly nově být výsledkem smlouvy mezi prodávajícím a kupujícím. Regulace nicméně zůstala u cen některých základních potravin, u tarifů dopravy a spojů a u několika dalších položek a služeb [88], [89]. Bezprostředním důsledkem uvolnění cen byl jejich skokový vzrůst. V lednu vzrostly spotřebitelské ceny základních potravin o přibližně 30 % (u mléka a mléčných výrobků to bylo o skoro 55 %, u cen mlýnských a pekárenských výrobků to bylo o skoro 43 %), ceny nepotravinářského zboží o 23 % (prudce vzrostly ceny základních hygienických, zdravotnických a drogistických potřeb). V dalších měsících ceny rostly již méně rychle, v některých měsících i poklesly. Obdobně vrostly i ceny v průmyslové výrobě [88]. Další dílčí deregulace byly prováděny ještě v průběhu celého roku 1991. Současně s tímto cenovým uvolněním byl uvolněn i zahraniční obchod, který měl ze dne na den zrušit monopolní postavení domácích výrobců a vystavit je tak zahraniční konkurenci [89]. V roce 2016 k tomu Václav Klaus řekl [89]:

„(...) My jsme přeci tu liberalizaci zahraničního obchodu dělali proto, aby ty monopoly naše neměly monopol na dodávky (...). Věděli jsme, že našim monopolistům můžeme okamžitě první den po prvním lednu devadesát jedna přinést konkurenci ze zahraničí, a ten náš monopolní výrobce si nemůže dělat už to, co si dělal do teďka.“

Zkrátka, první den nového roku začal „zostra“. Někdejší ministr privatizace v české vládě Tomáš Ježek okomentoval mnohem později uvolnění cen velmi naléhavě [90]:

„Hodina pravdy přišla v roce 1991 v době liberalizace cen a devalvace koruny, kdy cenová hladina stoupla rázem o více než 40 %. Samozřejmost, s jakou lidé přijali tento krutý účet za svobodu, byla politickým zázrakem. Byl to vůbec nejriskantnější krok celé transformace. Podobalo se to situaci, kdy člověk upoutaný na laně skočí do hloubky a věří svým výpočtům, že lano je právě tak dlouhé, aby se po skoku jeho tělo zastavilo těsně nad betonovou plochou.“

A ještě názorněji vyjádřil Ježek svůj údiv v jakémisi rozhlasovém pořadu [85]:

„Ano, je to jeden jako z politických zázraků, pořád na to se dívám, že lidem se znehodnotily úspory o těch čtyřicet procent a nikdo ani nečekal, jo.“

Ke konci ledna proběhla v Praze první dražba v rámci malé privatizace a další dražby po celé republice následovaly [90]. Bylo to něco zcela nového a reportáže z „nové atrakce“ pravidelně plnily tehdejší média. Lidé měli možnost stát se opravdovými podnikateli. Z úst tehdejších vládních špiček byli podnikatelé vyzdvihováni jako noví hrdinové doby, kteří zasluhují úctu a obdiv. Něco jako „hrdinové kapitalistické práce“. Kdo by nechtěl být hrdinou? Nová byla i zkušenost, kdy se v pátek odpoledne zavřela prodejna potravin coby státní podnik, aby se v pondělí ráno otevřela coby podnik soukromý [90]. Dražby v rámci malé privatizace probíhaly také v průběhu celého roku 1991. Vznikaly první problémy, objevovaly se skupiny lidí s plnými „batohy“ peněz pochybného původu. Převážná část financí na dražby prodejen či malých výroben ale pocházela z úvěrů od bank (zejména od České státní spořitelny, Komerční banky a Agrobanky) [90]. Za úvěry lidé ručili i osobním majetkem.

V tom roce se ale neprivatizovaly jen menší jednotky. Již v roce 1990 se chystala privatizace skutečně velkého státního podniku – automobilky Škoda Mladá Boleslav. Podnik, který zaměstnával přes deset tisíc lidí, čelil vážným finančním problémům a hrozil mu zánik [103]. Tehdejší místopředseda české vlády František Vlasák a ministr strojírenství a elektrotechniky České republiky Miroslav Grégr se rozhodli podnik zprivatizovat klasickým způsobem – prodejem [103]. Václavu Klausovi a jeho teprve zamýšlené kupónové metodě navzdory [103], [98]. Podle vlastních slov ministr Klaus na prodej „nakonec kývl“ [113]. O český podnik mělo zájem několik světových zahraničních automobilek. Česká strana předložila pět základních kritérií, kterými prošli dva zájemci: francouzský Renault a německý Volkswagen. Na ně čekalo dalších interních 36 kritérií [103]. V říjnu 1990 navštívili Vlasák, Grégr a další pracovníci výrobní závody obou zájemců ve Francii a v Německu. Stalo se tak ještě před konečným rozhodnutím o vítězi. Na začátku prosince vláda České republiky na svém mimořádném zasedání souhlasila s automobilkou Volkswagen coby vítězným uchazečem [104]. A těsně před Vánocemi 1990 ministr Grégr a ministr privatizace české vlády Tomáš Ježek podepsali s představiteli Volkswagenu „řídící smlouvu“ [105]. Přítomen

byl i František Vlasák, dále zástupce tehdejší Investiční banky a rovněž podnikový ředitel Škody [103]. Za řady podmínek chtěla Česká republika Volswagenu prodat 70 % Škody, zbývající část si chtěla prozatím ponechat – pro jistotu, že proběhnou dohodnuté organizační, finanční a technické kroky, investice a závazky [103]. V březnu a v dubnu 1991 následoval podpis dalších „prováděcích“ smluv i za účasti tehdejšího ministra průmyslu České republiky Jana Vrby. Ministr Grégr a další členové tehdejší české (nikoli však federální) vlády připravovali obdobné privatizace prodejem i u řady dalších českých strojírenských podniků. K tomu ale nedošlo. Z důvodu zeštíhlení české vlády byl Miroslav Grégr k 1. lednu 1991 z ministerské funkce odvolán, jeho ministerstvo bylo zrušeno a agenda přešla na české ministerstvo průmyslu [109]. Podobný osud potkal i Františka Vlasáka, který ve funkci skončil ke konci května 1991 [108].

Privatizací Škody Mladá Boleslav do německých rukou se podnik podařilo zachránit z jeho tehdejších finančních problémů. Stát později prodal i svůj zbývající podíl. Automobilka je dnes páteří celého českého průmyslu. Automobily značky Škoda se vyvážejí do celého světa a sbírají nejedno ocenění. Na dodávkách pro automobilku je navázána řada dalších firem. Podnik dává práci přibližně třiceti tisícům lidí [111]. Při oslavách dvaceti let fungování podniku od jeho privatizace vystoupil v dubnu 2011 tehdejší prezident Klaus s projevem, ve kterém podnik chválil. A také řekl [112]:

„Dvacet let je už dlouhá doba. Troufám si říct, že dvacet let je dospělý věk pro Škodovku. Jako někdo, kdo celých těch dvacet let Škodovku sledoval, musím s radostí říci, že Škoda Auto ani neprodělávala žádné teenagerovské problémy, nezlobila teenagerovsky.“

Václav Klaus hovořil o podniku stejně, jako by zkušený otec s přezíravostí hovořil o svém nezbedném dítěti. Podle Klause automobilka celých 20 let dokázala plynule pokračovat a postupovat vpřed [112]. O tom, že byl původně odpůrcem přímých prodejů podniků zahraničním investorům a že prosazoval privatizaci rozdělením, prezident pomlčel. Stejně, jako by otec nechtěného dítěte, ze kterého vyrostl světový šampion, pomlčel o tom, že dítě nechtěl. Kdo by se tím chlubil?

Za privatizací Škody Mladá Boleslav stáli na počátku pánové Miroslav Grégr a František Vlasák. Ti se tehdy lišili od Václava Klause nejen věkem, ale i vzděláním a zkušenostmi. Grégr byl technik-strojař a Vlasák byl přírodovědec-chemik. Oba měli zkušenosti s praktickým životem a s fungováním podniků. Naproti tomu Klaus byl ekonom, který celý svůj tehdejší život strávil buď v Akademii věd, nebo v bance. A světe div se: privatizaci bank Václav Klaus zprvu neprosazoval [113]. Skoro všechno se mělo privatizovat, ale zrovna banky ne. V bankách si měl stát udržet významný podíl. Zkušenosti z fungování průmyslových podniků Klaus neměl. Jádrem československé ekonomiky byl přitom právě průmysl. Technika byla Václavu Klausovi cizí. Ostatně, ve své autobiografii z druhé poloviny devadesátých let přiznal [48]:

„Ve škole jsem prospíval docela dobře. Nebyl jsem technický typ, nikdy mě nebavily stroje a proto ani fyzika, vždy jsem byl manuálně velmi nešikovný a proto jsem měl největší problémy s předměty, jako bylo technické kreslení nebo deskriptivní geometrie (nakreslit rys

byla pro mě hrůza). Vždycky mě naopak bavila matematika jako výraz logického myšlení, ale i zeměpis, dějepis a literatura.“

K tomu, aby se člověk stal ekonomem, je třeba podstatně jiných psychologických vlastností než k tomu, aby se stal technikem či přírodovědcem. Samotná logika na pochopení dějů v přírodě (tedy i ve společnosti) nestačí. Proč by se příroda (společnost) měla chovat logicky? Kde chybí experiment (tedy zkušenost), nastupuje ideologie. Miroslav Grégr a František Vlasák (a mnozí další) byli nabití zkušenostmi – i velmi trpkými. Václav Klaus byl nabit teoretickými poučkami (ideologií) a obdivem k Margaret Thatcherové...

Za dobu jedenácti měsíců od srpna 1991 do června 1992 se podařilo do rukou zahraničních investorů zprivatizovat prodejem šedesát velkých podniků [90]. Největším z nich byla právě mladoboleslavská automobilka. Dělo se tak navzdory federálnímu ministrovi financí Klausovi (a také značné části veřejného mínění) [90], [98]. Zásahu na tom měla tehdejší česká vláda, ve které byl ministrem privatizace Klausův kamarád od dětství a pozdější kolega Tomáš Ježek [83]. Ježek – vzděláním ekonom – se patrně pod vlivem lidí typu Grégra či Vlasáka odklonil od postojů svého kolegy Klause. V roce 2007 Tomáš Ježek k cifře šedesáti privatizovaných podniků uvedl [90]:

„Všechny, bez jediné výjimky, dodnes prosperují a z mnohých se stalo jádro, kolem kterého později vznikla síť českých subdodavatelů.“

Tehdejší federální ministr financí Klaus chtěl podniky zprivatizovat rozdělením obyvatelstvu v rámci kupónové privatizace. Zahraniční investory odkazoval, aby si podniky koupili od nových majitelů [90].

V důsledku vnitřních rozporů se v únoru 1991 rozpadlo Občanské fórum. Skončila tak jedna etapa polistopadového vývoje, spojená s prvotním nadšením. Václav Klaus přišel o předsednickou funkci. Ne na dlouho. V březnu byl ustaven přípravný výbor Občanské demokratické strany (ODS) v čele s Václavem Klausem. Výbor připravil ustavující kongres, vypracoval stanovy a organizační strukturu nové strany [23]. V dubnu pak v Olomouci proběhl ustavující kongres ODS. Delegáti přijali stanovy a programové prohlášení *Cesta k prosperitě* [23]. ODS byla definována jako demokratická pravicová strana s konzervativním programem. Jejím předsedou byl zvolen Václav Klaus. K ODS se tehdy hlásilo 39 poslanců ve Federálním shromáždění a 33 poslanců v České národní radě [23]. S elánem se aktéři pustili do životního díla: do velkého rozdělování majetku, po němž následovala jeho velká koncentrace.

2.4 Velké rozdělování čili kupónová privatizace

Jen málo zákonů ovlivnilo společnost po roce 1989 tak výrazně jako „zákon o velké privatizaci“. Na celá desetiletí. V jeho důsledku došlo v obou republikách k přerozdělení kolosálního státního majetku a ke vzniku nových společenských tříd. A nových „elit“.

Také k novým formám kriminality. Realisté říkají, že to patří k věci. V padesátých letech ideologové razili heslo: Když se kácí les, létají třísky. Ty skutečně létaly. Negativní jevy devadesátých let jsou omlouvány učeněji. Šlo prý o „transformační náklady“ [73].

Dne 21. února 1991 tehdejší parlament schválil tzv. „velký“ restituční zákon s účinností od dubna toho roku. Jeho posláním bylo zmírnit následky některých majetkových a dalších křivd, spáchaných v době komunismu [92]. Na téže schůzi parlamentu se ale odehrál i jiný významný akt. V parlamentu totiž vystoupil federální ministr financí Václav Klaus. Měl přesvědčit poslance, aby schválili „zákon o velké privatizaci“ [91]. Jednalo se o dokument mimořádného významu pro celou ekonomickou reformu. Dřívější „zákon o malé privatizaci“ vznikl celý na Ministerstvu pro správu národního majetku a jeho privatizaci České republiky (zkráceně na „ministerstvu privatizace“). Ale „zákon o velké privatizaci“ vznikl na federálním ministerstvu financí. Je v tom důležitý rozdíl. Na ministerstvu privatizace později vznikla jen verze „zákonu o velké privatizaci“ pro Českou republiku coby prováděcí předpis federálního zákona. Václav Klaus si byl klíčovosti svého zákona dobře vědom. Svoje vystoupení a svoji argumentaci si pečlivě připravil. Návrh zákona již v listopadu schválila federální vláda, poté jej dostaly k projednání výbory parlamentu. Ty o něm diskutovaly a uspořádaly k němu i několik seminářů, kterých se zúčastnili domácí i zahraniční experti. Diskutovalo se a projednávalo se. Každému bylo jasné, že jde o rozdělení státního majetku. Ve vlastnictví obou republik byl podle Klause majetek v hodnotě zhruba 4 600 miliard korun [91]. A ve federálním vlastnictví majetek v hodnotě zhruba 155 miliard korun (zhruba jedna třetina hodnoty majetku, který byl ve vlastnictví obou republik) [91]. Zkuste si ta čísla představit. Co je v nich nul! Odhad přitom zveřejnil samotný federální ministr financí Václav Klaus. Pro lepší představu, v roce 1990 byla průměrná měsíční hrubá mzda 3286 tehdejších korun [96]. Ale výše mzdy o bohatství nic nevyovídá. Je třeba k ní uvést i ceny. To pro objasnění, co si lze za mzdu – aspoň teoreticky – pořídit. Nuže, zde je několik průměrných cen v roce 1990: kilogram konzumního kmínového chleba 4,40 koruny, kilogram konzumních brambor 3,30 koruny, kilogram jemných párků 50,00 korun [97]. Večeři bylo možné zapít litrem jakostního bílého vína za 30,00 korun. Čalouněná sedací souprava tehdy stála průměrně 10 967 korun, tedy několik měsíců práce. A automobil Škoda Favorit v tom roce stál 97 208 korun [97]. To už bylo opravdu hodně peněz! Ale ani to ještě úplně nevyovídá o hodnotě mzdy. Zboží se totiž tenkrát nekupovalo jako dnes. Zboží se shánělo.

S rozdělením kolosálního státního majetku se pojilo i rozdělení kolosální moci. Peníze a moc šly vždy ruku v ruce. Ten, kdo má moc, rozhoduje. A kdo ji nemá, poslouchá. Všem tehdejším politikům to bylo jasné. A bylo to jasné nejen jim. Bylo o čem debatovat.

Výbory parlamentu i jednotliví poslanci navrhli řadu úprav původního návrhu. S řadou z nich Václav Klaus nesouhlasil [91]. A snažil se poslancům vysvětlit proč. Tehdejší jeho postoj je s ohledem na budoucí dění mimořádně důležitý. A původní Klausův vládní návrh – tedy původní záměr – rovněž.

Základem velké privatizace mělo být vypracování, předložení a následné schválení privatizačních projektů na privatizaci jednotlivých státních podniků, resp. projektů privatizace v případě převodu účasti státu na již existujících obchodních společnostech. Privatizační projekty měly vypracovávat „zpravidla“ podniky, kterých se privatizace týkala. Mohly je

však vypracovat i jiné osoby, které měly o majetek zájem [110]. V privatizačním projektu s předepsanými náležitostmi měl být navržen i způsob privatizace majetku. Vedle metody kupónů (tedy rozdání) byl možný např. i přímý prodej. Původně však bylo předepsáno, že za kupóny „*musí být nabídnuty k prodeji akcie, jejichž hodnota činí nejméně 40 % a nejvýše 80 % základního jmění akciové společnosti*“, tedy i privatizovaného podniku [110]. Schválení projektu na privatizaci federálního majetku měl mít na starosti federální ministr financí, v té době tedy Václav Klaus. Schválení projektu na privatizaci republikového majetku měl mít na starosti ministr privatizace. České ministerstvo privatizace bylo zřízeno již v létě roku 1990 a spadalo pod působnost tehdejší české vlády. V čele ministerstva stál Klausův kamarád od šesté třídy základní školy, později přítel Klausovy rodiny, kolega z Prognostického ústavu a ještě později Klausův poradce Tomáš Ježek [83]. Schválením privatizačního projektu měl privatizovaný majetek přejít na nově zřízený republikový fond majetku, který měl následně technicky provést privatizaci tohoto majetku. Obdobně měl federální majetek přejít na federální fond majetku [110]. Vládní návrh předpokládal, že nejvyšší orgán federálního fondu – prezídium – bude jmenováno federální vládou a že dozorčí rada bude volena parlamentem. A že předsedou prezidia bude federální ministr financí, tedy Václav Klaus [110]. To se však výborům parlamentu nelíbilo. Výbory navrhly, aby oba orgány fondu byly voleny parlamentem. A aby členem prezidia nebyl člen vlády. Parlament chtěl mít nad fondem plnou kontrolu. To se ale pro změnu nelíbilo Václavu Klausovi – nad prezidiem federálního fondu chtěl mít prostřednictvím vlády plnou kontrolu on. Klaus argumentoval [91]:

„Nepovažujeme za účelné, aby byly vytvářeny v naší zemi další orgány nezávislé na vládě a podřízené přímo parlamentu. Myslím, že není důvod, aby se parlament obával, že svoji vládu dostatečně neovládá. Nevidíme žádný důvod, aby vznikly další, na vládě nezávislé orgány, de facto státní správy. Myslím, že není důvod, aby parlament vyjadřoval vládě nedůvěru toho typu, že by se jí bál svěřit některé kompetence, které jí logikou věcí příslušejí.“

Obdobně se předpokládalo, že v čele republikového fondu majetku bude stát republikový ministr privatizace (za Českou republiku tedy Klausův kamarád Tomáš Ježek). Zdůrazněme ještě jednou: hodnota majetku „federálních“ rezortů dopravy, spojů, obrany, vnitra, zahraničního obchodu a financí činila podle Klause zhruba 155 miliard korun (zhruba třicetina hodnoty majetku, který byl ve vlastnictví obou republik) [91]. To byly astronomické hodnoty. Výbory parlamentu však federální fond majetku nechtěly. Chtěly, aby veškerý státní majetek procházel přes republikové fondy majetku, plně kontrolované parlamentem. Václav Klaus před poslanci také zdůraznil nutnost provést velkou privatizaci převážně nestandardní metodou kupónové privatizace [91]:

„Vláda pouze a opakovaně zdůrazňuje, že bez této metody budeme jen prodlužovat agónii naší postátněné, nefungující ekonomiky. Proti vládnímu návrhu je ve společné zprávě postavení investičních kupónů poněkud utlumen. Upozorním proto, na kterých místech doporučujeme postavení tohoto privatizačního principu opět posílit.“

Původně totiž ministr předložil hospodářské radě verzi, ve které byl stanoven podíl ne-standardní metody kupónové privatizace na privatizačním projektu na 90 %, ale z tohoto požadavku byl nucen formálně slevit [91]. Přáním Třísky s Klausem ale bylo, aby byl tento podíl vyšší: 97 % akcií podniku rozdat skrze kupóny [218].

Ministr Klaus také nesouhlasil s návrhy, které podle něj vedly k upevnění svazku resortního ministerstva k podnikům. Takové upevnění totiž mělo být přesným opakem zájmu celého scénáře ekonomické reformy. V té souvislosti varoval [91]:

„Vzniká nebezpečí posilování pozic tak zvaných starých struktur apod.“

Přítomně ubezpečil, že v rámci velké privatizace není zájmem vše „rozdat“ kupónovou metodou [91]:

„Samozřejmě chceme vytvářet i jiné obchodní společnosti a někdy i přímý prodej podniku nebo prodej části jeho majetku.“

Přesto se však ministr Klaus ze všech sil snažil prosazovat metodu investičních kupónů, tedy rozdání majetku. Musel k tomu mít vážný důvod. Klaus také požadoval, aby vše, co se týkalo kupónů, bylo upraveno vládním nařízením [91]. To se týkalo i zavádění různých dalších typů kupónů. Mělo být umožněno si kupóny i dokupovat navíc, a to v neomezeném množství [110]! Lidé s hodně penězi by tak mohli získat i hodně kupónů. Mohli by tak získat i větší majetkové podíly v privatizovaných podnicích. Na nákup dražších „extra“ kupónů mělo být umožněno si vzít i komerční úvěry [110]. Zvláštní kupóny měly umožnit i realizaci finančních náhrad podle schváleného „velkého“ restitučního zákona. I privatizační kupóny chtěl mít Václav Klaus plně pod kontrolou [110]. Proč? V důvodové zprávě k původnímu návrhu jsou k „extra“ kupónům uvedeny i ilustrativní příklady. Z nich mělo plynout ujištění, že se není třeba těchto „extra“ kupónů bát [110]. Pro koho měla být tato možnost určena? Všichni politici tehdy argumentovali, že občané nemají peníze, a proto prý bylo třeba majetek rozdat skrze kupóny zadarmo (za symbolickou cenu). Současně se ale připouštěla možnost si kupóny i za zvýšenou cenu dokoupit, a to v neomezeném množství. Připouštění různých typů kupónů poslanci navrhovali vypustit, ale jejich zavedení považoval ministr Klaus za „opravdu mimořádně“ závažnou možnost [91]. Proč? V původním vládním návrhu bylo také navrhováno, aby závazky zprivatizovaných podniků přešly na stát [110]. To by byla vůči novým majitelům velmi štědrá nabídka. Pro koho byla tato štědlost určena?

Výbory parlamentu vypracovaly k původnímu Klausovu vládnímu návrhu společnou zprávu a doporučily parlamentu schválit návrh „zákona o velké privatizaci“ ve znění, které předložily. Jejich návrh se v řadě míst podstatně lišil od Klausova původního návrhu. Samotní poslanci navrhli dalších 74 změn [95]. Někteří z nich upozorňovali na různá úskalí. Varovali. Rozprava trvala několik dní. Ze stenozáznamů jejich vystoupení je možné zjistit, jak tehdy někteří uvažovali. Co předpovídali, před čím varovali. Je to trochu „nefér“ – po bitvě je každý generál. Ale o to právě jde. Ukázat, že někdo již tehdy aspoň mlhavě tušil, k čemu nakonec v různé míře došlo – a hovořil o tom. Většina totiž buď vůbec nic netušila, nebo naopak tušila velmi dobře – a proto mlčela.

Jakýsi poslanec Občanského fóra Miloš Zeman byl proti metodě kupónové privatizace a při rozpravě vtipně glosoval [91]:

„Kupónová metoda sama nebyla ve světě prakticky nikde použita s jedinou výjimkou, a tou je Britská Kolumbie, kde z tamní ústavy vyplývalo, že nově objevené přírodní zdroje mají být rozděleny mezi lid. A protože tam vytryskly naftové prameny, tak formou investičních kupónů k tomuto rozdělení došlo. Jakmile v Československu vytrysknou naftové prameny, budu podporovat kupónovou privatizaci. (Potlesk.) Do té doby bych ovšem doporučoval omezit její aplikaci na Hodonínsko.“

Vedle bonmotů však poslanec Zeman i vážně varoval [91]:

„Řada expertíz upozorňuje na nebezpečí, kterému se říká Insider trading, obchodování lidmi, kteří jsou řádově lépe informováni než ostatní. A to jsou nové mafie a nové nomenklatury, které se tady začínají vytvářet, především z řad státní byrokracie. Toto riziko bylo několikrát zaznamenáno a myslím si, že bychom ho neměli přehlížet.“

Nakonec Miloš Zeman navrhoval, aby návrh zákona byl doplněn o tento paragraf [91]:

„Všechny privatizační postupy (např. prodej akcií za hotové, nebo na splátky, zaměstnanecké akcie, leasing, investiční kupóny apod.) jsou rovnocenné. Jejich konkrétní použití, případně časová následnost vyplývají ze schváleného privatizačního projektu.“

Ten mu ale poslanci neschválili [95]. Jiný příklad. Poslanec Miroslav Grebeníček při rozpravě řekl [91]:

„Návrh zákona dává do rukou výkonné moci státu unikátní hospodářské pravomoci a špičkám řídicího aparátu možnost zachovat si i v novém vlastnickém uspořádání své privilegiované postavení k získání přednostního podílu na rozprodávaném národním majetku či k případným spekulacím s tímto majetkem, přičemž úloha zákonodárných sborů může být potlačována.“

„Investiční kupóny mají pravděpodobně dodat privatizaci nádech demokratičnosti. Účinky uplatnění této metody podle našeho názoru povedou ve skutečnosti k pravému opaku.“

Tato slova pronesl poslanec za tehdejší komunistickou stranu. Váha jeho slov tím není oslabena, ale naopak zesílena – komunistický poslanec totiž varuje před svými bývalými spoludruhy! Ti v té době stále tvořili špičky řídicího aparátu. Kdo jiný by je měl lépe znát? I poslanec lidové strany Josef Lux se s tehdejším parlamentem podělil o své obavy [91]:

„Rozdávání či prodávání kupónů obyvatelstvu vede k atomizaci a rozmělnění vlastnictví mezi co největší množství subjektů, a tak k maximálně socialistické anonymitě rozhodovacích a zodpovědných funkcí. Majetek tak přechází do rukou papírových držitelů, kteří

nenesou ani riziko, ani rozhodovací odpovědnost. Tím se otevírá cesta pro přímou kontrolu podniků státem, či skupinou státem zvolených na základě získání kontrolního balíku akcií. Jednotlivý občan tedy nemá žádná práva ani pravomoci, než právo na dražbu kupónů. Rozptýlení vlastnictví mezi nezaměstnanecké vrstvy obyvatelstva nezakládá základní otázku motivace zaměstnanců, ale prohlubuje oddělení vlastníků od zaměstnanců. Všude ve světě je ideálem: *vlastník rovná se zaměstnanec.*“

„Často slyšíme otázky rozumu a rozumného chování kupónových občanů. Ty jsou v této souvislosti zcela na místě. Investiční chování není založeno na rozumu, ale na informovanosti a na kvalitě dostupných informací. Seberozumnější a sebechytřejší kupónový kapitalista se bude chovat jako hlupák, jestliže se mu nedostane spolehlivých informací a potřebného času k jejich vyhodnocení. Jestliže se mu toho nedostane, pak selže a přenechá své místo schopnějším, tedy jmenovaným, zámožnějším, bývalým nebo také valutovým.“

Výtek v podobném duchu byla celá řada. Na konci rozpravy se k nim vyjádřil ministr Klaus. Většinu odmítl, hovořil o nedorozumění. Poslancům také řekl [91]:

„Autoři tohoto vládního návrhu považují změnu vlastnických vztahů za východisko všech dalších změn. To opravdu vláda považuje za svůj základní návrh a ostatní věci jsou odvozené. To bychom měli říci jasně.“

„Tento zákon totálním způsobem likviduje moc státních byrokratů. Čili číst v něm něco opačného – já si nedovedu představit, jak by bylo možné tam najít.“

„Čili základní charakteristikou našeho privatizačního procesu, bude-li přijat, podle tohoto zákona je to, že je diametrálně odlišný od všech podobných privatizačních pokusů ve střední a východní Evropě tím, že vychází jako ze své základní jednotky, ze základních entit, z individuálního privatizačního projektu, který nediktuje shora podniku žádný byrokratický centrální úřad, ale naopak, decentralizovaný proces jednotlivých konkrétních privatizačních projektů je východiskem celého procesu. Utlumení moci státní byrokracie je v tomto smyslu nesmírně vysoké a vyšší než v kterékoli jiné zemi. Takže úvaha o tom, že by tento návrh zákona mohl posilovat moc státních byrokratů a že by bylo třeba, aby byl privatizační pohyb – abych citoval – iniciován zdola, přesně toto návrh tohoto zákona předpokládá a navrhuje jako své základní východisko.“

Václav Klaus poslancům také vysvětlil, že myšlenka kupónové metody není vůbec nová a že v „celé řadě západních zemí byly takovéto kupónové metody používány v řadě oblastí, zejména v oblastech zdravotnictví, školství a podobně“ [91]. Řekl, že první zmínky o investičních kupónech pocházejí z roku 1989 z Polska a že polská vláda má systém kupónů ve svém vládním programu. Podobně prý maďarští ekonomové vycházeli z této metody jako z jediné možnosti privatizace v Maďarsku. Zmínil také, že „nepřetržitě za námi přijíždějí odborníci ze Sovětského svazu, kteří se učí a překládají si náš návrh investičních kupónů“ [91]. O tom ostatně svědčí i další Klausova slova [91]:

„Na příští středu je objednan ke mně na vládní návštěvu ruský ministr financí, který se jede informovat o metodě investičních kupónů.“

Ministr Klaus dále poslance ubezpečil, že se vláda pravidelně zúčastňuje mezinárodních pracovních schůzek s tématem právě kupónové metody. Tyto schůzky pro Československo, Polsko, Maďarsko a Jugoslávii zorganizovala řada mezinárodních organizací v čele se Světovou bankou a s Mezinárodním měnovým fondem. A dodal [91]:

„Prohlašuji, že by si vláda nedovolila předkládat návrh, aniž by byl do podrobností prodiskutován s osobami, které jsou za privatizaci zodpovědné v sousedních zemích.“

A nakonec Václav Klaus „zasměčoval“. Jako v tenise: rázným úderem poslal míček skoro kolmo do kurtu. Sdělil, že už půl roku – od návštěvy britské ministerské předsedkyně Margaret Thatcherové v Československu – *„sedí na ministerstvu financí permanentně (...) skupina hlavních anglických odborníků na privatizační metody – každodenně konzultujeme s nimi tyto věci“* [91].

Na ujištěních ministra Klause je zajímavé především to, že se o žádná ujištění nejedná! Jeho odpovědi na námitky kritiků totiž vůbec nejsou s těmito námitkami v rozporu. V ničem.

Klausova argumentace, že předložení privatizačního projektu od podniků a zájemců a že rozdání investičních kupónů masám lidí znamená utlumení státní byrokracie, má na první pohled železnou logiku. Při bližším pohledu ale vytane zcela jiná logika. Klaus navrhoval, aby schvalování privatizačních projektů (projektů privatizace) měl na starosti federální ministr financí, resp. ministr privatizace (případně vlády). Do rukou těchto osob se tak dostala obrovská moc. A jejich úřady měly spolu s šéfy podniků a s odvětvovými ministerstvy de facto monopol na detailnější – a klíčové – informace o privatizovaných podnicích. Platilo to tehdy a platí to i dnes: kdo má informace nebo peníze, má moc. O tom, co později provázelo posuzování privatizačních projektů, se ostatně výmluvně rozhovořila jakási referentka, která měla agendu privatizačních projektů na starosti [282]. Ani schválením privatizace podniku rozdáním kupónů mezi masu lidí nebyla moc byrokracie oslabena. Jak je to možné? Všichni spolupracovníci ministra Klause i po letech potvrzují, že Václav Klaus byl kategorickým odpůrcem přímého prodeje podniků zahraničním investorům (např. [90], [98], [107]). Ti přitom nechtěli akcie. Chtěli si podniky přímo koupit. Za peníze. A když už akcie, tak alespoň kontrolní balík akcií. Aby mohli podnik ovládat. Zahraniční investoři měli o naše podniky nemalý zájem a byli ochotni za ně platit. Čtenář-patriot Klausův postoj ocení: nechtěl prodat státní majetek (rodinné stříbro) cizincům. Bůhví, co by takový zahraniční investor s koupeným podnikem udělal? Neměl by k němu žádný „vztah“, neměl by žádný vztah k jeho zaměstnancům. A zisky z produkce podniku by šly pryč. Vlastenec Klaus chtěl státní majetek raději zadarmo rozdat našim občanům. Všichni tehdejší Klausovi spolupracovníci ale potvrzují, že Václav Klaus byl současně odpůrcem zaměstnaneckých akcií. Sám to přiznával tehdy i v nedávné minulosti [99]. Se zaměstnaneckými akciemi by se pojily nějaké obtíže. Ty byly ale jistě řešitelné, když se o jejich podpoře psalo jak ve

volebním programu Občanského fóra, tak i ve vládním Scénáři ekonomické reformy z léta 1990 [91], [78]. Námitku, že stav podniků byl různý, a tudíž by zaměstnanecké akcie byly nespravedlivé, lze přijmout. Námitku je ale možné i obrátit. Co je spravedlivé na tom, aby akcie tehdy dobře fungujícího podniku získaly osoby, nemající s podnikem nic společného? Václav Klaus chtěl, aby prakticky všechen majetek byl rozdělán mezi anonymní masu lidí. Ale to je podivné. Kapitalismus se přece od socialismu liší hlavně v tom, že vlastník má vztah ke svému majetku. Kdo jiný by měl mít k podniku „vřelejší“ vztah než právě jeho zaměstnanci? Kdo jiný by měl mít zájem na prosperitě podniku než ten, kdo je v něm zaměstnán? Kdo jiný znal detailně silné a slabé stránky podniku než ten, kdo v něm každý den na šestou chodil do práce? Václav Klaus nechtěl za nemalé peníze prodat podniky přímo do rukou cizích investorů a odkazoval je, aby si je koupili po kupónové privatizaci od nových majitelů – od anonymní masy lidí [90]. Dobrovolně se vzdal peněz, které mohl stát za přímý prodej utřít, ve prospěch budoucích nových majitelů. Současně ale nechtěl, aby se těmito novými majiteli stali zaměstnanci podniků, o jejichž fungování šlo. Drobné akcionáře (drobné majitele) si také nepřál, později ho tito drobní majitelé nezajímali, a dokud nebyl donucen, velmi se bránil učinit cokoli na jejich ochranu. A také zprvu neprosazoval privatizaci státních bank [113]. Ty přitom novým majitelům podniků měly poskytovat úvěry na jejich podnikání. V bankách si chtěl Václav Klaus ponechat významný podíl a mít je tak „pod kontrolou“. Moc státní byrokracie nad bankami měla – prozatím – zůstat. Z toho ovšem plyne otázka: o jaké budoucí majitele Václavu Klausovi vlastně šlo? V důvodové zprávě k původnímu návrhu „zákona o velké privatizaci“ se dokonce uvádí [110]:

„Tento postup je nezbytným předpokladem ‚řízené‘ privatizace a brání ‚spontánní‘ privatizaci. Zamezuje se tak libovolným a z hlediska přeměn národního hospodářství nežádoucím přeměňám státních podniků na podnikatelské subjekty pochybného charakteru a zaměření.“

Toto vážné varování zopakoval v roce 1992 v jakémsi diskuzním pořadu i tehdejší náměstek ministra Klause a jeho bývalý kolega ze Státní banky a z Prognostického ústavu Vladimír Rudlovčák [99]:

„Proboha, jsme všichni ve tmě úplně, nikdo nic nevidíme (...), všichni jsme slepí (...). Když jsme se rozhodli hledat tu rychlou a jedinou cestu, jak zachránit tuto ekonomiku před diktátorstvím nového typu, před rozkrádáním, před spontánní privatizací, tímto rozdělením, tak jsme museli najít algoritmus, který by každého občana postavil alespoň do přibližně stejného postavení vůči tomuto.“

Koho měl ministr Klaus a jeho náměstek na mysli? Před kým varovali? Před manažery podniků? Velmi pravděpodobně před nimi. V roce 1992 totiž Václav Klaus napsal [115]:

„Co je však ze všeho nejhorší, podniky, žijící v předprivatizační fázi, se chovají, jako by žily ve fázi předsmrtné. Místo aktivity, invence, hledání nových neotřelých východisek, uvažuje mnoho vedoucích pracovníků stylem ‚po nás potopa‘ a nezřídká se snaží ‚své‘ podniky privatizovat do vlastních kapes.“

Zahraniční investoři ministru Klausovi nevyhovovali, zaměstnanci mu nevyhovovali, pochybní podnikatelé a manažeři státních podniků mu nevyhovovali, drobní akcionáři ho nezajímali. Proč byl Václav Klaus tak vybíravý? Opakovaně tehdy i později mnohokrát tvrdil, že v procesu privatizace šlo vlastně jen o rychlé nalezení vlastníků [114]. O nic víc. Tak proč takové odmítání? Koho si přál za nové vlastníky? Jaká myšlenka či vize byla na počátku reformy?

V původním vládním návrhu „zákona o velké privatizaci“ ministr Klaus navrhoval, aby existovaly různé typy investičních kupónů. A aby o nich rozhodovalo federální ministerstvo financí, v jehož čele stál. Vedle kupónů, které měl získat každý dospělý občan za zanedbatelný poplatek, měla existovat i možnost si kupóny v neomezeném množství dokoupit za peníze [110]. Třeba celé „haldy“ kupónů. Kdo tehdy disponoval informacemi a penězi? Ministr Klaus si ale původně ani nepřál předkládání konkurenčních privatizačních projektů – i na části podniků (včetně podnikových bytů apod.) [90]. Původně totiž nebyl dán dostatečný čas pro předložení konkurenčních projektů a na jejich schválení mělo být ministerstvu privatizace určeno deset pracovních dnů [90]. Bylo by tedy nutné přijmout povinný privatizační projekt od vedení podniku. Ten ovšem zachovával celou strukturu podniku včetně nevýrobních aktiv od mateřských školek a bytů po plavecké bazény [90]. Právě díky konkurenčním privatizačním projektům nevýrobní aktiva tohoto typu mohla být později bezúplatně převedena na obce [90]. Proč si Václav Klaus ve skutečnosti tak nepřál konkurenci mezi zájemci a ani mezi různými formami privatizace?

Ministr Klaus při rozpravě k „zákonu o velké privatizaci“ také hovořil o tom, že metoda kupónové privatizace – metoda rozdání – měla být tehdy přijímána také v Polsku a v Maďarsku. Že jsme zkrátka nebyli sami, kdo o tom uvažoval. Je to možné. V Polsku bylo později touto metodou zprivatizováno na pět set podniků, v Maďarsku metoda použita nebyla [101]. Ekonomové z Maďarska a z Polska možná chtěli pobídnout české reformátory, aby ti to nejprve zkusili – a pak se uvidí. A nakonec, ministr Klaus řekl před poslanci skutečně vážný argument: na ministerstvu měli už půl roku sedět britští odborníci, se kterými se čeští reformátoři měli radit. Marná sláva, od Británie se lze učit. V Británii komunismus nikdy nebyl. A veřejné instituce sloužící ku prospěchu občanů tam budují už stovky let. Paradoxně právě v tom vězí hlavní potíže – v nesrovnatelnosti. Užitečnost takových rad později zpochybňoval i intelektuální otec české verze kupónové privatizace Dušan Tříška [100]. Rozsah majetku určeného pro privatizaci byl totiž podstatně větší, než tomu bylo v libovolné západní zemi. Návrhy západních odborníků navíc nemohly předpokládat fungování zavedených institucí, které u nás ještě nebyly vytvořeny [100]. Tehdejší i pozdější blízký Klausův spolupracovník Jiří Weigl šel ještě dál, když přiznal, že rady západních odborníků „byly z velké části k ničemu“ [102].

Klíčový „zákon o velké privatizaci“ s podstatnými úpravami od původního návrhu poslanci schválili dne 26. února 1991 s účinností od dubna 1991 [93]. Tím se naplno rozběhly přípravy na technickou realizaci velké privatizace. Velké rozdávání státního majetku občanům mělo zanedlouho začít. A velká koncentrace majetku také. V této kapitole jsme formulovali některé otázky. Dosud jsme však nezmínili, co byly tzv. privatizační fondy. Ty později sehrály nemalou roli.

2.5 Velká koncentrace

V původním Klausově vládním návrhu „zákona o velké privatizaci“ nebylo o záměru zkoncentrovat podíly od anonymní masy občanů do rukou úzké skupiny lidí skrze privatizační fondy jediné slovo. Privatizační fondy později sehrály důležitou negativní roli. Původní návrh myšlenku privatizačních fondů neobsahoval. Zato ovšem obsahoval možnost si nakoupit „extra“ privatizační kupóny navíc. Ve společném návrhu téhož zákona od výborů parlamentu, o kterém poslanci hlasovali, se však objevil v paragrafu 25 nenápadný odstavec. Jedna věta. Její znění bylo [116]:

„Kupóny příslušné emise mohou být použity b) na získání účastí na obchodních společnostech pro tento účel zvlášť založených, po předchozím souhlasu příslušného orgánu republiky.“

Právě tato věta umožnila vznik privatizačních fondů. V souvislosti s pozdější činností některých z nich se všeobecně ujalo označení „rozkrádání“ či „tunelování“. K tomu ale bylo potřeba ještě něco navíc – samotný odstavec by nestačil. Vrátime se k tomu později. Část věty od písmene „b)“ má sedmáct slov. Na každé z nich tak vychází astronomický podíl na pozdějších „ztrátách“ majetku. Sedmáct slov, které vyšly velmi draho.

Kdo konkrétně stál za uvedeným odstavcem, není jasné. Vznikl ve výborech parlamentu. Myšlenka měla vzejít z obav, že běžní občané nebudou mít potřebné znalosti, jak naložit s akciemi podniků, které by za kupóny získali. Kdo tehdy věděl, co jsou akcie, jejich kurz či dividenda? Kdo věděl, co je to kapitálový trh – i přesto, že probíhala mediální vysvětlovací kampaň „základů kapitalismu“? Právě těmito obavami zdůvodnil blízký spolupracovník Václava Klause a pozdější prezidentský kancléř Jiří Weigl, proč se tehdejší vláda obrátila na velké banky. Ty měly pro neznalé vytvořit privatizační fondy [102]. V roce 2008 se Václav Klaus přiznal, že zřízení bankovních privatizačních fondů sám inicioval [99]:

„Nicméně, přesto se nám zdálo, že každý s těmi kupóny nebude umět zacházet. A já jsem dokonce sám říkal některým bankám: Vidíte, neměly byste si někde udělat nějakou část banky, oddělení nebo pobočný závod, který by řekl: ‚Vy, kdo to neumíte, dejte klidně ty kupóny k nám – do nějakého fondu – a my to za vás nainvestujeme a my vám pak budeme z toho dávat výnosy.‘ Já jsem myslel, kéž by vůbec toto vzniklo, aby ten úplně bezbranný DIK – jak se tomu tehdy říkalo – prostě ten účastník té kupónové privatizace, měl nějakou jinou variantu, než úplně sám s tím zacházet. Takže vím, že jsem tehdy v podstatě mluvil s hlavními našimi třemi – kolik jich bylo těch bank: Udělejte si takový pobočný závod a pomozte! Díky tomu samozřejmě toto vyslyšela řada nesmírně podnikavých lidí a založila investiční privatizační fondy. Já, jestli jedinou věc jsem netušil, tak nemyslím, že bych podcenil zájem občanů o kupónovou privatizaci. To jsem samozřejmě nemohl vědět, kolik milionů, ale že to nebude nula, jsem věděl. Nicméně tady se přiznám, že jsem to podcenil a že jsem myslel – no tak, jestli jich pár vznikne, tak OK. To bude docela dobré. Ono jich najednou vzniklo několik stovek a v jednu chvíli, jestli se nemýlím, jich bylo asi čtyři sta.“

Liberální pravicový ekonom Klaus měl zkrátka starost o bezradného drobného akcionáře a chtěl mu pomoci... Ale to je zase podivné. Později ho totiž stejní drobní akcionáři nebudou vůbec zajímat, a dokud nebude donucen, neudělá prakticky nic na jejich ochranu. Bude o tom ještě řeč. Klausova tvrzená starost o osud drobného akcionáře je ale podivná i z jiného důvodu. Václav Klaus pracoval ve státní bance šestnáct let, znal se proto dobře s lidmi z bankovního světa. Podle vlastních slov kdysi jako mladý pracovník Ekonomického ústavu tehdejší Akademie věd na jakémsi školení školil československé bankéře [117]. Dokonce pro něj přijela „šestsettrojka“, kterou vyslal již tehdy významný bankéř Richard Salzman (ten se v roce 1990 stal generálním ředitelem Komerční banky, za její špatné úvěry stát později zaplatil desítky miliard korun a některých zástupců Komerční banky se také týkala Klausova–Nečasova amnestie z roku 2013) [117], [118]. Není proto divu, že právě bankéřům chtěl jejich bývalý kolega Klaus nabídnout možnost založit privatizační fondy za účelem pomoci neznalým vlastníkům kupónových knížek. Bankéře Klaus dobře znal. A stejně dobře znali i oni jeho. Banky přitom měly zůstat pod vlivem státu. A jejich privatizační fondy měly privatizovat státem vlastněné podniky... Řeklo by se, že je to privatizace kruhem...

Na začátku září 1991 vydala federální vláda nařízení o vydávání a použití investičních kupónů. Byla to taková kuchařka na faktické provedení kupónové privatizace. Technický návod postupu. Definovalo se v něm, co je to investiční kupón, jaké jsou jeho náležitosti, co je to vlna kupónové privatizace, její kolo i předkolo a spousta dalších věcí. A právě v tomto dokumentu se objevil termín *investiční privatizační fond* [119]. Ten měl za investiční body převzaté od majitele kupónové knížky pro tohoto majitele nakoupit akcie. A ty měly být spolu s dalšími nakoupenými akciemi použity ke zvýšení základního kapitálu privatizačního fondu. Fond měl následně těmto majitelům předaných bodů vydat své akcie v hodnotě odpovídající zvýšenému základnímu kapitálu privatizačního fondu [119]. A to bylo prakticky vše, co se o fondech v nařízení uvádělo. Žádná další omezení na členy orgánů fondů nebo omezení vlastnických podílů, které fondy mohly v podnicích získat, v původním vládním nařízení ze září 1991 nebyla [119].

Ani ne za měsíc poté byly v obchodním rejstříku do předmětu činnosti u již dříve založené společnosti *Harvard Capital and Consulting a.s.* zapsány tři nové položky. Dvě z nich zněly: zřizování a správa investičních fondů, zřizování a správa investičních privatizačních fondů v rámci kupónové privatizace. Společnost založil mladý a sebevědomý podnikatel Viktor Kožený. Ten přišel ze Spojených států, kam se dostal poté, co s rodiči dříve emigroval na Západ [151]. V září a v říjnu 1991 Kožený založil další tři nové společnosti, které měly co do činění s investováním, s vymáháním pohledávek apod. Zjevně ze zářijového vládního nařízení vycítil velkou příležitost. A rozhodl se ji uchopit. Ještě předtím, než v Československu začal v roce 1990 podnikat, působil krátce coby poradce Dušana Třísky, v té době náměstka ministra financí Klause. Tříška je považován za intelektuálního otce české verze kupónové privatizace. V roce 2015 Tříška svoji spolupráci s Koženým vysvětlil velmi jasně [73]:

„Mně – na rozdíl od mnoha jiných – významně poradil. Jak s tím procesem pohnout dopředu. Na rozdíl od všech rozumbradů, kterých tady bylo v Praze tenkrát plné na Václavské náměstí. Vysvětlil mně například, jak je to s kolektivním investováním (...), že akciová společnost

je tím majitelem a akcionáři nejsou majitelem, že akciová společnost je právnická osoba sama o sobě. A že něco jiného je majoritní akcionář, a něco jiného je akciová společnost. Například to mně vysvětloval trpělivě Viktor Kožený. Viktor Kožený byl jediný z těch poradců, kteří nás obklopovali, kteří nás zavalili, kterému já jsem aktivně telefonoval a chtěl jsem poradit: a s těmi akciemi je to tedy tak a na majitele jsou tyto a na jméno vypadají takhle. A on mně dával konkrétní odpovědi na tyto otázky – na rozdíl od milionu jiných rozumbradů. Potom vyžebbral ode mě navštívenku, kde bylo napsáno ‚poradce náměstka ministra financí‘, a v tu ránu mě opustil. Čili on opustil mě (...). Takže on byl mým poradcem snad měsíc – k mé velké lítosti vám sděluju. Odešel prostě ode mě a já jsem pak ho těžko sháněl a hledal jsem nějakého poradce, který by mi mohl poradit.“

Podle tohoto vyjádření otázku kolektivního investování, tedy také otázku investičních privatizačních fondů, řešil Tříška právě s Koženým. Není tedy divu, že prakticky ihned po vydání vládního nařízení o provedení kupónové privatizace, které se týkalo také kolektivního investování, Kožený rozšířil svoje podnikání právě o tyto služby. Z Tříškova vyjádření nelze vyloučit, že se s Koženým neradil i poté, co od Tříšky v roce 1990 odešel. Nakonec, Dušan Tříška také přiznal, že Viktor Kožený „si musel položit ty zakladatelské otázky, takže on řešil víceméně podobné problémy, jako jsme měli my“ [73]. Vzájemné konzultace by se tedy přímo nabízely...

Mimoriádně cenné svědectví toho, co se dělo bezprostředně po vydání zářiového vládního nařízení, popisuje Tomáš Ježek ve své knize z roku 2007 [90]. Cennost svědectví spočívá v tom, že Ježek byl přímým aktérem tehdejšího dění. V české vládě byl ministrem privatizace, později stanul v čele *Fondu národního majetku České republiky* a ještě později v čele burzovní komory [122]. Václava Klause znal od šesté třídy základní školy, stali se přáteli a byli i kolegy v Prognostickém ústavu. Ježek dělal Klausovi i poradce, než se sám stal ministrem. A znal dobře i všechny ostatní hlavní reformátory. Nuže, dne 11. září 1991 iniciovalo federální ministerstvo financí, v jehož čele stál Václav Klaus, jednání za účasti Státní banky československé a také Investiční banky. Z něho měly vzejít obrysy investičních privatizačních fondů coby právnických osob s tím, že jejich komplexní právní úprava bude řešena později. V samostatném zákoně – v zákoně o investičních společnostech a investičních fondech [90]. Proč se jednání zúčastnili také zástupci Investiční banky, není jasné. Investiční banka byla nová – zřízena byla teprve k 1. lednu 1990. Jejím ředitelem se původně měl stát jakýsi „zasloužilý“ pracovník Státní banky československé, který „měl to místo slíbené“ a který „s tím místem počítal jako s odměnou za své stranické zásluhy“ [123]. K tomu ale nedošlo a tento pracovník skončil u... Viktora Koženého [123]. Generálním ředitelem Investiční banky se nakonec stal Miroslav Tuček, kterému Václav Klaus již na konci roku 1989 řekl, že se banka musí stát konkurencí na trhu [123]. To se ale nelíbilo Státní bance. Investiční banka tak byla od počátku v její nemilosti [123]. Je užitečné ocitovat, jaká byla tehdy provázanost lidí v bankovním sektoru a jejich návaznost na Státní banku (SBČS) [123]:

„To víte, že tam byly poměry takové, že v Komerční bance, u nás, ve Státní bance a později v těch dalších bankách pracovala spousta lidí, která předtím po léta seděla na jednom pra-

covišti (v SBČS). Mezi bankami tak neexistovalo obchodní tajemství. Všechno se vždy vy-neslo do druhé banky. Měli jsme dokonce případ, že v čele berounské pobočky stál manžel náměstkyně ředitele pobočky Komerční banky, takto to bylo sepnuté. Uvádím to jen jako dobovou kulisu.“

Investiční banka si pro začátek vytkla úlohu dávat nevelké úvěry nadějným klientům – středním a malým firmám [123]. Postupně ale expandovala. A právě toto bylo někomu sympatické, a proto byli zástupci Investiční banky zváni na jednání se svým zakladatelem – federálním ministerstvem financí – ohledně privatizačních fondů. Nepřekvapí, že Investiční banka patřila mezi první banky, při kterých byly založeny investiční privatizační fondy. Již v prosinci roku 1990 byla do obchodního rejstříku zapsána *První investiční akciová společnost*, a to s akciemi na majitele. K její činnosti patřil i výkon funkce správce investičních a majetkových sdružených fondů, podnikání jménem fondů s finančními prostředky fyzických a právnických osob sdružených Investiční bankou a další činnosti. Když později harvardské fondy nabízely v masivní kampani částku 10 350 korun každému držiteli kupónové knížky, fondy při Investiční bance nabídly za totéž částku 15 000 korun [129]. Investiční banka, resp. Investiční a poštovní banka se později stala významným hybatelem v rámci divokých devadesátých let s obrovským vlivem [123]. Ovládala nejen významnou část průmyslu, ale měla vliv i na mediální prostředí a vysokou politiku [124]. V roce 2000 byla na banku – za přítomnosti ozbrojených složek – uvalena nucená správa a její pohledávky z pochybných úvěrů za desítky miliard korun převzal stát [123].

Den po poradě trojice federální ministerstvo financí, Státní banka a Investiční banka se v Bratislavě konalo jednání za účasti federálního ministra financí Václava Klause, českého ministra privatizace Tomáše Ježka a slovenského ministra privatizace Ivana Mikloše. Na schůzce byly potvrzeny právní obrysy investičních privatizačních fondů [90]. Ještě v září 1991 vypracovala pracovní skupina, složená ze zástupců federálního ministerstva financí a obou republikových ministerstev privatizace, manuál. Nesl název *Postup pri zakladaní investičných privatizačných fondov v procese kupónovej privatizácie* [90]. Z názvu plyne, že se iniciativy chopilo slovenské ministerstvo privatizace. Podle Ježka bylo slovenské i české ministerstvo privatizace „*velmi znepokojeno jednak neexistencí právní úpravy investičních privatizačních fondů, jednak nepochopitelnou pasivitou federálního ministerstva financí*“. Klausovo ministerstvo přitom mělo za legislativu finančního trhu zákonnou odpovědnost a „*příslušnou pravomoc si až žárlivě střežilo*“ [90]. O důvodech lze spekulovat.

Česká verze manuálu se posléze stala metodickým předpisem ministerstva privatizace při zakládání investičních privatizačních fondů do doby vydání zákona o investičních společnostech a investičních fondech. Ten byl v té době v připomínkovém řízení [90].

Od prvního listopadu 1991 se držitelé kupónových knížek mohli registrovat a koupit si předběžný seznam podniků určených k privatizaci. Deník *Mladá fronta Dnes* tomu věnoval celou stránku. Rozebíral, proč se kupónové privatizace zúčastnit, co pro to udělat, zda svěřit svoje kupóny investičním fondům, nebo zda investovat svépomocí. A doporučil rozdělit svých tisíc bodů na dvě poloviny – jednu investovat do fondů a druhou investovat svépomocí. Na televizních obrazovkách probíhal „výukový program“. Učil, jak vyplnit kupónovou knížku a jak provést registraci [125].

Poslední říjnový den noviny informovaly, že ministr privatizace Tomáš Ježek požadoval odložit začátek rozdělování státního majetku. V novinách se poté objevovaly zprávy z jednání vlády o datu, odkdy bude možné svěřit kupóny privatizačním fondům nebo za ně pořídit akcie podniků [125]. Co nejbližší termín prosazoval jak federální ministr financí Václav Klaus, tak i jeho náměstek Dušan Tříška. Naopak Ježek požadoval posunutí termínu, čímž chtěl vyjít vstříc Sdružení podnikatelů České republiky. Podnikatelé totiž požadovali více času na vypracování konkurenčních privatizačních projektů [125]. To se Tříškoví s Klausem silně nelíbilo a druhý jmenovaný neváhal veřejně vystupovat proti Tomáši Ježkovi [218].

Ke konci listopadu 1991 se v deníku Mladá fronta Dnes objevila „nesmělá“ reklama na privatizační fond Živnostenské banky. S rozměry osm na pět centimetrů byla třikrát menší než reklama na krevní tlakoměr či audiokazety Fuji. Byla také menší než inzerát, nabírající učně do oborů slévač, modelář v Kutné Hoře [125]. Další – již větší – reklamy na privatizační fondy následovaly v prosinci. Jako první si celou stránku ve zmíněném deníku koupila Komerční banka (tehdy největší banka v Československu) a lákala, aby čtenáři svěřili body jejímu privatizačnímu fondu. Další reklamy na fondy následovaly. Krátce před Silvestrem se v deníku objevila celostránková reklama harvardských investičních fondů Viktora Koženého. Se sloganem „*Je mnoho způsobů jak investovat, ale jenom jeden bývá správný*“ Kožený čtenářům nabízel minimálně desetinásobné zhodnocení jejich investice, tedy 10 350 korun. Klausem favorizovaná státní Investiční banka se nenechala zahanbit – nabídla 15 000 korun [129]. V lednu se v deníku Mladá fronta Dnes objevila poměrně nenápadná reklama na čtyři fondy, které zastřešovala značka PPF (První privatizační fond). Z této značky se později stal velemocný kolos s výrazným přesahem do zahraničí, především do Ruska. Jeho majitel Petr Kellner se stal vůbec nejbohatším Čechem – alespoň co do hodnoty majetku. Jeho vliv na dění v české politice bude nepřímo úměrný publicitě – médií se důsledně straní. A byl to právě Petr Kellner, který v roce 2012 finančně umožnil vznik a provoz Institutu Václava Klause. Jak je uvedeno na stránkách Institutu, jedním z hlavních směrů jeho aktivity je „*rozvíjení politického a ideového odkazu Václava Klause*“ [126]. Kellner si také od začátku získal sympatie Dušana Tříšky, který po letech vzpomínal [127]:

„Kellner chodil v kraťasech na semináře, které jsme k privatizaci pořádali. Musím říct, že jsem jeho PPF docela fandil. Říkal jsem si, že tohle by mohli být ti správní dravci, kteří se na trhu prosadí.“

Mladý Petr Kellner si ze seminářů zřejmě hodně odnesl, neboť už 6. září 1991 byla do obchodního rejstříku zapsána společnost *Správa prvního privatizačního fondu, a.s.* Ta se později přejmenovala na *První privatizační fond a.s.* Stojí za poznámku, že schůzka ministra financí Klause se zástupci Státní banky a Investiční banky, na které byly dohodnuty obrysy investičních privatizačních fondů coby právnických osob, proběhla až o několik dní později [90].

Masivní televizní kampaň Koženého fondů, která se naplno rozjela v lednu 1992, měla úspěch – dramaticky totiž vzrostl počet registrovaných držitelů kupónových knížek. Možná ale lidé jen nechávali registraci na poslední chvíli. Podle různých průzkumů bylo jasné,

že drtivá většina z nich hodlá svoje investiční body svěřit právě fondům. Vedle fondů, které zakládaly tehdejší státní banky, se vyrojily stovky soukromých fondů, o jejichž zakladatelích nikdo nic nevěděl – nebo jen velmi málo. Dušan Tříška k nástupu soukromých privatizačních fondů po mnoha letech řekl [128]:

„Byly tu investiční fondy bank. Já byl tehdy každý den v televizi a říkal jsem: Pozor, pozor, my o těch fondech nic nevíme, my je nekádrujeme, my je jen registrujeme. Máte tu pár fondů založených konzervativními institucemi, o nichž něco víme. Ale my jako vláda o řadě ostatních nevíme nic. Všichni byli varováni, ale nechávali se korumpovat různými věcnými dary.“

Již jsme zmínili, že oněmi konzervativními institucemi byly fondy při bankách, které ovládal stát. Kdyby lidé Tříšku poslechli a svěřili svoje body právě jim, dostal by se státní majetek přímo do rukou státních (či polostátních) bank. A k bankéřům měl Václav Klaus nejen z pozice své funkce velmi blízko. Je zajímavé, že intelektuální otec české verze kupónové privatizace a Klausův náměstek Dušan Tříška si privatizační fondy – ani ty bankovní – nepřál. A když, tak v jiné podobě. V roce 2013 ke svému tehdejšímu postoji Tříška řekl [121]:

„Já jsem byl naopak – je to literárně dochováno – velkým odpůrcem investičních privatizačních fondů. Já jsem prosazoval, že ti institucionální investoři by si měli případně ty akcie posbírat až na tom sekundárním trhu, ale neměli by vzniknout už na začátku. (...) Já jsem navrhoval, že když už je máme, tak povolit každému, aby těm fondům mohl dát pouze půlku těch svých kupónů – a půlku musel investovat. A to neprošlo. (...) Takže mně by se líbilo, kdyby těch účastníků kupónové privatizace bylo o hodně méně – aby na každého zbylo o hodně více majetku a byli by to ti už skuteční kapitalističtí investoři.“

Neprošlo to právě kvůli Václavu Klausovi, který fondy prosazoval. To přiznal po letech samotný Tříška, který také nabídl svůj názor na tehdejší Klausův postoj [120]:

„Ne, neprošlo to kvůli Klausovi. Říkám, že jsem se s Klausem střetl za celý svůj život asi třikrát, jinak si opravdu rozumíme, včetně amnestie. Klaus prohlásil: ‚Kdo by to těm fondům dával, vždyť o nich ti lidé nic nevědí, proč by jim to dávali?‘ Ale spíš si myslím, že Klaus, protože má vytříbený politický ‚čuch‘, věděl, že čtyři miliony účastníků z 15 milionů obyvatel by mohla být politická časovaná bomba. To, že těch lidí bylo osm milionů, že se to rozředilo, bylo politicky prozíravé. Jinak bychom měli čistší kupónovku, měli bychom senzační čtyři miliony akcionářů a možná bychom měli povstání na barikádách.“

Když se tehdejší ministr privatizace Tomáš Ježek dostal „do křížku“ s Viktorem Koženým, byl to právě federální ministr financí Klaus, který se Koženého zastal. Kožený si naopak pochvaloval, že ministr financí je zastáncem volného trhu [125].

Masivní nástup soukromých privatizačních fondů a ochota široké veřejnosti jim svěřit svoje kupóny vyvolaly řadu obav. Hrozilo, že fondy zcela ovládnou státní podniky. Pod

tlakem z mnoha směrů vládě nezbývalo než zasáhnout. Na konci ledna 1992 proto federální vláda schválila novelu svého zářiového nařízení o vydávání a použití investičních kupónů (návodu na provedení kupónové privatizace) [130]. Novela omezila působení investičních fondů. Znemožnila, aby se členem představenstva nebo dozorčí rady fondu stal pracovník orgánu státní správy nebo Státní banky československé. Nově ale také například stanovila, že fondy měly mít povinnost objednávat akcie tak, aby fondem získané akcie jedné akciové společnosti (podniku) nepřevýšily dvacet procent všech akcií této akciové společnosti. A v rámci jednoho zakladatele několika privatizačních fondů nesměl úhrn všech akcií jednoho podniku, které jednotlivé fondy jednoho zakladatele získaly, převýšit čtyřicet procent všech akcií tohoto podniku [130]. To je ovšem podstatný podíl – díky roztržitosti zbývajících akcionářů tehdy fakticky kontrolní. Omezení se mělo formálně zabránit tomu, aby státní podniky byly ovládnuty privatizačními fondy skrze vlastněné podíly – čtyřicet procent není jednapadesát. Dav mohl být utěšován. Jenomže... Novela nařízení také obsahovala ustanovení, podle kterého privatizační fondy fakticky nemusely uvedená omezení dodržet, když „to nepůjde“ [130]. Někomu bylo i těch čtyřicet procent málo.

V té době stále nebyl schválen zákon o investičních společnostech a investičních fondech. Zakládání fondů, jejich slibované „jistoty desetinásobků“ a další náležitosti se tak děly v právním provizoriu – pouze na základě metodického postupu ministerstva privatizace. Vedení Fondu národního majetku v čele s Tomášem Ježkem bylo touto situací velmi znepokojeno [90]. Fond národního majetku přitom měl fakticky provést převody majetků v rámci privatizace, a tedy také přímo jednat s privatizačními fondy. Tomáš Ježek později vysvětlil, proč bylo prezidium Fondu národního majetku znepokojeno stavem prací na klíčovém zákoně, který měl upravovat fungování privatizačních fondů [90]:

„Jednak tím, že se na něm pracovalo ‚pod pokličkou‘ federálního ministerstva financí, mimo jakoukoli kontrolu ze strany institucí odpovědných v České republice za průběh i výsledky privatizace, a také tím, že vysocí funkcionáři federálního ministerstva financí reagovali nepřiměřeně a podrážděně na pouhé dotazy po důvodech tak hrozivého zpoždění legislativních prací. Zejména však bylo prezidium znepokojeno tím, že připravovaný zákon nereagoval na poznatky, které mezitím přinášela čerstvá praxe chování fondů v podmínkách právního vaku, zejména při jejich nevázaném slibování výnosů a lákání držitelů investičních kupónů.“

Zákon o investičních společnostech a investičních fondech neexistoval ani 17. února 1992, kdy bylo zahájeno časově omezené období, během kterého bylo možné svěřovat kupóny privatizačním fondům. Na výběr bylo 265 fondů v České republice a 164 ve Slovenské republice [90]. Zákon neexistoval ani koncem března, kdy byla zveřejněna další část seznamu schválených privatizačních projektů s uvedením počtu akcií pro kupónovou privatizaci [90]. Federální ministr financí Klaus předložil návrh zákona o investičních společnostech a investičních fondech ke schválení tehdejšímu federálnímu shromáždění až 21. dubna. Přitom už 26. dubna 1992 skončila možnost svěřovat kupóny privatizačním fondům. Ve svém úvodním slově ministr Klaus tehdy řekl [133]:

„Právě investiční privatizační fondy, které dnes aktivně rozvíjejí svou činnost, budou mít

na kapitálovém trhu jedno z nejsilnějších postavení – aspoň v úvodním období. Takové subjekty kapitálového trhu naše ekonomika nutně potřebuje.“

„Podle našeho odhadu budou služeb investičních společností a fondů po provedení kupónové privatizace využívat řádově čtyři až pět miliónů lidí. Jejich ochrana je důležitá. Zkušenosti ukazují, že státní dozor nad investičními fondy, resp. všeobecně nad obchodem s cennými papíry vůbec, je důležitým činitelem proto, aby se upevňovala důvěra investorů, že finanční trh je solidní, plně funkční, že tržní vztahy působí na zdravém základě.“

„Důležitým rysem našeho připravovaného finančního trhu musí být jeho integrita s mezinárodním finančním trhem. To platí též pro tuto právní úpravu a na tomto úseku pracujeme s jasným dlouhodobým výhledem. Nebylo by účelné vytvářet nějaká československá specifika.“

„Nicméně vláda nesouhlasí s tím, aby byl tímto zákonem novelizován lustrační zákon, a proto nedoporučuje, aby se vztahoval lustrační zákon i na členy statutárních orgánů investičních společností a fondů, tedy na soukromý sektor. To se případně vyřeší jinými právními normami než touto právní normou.“

Z těchto citací plyne několik vážných skutečností. Předně Václav Klaus veřejně přiznal svoji podporu privatizačním fondům. Také zcela správně – dalo by se říci přímo „prognosticky“ – odhadl, že fondy získají obrovskou moc v rámci kupónové privatizace. Skutečně ji získaly. Byla mu současně zřejmá důležitost dozoru nad činností mocných fondů. Podle návrhu zákona měly takový dozor vykonávat ústřední orgány státní správy obou republik [132]. Z toho ovšem plyne, že takové státní orgány měly být ještě mocnější než samotné privatizační fondy... Za Českou republiku se takovým orgánem posléze stalo české ministerstvo financí. Po červnových volbách v roce 1992 se předsedou české vlády stal Václav Klaus a do čela ministerstva financí usedl ekonom Ivan Kočárník [77]. Ten se s Václavem Klausem znal již z doby normalizace a právě Kočárník si federální ministr financí Klaus od první chvíle vybral jako svého prvního náměstka [134]. Ministr financí Kočárník a jeho šéf předseda české vlády Klaus tak drželi po několik let v rukou obrovskou moc nad privatizačními fondy. A co se nestalo? Klausova vláda zavedení dozoru nad činností fondů nakonec odmítala a trvalo několik let, než faktický dozor vznikl [192]. Ještě uvidíme, že Václav Klaus si dozor nad činností fondů nepřál [90], [191], [195]. Nepřál si ho ani jeho poradce Dušan Tříška, jehož bratr figuroval v jakési společnosti, ze které se po jeho odchodu stala „štika“, ovládající některé privatizační fondy. Bude o tom ještě řeč. I po mnoha letech Tříška hřímal [73]:

„Dodneška jsem odpůrcem této regulace a dodneška navrhuju zrušení těchto komisí a podobných dozorových orgánů, protože škodí světu, škodí vesmíru, škodí lidstvu.“

Ministr Klaus tak poslance ubezpečoval o nezbytnosti dozoru, avšak potom jej tvrdošijně odmítal zavést [90], [191]. Proč? Co způsobilo takový názorový obrat? Václav Klaus ve

svém úvodním slově také zmínil, že by nebylo účelné ohledně budoucího finančního trhu vytvářet nějaká „československá specifika“. To bylo jistě správné ujištění. Blízká budoucnost ale ukázala, že domácí verze finančního trhu nakonec umožnila i zcela kuriózní situace vlastnických vztahů a pohyby kapitálu: matka vlastnila dceru, ale zároveň dcera vlastnila matku; dcera vlastnila vnučku, ale zároveň vnučka vlastnila matku; matka, dcera a vnučka pak vlastnily nějaký podnik stejným podílem apod. Procesu, který vedl k takovým křížovým vlastnictvím, se záhy začalo říkat „privatizace incestem“ [131]. Nepřekvapí, že v takových vlastnických strukturách se majetek snadněji „někam ztratí“. Transakce tunelování a rozkrádání, ke kterým v rámci privatizace docházelo, jsou jak na kontinentální Evropě, tak i v anglosaském světě trestným činem [90]. A to již dávno. Tomáš Ježek k tomu po letech napsal [90]:

„Kapitálový trh, na němž se může krást, je samozřejmě odsouzen k zániku, obě jeho hlavní postavy, investoři a emitenti, se mu budou právem vyhýbat.“

Nakonec, bez zajímavosti není ani požadavek ministra Klause, aby se lustrační zákon nevztahoval i na členy statutárních orgánů privatizačních fondů. Lustrační zákon měl zamezit bývalým komunistickým kádrům obsadit důležité funkce v demokratické státní správě. Význam komunistických kádrů ostatně jasně ozřejmil soudruh Stalin v roce 1935 tehdejšími frekventantům vojenských akademií, když k nim hovořil na téma „kádry rozhodují vše“ [135]. Zkrátka, příslušníci starých pořádků měli informace, kontakty, navzájem se znali. Před starými strukturami varoval i Václav Klaus – předtím i potom [72], [110], [115]. Ale v souvislosti s řízením privatizačních fondů mu staré struktury nevadily. To je ovšem poněkud zvláštní. I když... Je namístě připomenout, že Klausův náměstek a otec české verze kupónové privatizace Dušan Tříška byl pod konkrétním číslem uveden v seznamech agentů Státní bezpečnosti [73]. V souvislosti s lustračním zákonem byl Klaus nucen Tříšku z funkce odvolat [140]. Tříška se poté stal „pouze“ Klausovým poradcem, aniž by však opustil svoji původní pracovní – stará cedulka na dveřích Tříškovy pracovní byla pouze nahrazena novou cedulkou [142]. Kádry rozhodují vše...

Federální shromáždění jako celek schválilo s úpravami klíčový zákon o investičních společnostech a investičních fondech, který umožnil pozdější působení privatizačních fondů, dne 28. dubna 1992 s účinností od 29. května toho roku [136], [137]. Zákon přitom ignoroval řadu závažných připomínek od vedení Fondu národního majetku, byť o nich byl předkladatel zákona – federální ministr financí Václav Klaus – informován [90]. Kupónová privatizace mohla začít.

Kapitola 3

O vítězích aneb hrdinové kapitalistické práce

Je to známá věc: ďábel se skrývá v detailu. V roce 1996 se do Tichého oceánu zřítil dopravní letoun a zahynulo všech 70 osob na jeho palubě [139]. Příčinou bylo opomenutí letištního technika odstranit z čidel na letounu po jeho čištění lepicí pásku za pár centů [139]. K podobným katastrofám a tragédiím v důsledku malých chyb, opomenutí či nepřesností dochází všude po světě každý den. Protokoly z vyšetřování takových katastrof zpravidla hovoří o řetězu drobností, které teprve jako celek vedly k tragédiím. Nebo o jejich souhře. Možná se tím jen „ředí“ vina mezi více osob, z nichž někteří se již nemohou bránit. Detail ale také dokáže oddělit olympijské vítěze, mistry světa či hudební virtuózy od milionů dalších sportovců či hudebníků. Špičkový vědec, lékař, umělec, konstruktér či řemeslník sílu detailů zná a detaily si pečlivě hlídá.

Ještě než byl schválen zákon o investičních společnostech a investičních fondech, vystoupil k němu v rámci rozpravy poslanec za tehdejší komunistickou stranu Jiří Kincl. K předloženému velmi technickému vládnímu návrhu zákona, resp. k jeho verzi od výborů parlamentu, měl několik výtek. V návrhu zákona byly zavedeny dva druhy privatizačních fondů: investiční fondy a podílové fondy. Rozdíl mezi nimi pro naše účely není důležitý. Důležité je něco jiného. Důležitá je třetí výtka poslance Kincla. Až si ji přečtete, jistě vás na první pohled překvapí svoji závažností [138]:

„Oddělení majetku správce od majetku investorů je pouze možné u podílových fondů.“

Také jste se chytli za nos? Není divu. V dubnu 1992 však poznámka byla ignorována. Přitom její podstata je velmi prostá. Nejlépe ji ozřejmí příměř. Svěříte bance svoje úspory a banka si vaše peníze přivlastní – se vším všudy. A majitel banky si vaše peníze převede na svůj účet. A bude si moci s nimi nakládat dle libosti. Jsou to totiž už jeho peníze, jeho majetek. Nebo pronajmete byt nájemci a ten si jej přivlastní – byt jste mu svěřili k užívání, bydlí v něm on, a tedy je jeho. Za zanedbatelný měsíční nájem si tak nájemce přivlastní milionový majetek. Že je to divné? Nemožné? Právě k tomu v rámci fungování především soukromých privatizačních fondů docházelo. Nakonec, již dříve jsme citovali slova Dušana

Třísky a jeho přiznání toho, co mu Viktor Kožený už na začátku vysvětlil: „Vysvětlil mně například, jak je to s kolektivním investováním (...), že akciová společnost je tím majitelem a akcionáři nejsou majitelem, že akciová společnost je právnická osoba sama o sobě. A že něco jiného je majoritní akcionář, a něco jiného je akciová společnost.“ [73]

Zní to složitě, ale je to prosté. Ve schváleném zákoně o investičních společnostech a investičních fondech se neobjevila drobná nenápadná pasáž. Oproti původnímu slovenskému metodickému materiálu, který po tři čtvrtě roku zaplňoval právní mezeru zakládání a fungování privatizačních fondů – a který ji naopak obsahoval [90]. Podle ní měl správce investičního privatizačního fondu snížit základní kapitál fondu o částku, kterou do fondu při zakládání vložil. Proč? Proto, aby základní kapitál privatizačního fondu byl tvořen jen akciemi zakoupenými za kupónové body [90]. Autoři původního slovenského metodického materiálu si byli dobře vědomi nebezpečí situace, kdy by akcionářem privatizačního fondu byl také jeho zakladatel. Snížením základního kapitálu fondu o vklad zakladatele neměl mít zakladatel fondu na valné hromadě žádná hlasovací práva a jeho úloha tím měla být pouze správcovská, nikoli však vlastnická [90]. Bývalý ministr privatizace a šéf Fondu národního majetku Tomáš Ježek k tomu po letech napsal (zkratka „FMF“ značí federální ministerstvo financí, zkratka „SBČS“ značí Státní banku československou, „dikem“ se rozumí držitel investičních kupónů) [90]:

„Žádné ‚zakladatelské akcie‘, které zavedl federální zákon o investičních společnostech a investičních fondech, neměly existovat. Právě ty totiž umožňovaly zakladatelům ovládat pomocí malého základního kapitálu ve výši 100 000 Kčs, jak to vyplynulo z jednání FMF, SBČS a Investiční banky dne 11. 9. 1991, veškerý majetek fondu, včetně právě toho, který patřil bývalým dikům. Zakladatelé investičních privatizačních fondů se v důsledku toho považovali za vlastníky fondu, kontrola nad fondy se pak skutečně prodávala a kupovala. Cena, kterou zakladatel za fond inkasoval, pak vyjadřovala hodnotu veškerého majetku fondu, tj. i toho, který mu nepatřil, nýbrž patřil jen akcionářům, bývalým dikům. Zakladatelské akcie zjednávaly majoritu při každém rozhodování, protože vedle zakladatelů stáli jako spoluakcionáři vždy jen osamocení bývalí dikové, každý s nepatrným procentem hlasovacích práv.“

Ovládnutí privatizačních fondů skrze malý základní kapitál bylo tedy dohodnuto na ministerské úrovni za přítomnosti zástupců Klausova ministerstva financí [90]. Klausův tehdejší náměstek Dušan Tříška tedy školení od Viktora Koženého zjevně pochopil zcela správně...

To, že by zakladatelé privatizačních fondů měly být pouze správci svěřených majetků a že by se jejich vlastní majetek měl držet odděleně od majetku akcionářů (bývalých držitelů kupónových bodů, kteří svoje body svěřili fondům), věděli též lidé z Klausova ministerstva financí. Jakýsi vedoucí pracovník tohoto ministerstva o tom i publikoval. Podle Tomáš Ježka to vědět museli, neboť se jedná o základní pravidlo tzv. kolektivního investování [90].

Investiční privatizační fondy byly podle zákona zakládány jako akciové společnosti. Mezi hromadou akcionářů fondu se tak ocitli jak jejich zakladatelé, kteří měli fond spravovat, tak i účastníci kupónové privatizace, kteří fondu svěřili svoje kupóny. Majetky obou se

smíchaly dohromady [90]. Zakladatelé fondu pak mohli jako majoritní akcionáři dle libosti nakládat s celým majetkem fondu, tedy včetně toho, který připadal na akcie účastníků kupónové privatizace [90]. Tomáš Ježek k tomu napsal [90]:

„Není divu, že zakladatelé fondů se pak necítily jako jejich správci, nýbrž jako vlastníci, že policejní vyšetřovatelé a státní zástupci s nimi později jako s nepochybnými vlastníky fondů také jednali a rovněž média je za vlastníky považovala, a že se tudíž vlastnická práva k fondům prodávala. Ve skutečnosti se prodávala legální příležitost nakládat s cizím majetkem jako s vlastním.“

Po mnoha letech se k chybějící pasáži v klíčovém zákoně vyjádřil i Dušan Tříška [73]:

„Znovu opakuji, že ta věta byla mimo moji rozlišovací úroveň – za první. A za druhé, že vylučuji, že tato věta by nějakému tunelování zabránila. Takže, kdyby někdo se hádal o tuto větu, tak bych řekl: klidně si ji tam dejte...“

O rozlišovací úrovni náměstka a později poradce ministra Klause pochybovat nebudeme. Základní koncepční práce bylo obrovské množství a Tříška se právními detaily nezabýval. Budiž. Poznamenané jen, že je rozdíl mezi opomenutím opsat nějaký již tři čtvrtě roku existující detail a takový detail „objevit“. Zajímavé je spíše Třískovo ubezpečení z druhé věty. Představte si, že vám někdo ukradl o stojan opřené kolo, které jste zapomněli ke stojanu uzamknout. A kamarád vás utěší slovy: vylučuji, že uzamčení kola ke stojanu by krádeží zabránilo. Takové ujištění není nijak objektivní. Je jasné, že uzamčení kola neznamena jistotu, že člověk o kolo nepřijde. Ovšem, necháte-li kolo neuzamčené, máte – aspoň u nás – skoro jistotu, že o kolo přijdete. Uzamčení kola ke stojanu totiž pro zloděje představuje překážku. Zloděj si třeba vybere jiné kolo, které není uzamčené... Je třeba také poznamenat, že k dalšímu pochybení došlo i v roce 1996 při zavedení jisté právní úpravy, která měla zpřísnit fungování privatizačních fondů. K jejímu vzniku byli tehdejší vládní představitelé donuceni tlakem z mnoha stran. Výsledkem bylo, že privatizační fondy opět unikly přísnějšímu režimu fungování, a to prostou přeměnou na tzv. holdingy [90]. V té době už všichni dobře znali důsledky takové chyby a nikdo nemohl tvrdit, že šlo o opomenutí. Fakticky bylo umožněno vyvoleným subjektům dokončit ovládnutí majetků ve fondech – na úkor drobných akcionářů fondů [288].

Problém s oddělením majetků byl náležitě vyřešen až v roce 1998 podstatnou novelou onoho klíčového zákona o investičních společnostech a investičních fondech. Novela mimo jiných významných změn nařídila přeměnit investiční privatizační fondy na tzv. otevřené podílové fondy, které představovaly mezinárodně standardní formu kolektivního investování [90], [192]. Od té doby bylo změněno i názvosloví: namísto sousloví „majetek fondu“ bylo nově používáno „majetek ve fondu“ [90]. Václav Klaus a jeho nejbližší spoludruzi Ivan Kočárník, Vladimír Rudlovčák a Dušan Tříška se těmito úpravám bránili, seč mohli – a oddalovali je [194], [195], [73]. Ještě v prosinci 1997 napsal Klaus do novin polemiku, vyjadřující nesouhlas s těmi, kteří „nemají pravděpodobně dost důvěry ve spontánní procesy a děsí se jevů, které je doprovázejí“ [193].

O tom, co nejen fondy pro své budoucí klienty chystaly, v únoru 1992 oficiální místa nemluvila. Informací k tomu byl dostatek. Dne 17. února 1992, kdy započalo časově omezené období, během kterého mohli držitelé kupónových knížek oficiálně svěřovat svoje kupóny privatizačním fondům, vystoupil před poslanci parlamentu federální ministr financí Václav Klaus [140]. Měl odůvodnit zprávu federální vlády o dosavadním průběhu kupónové privatizace. Ministr přiznal, že počet registrovaných držitelů kupónových knížek a počet registrovaných privatizačních fondů předčil očekávání [140]. Mýlit se v odhadu budoucího vývoje není nic zavrženíhodného. To se může stát i odborníkům. V samotné zprávě o průběhu kupónové privatizace jsou ovšem zcela bez známek jakýchkoli pochybností poslanci ujišťování o budoucím fungování privatizačních fondů (IPF) [141]:

„Dnešní konkurenční usilování správců IPF o kupónové knížky není bojem o vlastnictví těchto knížek. Je to usilování o správu majetku, který je možné za kupóny těchto knížek – pro občany – získat. Správci se předhánějí o to, aby se občanům mohly starat o majetek. Jejich motivem je ten prostý fakt, že za tuto správu dostanou zapláceno.“

Ministr Klaus, resp. autor zprávy, se v těchto čtyřech větách nemohl více mýlit (včetně formální chyby). Budoucnost ukázala, že nastal pravý opak. Je to ale divné. Klaus přiznal, že se mýlil ohledně zájmu o kupónové knížky a ohledně počtu vzniklých privatizačních fondů. Současně ale suverénně ve zprávě ujišťoval, o co fondům mělo jít. Privatizačních fondů bylo jen v České republice v té době registrováno přes dvě stě [141]. Předjímat suverénně za takové množství neznámých subjektů jejich úmysl by vyžadovalo mít ohromné množství až zpravodajských informací. Kdyby je Václav Klaus měl, pak by se nemohl v odhadu činnosti fondů tak mýlit. Pokud ale detailní informace o fondech a jejich představitelích neměl, měl o úmyslech fondů mlčet. Autoři vládní zprávy ale přesto měli z nějakého důvodu potřebu poslance o úmyslech fondů – chybně – ujistit. Proč? Mohli hovořit pouze za privatizační fondy, které byly založeny státem ovládanými bankami. Ale nemohli hovořit za fondy obecně. Slova ujištění znějí nevěrohodně. Jako když sňatkový podvodník ujišťuje svoji oběť o čistotě svých úmyslů...

Kupónová privatizace nakonec proběhla ve dvou vlnách. První vlna byla federální. Nákup akcií podniků za kupóny probíhal mezi květnem a koncem roku 1992 (oficiálně vlna skončila na konci ledna 1993) [143]. Druhá vlna se po rozpadu federace týkala pouze České republiky a nákup akcií za kupóny probíhal mezi dubnem a koncem roku 1994 [143]. Prakticky výlučná role ministerstva privatizace při schvalování privatizačních projektů se v čase proměnila [90]. Po volbách v roce 1992 bylo toto ministerstvo nuceno přizvat k rozhodování o privatizačních projektech i pracovníky úřadu vlády a poslance hospodářského výboru v rámci vládních privatizačních komisí [90]. Později bylo ministerstvo privatizace zbaveno povinnosti řídit se výlučně předloženými privatizačními projekty [90]. A dostalo možnost učinit rozhodnutí o privatizaci dokonce i bez vazby na jakýkoli předložený privatizační projekt [90]. Došlo i k řadě dalších změn a novelizací původních zákonů.

S ohledem na činnost privatizačních fondů je užitečné uvést některá zajímavá čísla, která dokládají rozsah celého procesu. V první vlně kupónové privatizace se za celou federaci zaregistrovalo přibližně 8,54 milionů držitelů kupónových knížek – investorů (jen

v České republice to bylo přibližně 5,95 milionů občanů) [143]. Nabízeno bylo 1491 akciových společností o účetní (nominální) hodnotě skoro 300 miliard tehdejších korun (přibližně 299,39 miliard) [90]. Z toho bylo v České republice nabízeno 943 akciových společností (podniků) v účetní hodnotě přibližně 206,42 miliard korun, 61 federálních akciových společností v účetní hodnotě 2,86 miliard korun, zbytek tvořily podniky na Slovensku [90]. Lidé v obou republikách mohli využít služeb 429 privatizačních fondů [143]. A občané jim svěřili skoro 72 % všech kupónových bodů [90]. V druhé vlně kupónové privatizace se zaregistrovalo přibližně 6,16 milionů občanů České republiky, nabízeno bylo 861 akciových společností o účetní hodnotě přibližně 155 miliard korun [143]. Lidé mohli využít služeb 349 privatizačních fondů a občané jim svěřili skoro 64 % všech kupónových bodů [90]. V rámci tzv. velké privatizace převzal Fond národního majetku, který měl na starosti převod republikového státního majetku na nové nabyvatele, od roku 1992 do konce roku 1995 akcie státního majetku v účetní hodnotě ve výši přibližně 706 miliard korun [144]. Z tohoto počtu byly pro kupónovou metodu privatizace určeny akcie v účetní hodnotě ve výši přibližně 343 miliard korun, tedy 49 % akcií státních podniků, které Fond národního majetku v uvedené době převzal. Zbytek akcií byl určen pro přímý prodej tuzemským či zahraničním zájemcům, na zaměstnanecké akcie, veřejné nabídky či veřejné soutěže [144]. Část akcií byla také např. převedena bezúplatně na obce či v rámci restitucí [144]. Ke konci roku 1995 Fond národního majetku stále držel akcie v účetní hodnotě ve výši přibližně 230 miliard korun, a to zejména ve strategických společnostech [144]. Vedle toho Fond národního majetku nabídl za uvedené období státní majetek o účetní hodnotě ve výši přibližně 144 miliard korun bez použití akcií, a to v rámci veřejných dražeb, veřejných soutěží, přímých prodejů, bezúplatných převodů, restitucí nebo restitucí s dokoupením [144]. V těchto údajích není zahrnuta privatizace federálního majetku. Rokem 1994 skončilo období „masivní privatizace“. Byť v roce 1995 ještě „dobíhala“ kupónová metoda, těžiště se v dalším období přesouvalo ke standardním metodám privatizace (např. k prodeji akcií). Ve výroční zprávě Fondu národního majetku za rok 1995, kterou v květnu roku 1996 schválila vláda Václava Klause, se přímo uvádí [144]:

„Na rozdíl od předchozích let, kdy hlavní privatizační strategií bylo privatizovat co nejrychleji, v roce 1995 se daleko větší pozornost soustřeďuje na výši finančních prostředků získaných z privatizace. Privatizační strategií tedy již není pouze privatizovat rychle, ale přichází další požadavek – privatizovat také co nejefektivněji.“

Vláda Václava Klause tedy oficiálně přiznala, že požadavek efektivnosti privatizace nastoupil až v roce 1995, do té doby šlo především o rychlost – bez ohledu na efektivnost. Požadavek rychlosti nebyl nikdy řádně vysvětlen – jeho zastánci argumentovali v podstatě jen teoretickými poučkami z učebnic ekonomie. O jejich platnosti lze ale s úspěchem pochybovat, což otevřeně učinila i řada ekonomů včetně Dušana Třísky (např. [153], [146]). Kapitalismus v Česku tedy začal vítězstvím ideologie nad efektivností... Alespoň tak se to říká davu. Nebylo to ale jinak? Při zásahu elitního komanda proti únosci je nejdůležitější rychlost a vyvolání zmatku – aby se únosce neměl možnost zorientovat. A aby byli zorientovaní jen zasahující příslušníci komanda. Nabízí se otázka: nebyla lidem hlásaná ideologie

jen zástěrkou, která ve skutečnosti měla skrýt docela jiný důvod pro rychlost privatizace? Sousto totiž bylo lákavé a... velké.

Z uvedených údajů lze shrnout, že za období od roku 1992 do konce roku 1995 bylo v rámci velké privatizace určeno pro privatizaci metodou kupónů přibližně 40 % účetní hodnoty republikového majetku (podíl 343 a 850 miliard). Z ní si nejvíce „urvaly“ privatizační fondy. V první vlně kupónové privatizace získalo deset nejúspěšnějších privatizačních fondů přibližně 56 % všech kupónových bodů svěřených fondům [143]. Nejsilnější privatizační fond získal dvacetiprocentní podíl v celkem 102 podnicích [143]. Pět největších fondů mělo celkem více než padesátiprocentní podíl v 272 podnicích a třicetiprocentní podíl (většinou dostatek ke kontrole podniku) v 622 podnicích [143]. V druhé vlně kupónové privatizace získalo deset nejúspěšnějších privatizačních fondů přibližně 35 % všech kupónových bodů svěřených fondům [143]. Avšak nerovnoměrnost zůstala: osm privatizačních fondů získalo celkem více než sto milionů kupónových bodů a 158 fondů získalo celkem méně než jeden milion bodů [143]. Mezi nejúspěšnější fondy (co do počtu získaných kupónových bodů) v první vlně kupónové privatizace patřil fond České spořitelny, fondy společnosti při Investiční bance, harvardské fondy Viktora Koženého, fond Všeobecné úvěrové banky a fond Komerční banky [145]. Také ale fondy skupiny PPF Petra Kellnera [145]. V druhé vlně pak fondy Agrobanky, opět harvardské fondy Viktora Koženého a fondy skupiny PPF Petra Kellnera spolu s dalšími soukromými privatizačními fondy [145]. Investiční banka patřila mezi Václavem Klausem favorizované bankovní instituce – jak jsme již uvedli a jak také dokládá Tomáš Ježek ve své knize [90]. Klausův poradce Dušan Tříška byl také nějaký čas členem dozorčí rady společnosti při Investiční bance, která spravovala privatizační fondy [147]. Viktoru Koženému zase jako jedinému Tříška coby Klausův náměstek sám aktivně volal, aby se s ním radil [73]. A Tříška také fandil Petru Kellnerovi [127].

V následující části zmíníme některé osoby, které svého času plnily stránky novin, televizní obrazovky a rádiové vlny. Během doby se staly symboly domácí kupónové privatizace. Přímo nebo nepřímo vyvolaly také pád tehdejšího předsedy vlády Václava Klause a faktický ústup jeho strany. Václav Klaus se po červnových volbách v roce 1992 stal předsedou vlády, v čele menšinové koaliční vlády stanul také po volbách v roce 1996 [77]. Z premiérské funkce byl však donucen na konci listopadu 1997 rezignovat [149]. V průzkumu veřejného mínění krátce poté mělo tři čtvrtiny českých občanů uvítat Klausův odchod z politických funkcí [150]. Velká éra ekonoma Klause – prozatím – skončila...

3.1 Harvardské fondy Viktora Koženého

Každé období má svoje ikonické postavy. Ty nutně nemusejí představovat to hlavní, co se v daném čase událo. Někdy ale dojde k souladu a ikona vystihuje podstatu. Ikonou kupónové privatizace se od jejího počátku až do jejího konce stal Viktor Kožený. Narodil se v tehdejší Československu. Rodiče se však rozhodli emigrovat na Západ, a tak se mládenec Kožený ocitl v západním Německu. Později se přesunul do Spojených států amerických. Tam se mladý Viktor protloukal všelijak. Nakonec se ale dostal na jednu

ze škol Harvardovy univerzity – ke studiu jakéhosi programu ekonomie. Na Západě se také začal věnovat byznysu [151]. Po listopadu 1989 se vrátil do Čech a stal se poradcem Dušana Třísky. Ten působil jako náměstek federálního ministra financí Klause a patřil k intelektuálním otcům české verze kupónové privatizace. Oficiálním poradcem ale Kožený dlouho nevydržel a Třísku formálně opustil [73]. A vrhl se na podnikání. Nechyběla mu dravost mládí a nechybělo mu sebevědomí, které přešlo v dotěrnost a aroganci [127]. Podle Třísky to byla právě arogance, která se mu stala osudnou a stála za jeho trestným stíháním nejen u nás, ale i ve světě [73]. Mimochodem, v roce 1998 přinesl britský bulvární deník Daily Mail obsáhlou faktograficky působící reportáž o začátcích a kariéře Viktora Koženého, v níž autor citoval vyjádření řady lidí, kteří se s Koženým osobně znali [159]. Bulvární noviny patří všude na světě k nejčtenějším deníkům. Nelze je brát vážně. Zpravodajské služby ale i bulvár pozorně sledují. Již z Koženého amerického působení si mohli Britové z článku odnést smutný bulvární závěr: Kožený je hochštapler a podvodník [159]. My bulváru věřit nebudeme a raději popíšeme Koženého domácí působení. Z něho, bohužel, vyplyne... totéž.

Harvardské privatizační fondy, které se slavnou univerzitou neměly nic společného (dle vyjádření univerzity šlo o neoprávněné použití jejího jména), zaujaly svojí masivní reklamou [90]. A slibem „jistoty desetinásobku“. Obojí se bohatě vyplatilo. Uvedli jsme již, že v obou vlnách kupónové privatizace harvardské fondy značně uspěly. Staly se silnými hráči a disponovaly lukrativními akciemi desítek významných podniků [154]. Na konci však bylo pravomocné odsouzení do vězení. Kožený byl odsouzen na deset let, jeho parťák Boris Vostrý na devět let [152]. Podle soudce Radka Hartmanna jejich činnost představovala „mimořádně propracovaný, rafinovaný způsob spáchání zločinu“, který „svým způsobem ovlivnil ekonomiku celého státu“ [152]. Vostrý byl původně v čele představenstva společnosti Sklo Union, akciová společnost Teplice, a později v čele představenstva Harvardského průmyslového holdingu. Ten vznikl transformací harvardských fondů a společnosti Sklo Union Teplice v polovině roku 1996. Soud navíc uložil oběma také povinnost uhradit škodu – Koženému skoro 8,3 miliardy korun, Vostrému přes 2,2 miliardy korun. Plus každému úroky – v součtu přes dvě miliardy korun [152]. V rozsudku soudu se k Viktoru Koženému mj. uvádí [156]:

„(...) Uděloval pokyny k provádění účelově ztrátových převodů likvidních a veřejně obchodovatelných cenných papírů z portfolia uvedených investičních fondů tak, že uskutečňoval tyto převody výhradně ve prospěch majetkově nebo personálně propojených ‚off shore‘ společností se sídlem na Kypru, jejichž jménem jednal rovněž, úmyslně a záměrně bez toho, aby za převáděné cenné papíry byla poskytnuta jakákoli přiměřená a likvidní protihodnota, na místo toho přijímal mimo jiné účelově vydávané směnky (...) společnosti Stratton Investments Company Limited se sídlem na Kypru nebo veřejně neobchodovatelné cenné papíry Daventree Limited, se sídlem na Kypru, a tímto způsobem odčerpával z portfolií harvardských investičních fondů následující majetek, přičemž se na jednotlivých převodech účastnil takto (...).“

A následoval výčet 92 případů, kdy Kožený takto převáděl akcie nejruznějších českých

podniků z harvardských fondů na kyperské společnosti. Každý z těchto případů končil tak, že „obdarovaná“ kyperská společnost buď celou, nebo drtivou část z ceny získaných akcií nikdy neuhradila [156]. Tak například v říjnu 1995 Kožený ze „svých“ fondů převedl na kyperskou společnost přes 277 tisíc akcií *České námořní plavby a.s.*, a to za sjednanou převodní cenu skoro 583 milionů korun. Ta nebyla nikdy uhrazena [156]. V lednu 1996 si to Kožený zopakoval. Tentokrát převedl na Kypr přes 241 tisíc akcií *České námořní plavby*, a to za sjednanou převodní cenu přes 482 milionů korun. Ta opět nebyla nikdy uhrazena [156]. Ano, čtete správně. Vnitrozemské Československo mělo kdysi veleúspěšnou flotilu zaoceánských nákladních lodí, které od šedesátých let do zhruba poloviny let devadesátých brázdily světové oceány. Státu a jeho podnikům ku prospěchu. V roce 1990 zaměstnávala Československá námořní plavba 1200 lidí, z toho přes tisíc pracovalo na moři. Ještě v roce 1995 patřilo již pouze České námořní plavbě sedmáct velkokapacitních nákladních lodí, z nichž většina nebyla starší deseti let [157]. Podnik představoval v námořní plavbě světovou špičku [157]. Čtenáři vřele doporučujeme knihy humorných pamětí lodního lékaře Otakara Mlejníka, který na lodích Československé námořní plavby s přestávkami strávil skoro třicet let a téměř devětkrát obeplul zeměkouli [157]. Slavná československá námořnická éra skončila až působením hrdiny kapitalistické práce Viktora Koženého...

Vedle toho Kožený vystavoval a podepisoval příkazy a uzavíral smlouvy na nákupy akcií lukrativních podniků od jiné kyperské firmy a do týdne tytéž akcie a ve stejném množství prodal stejné kyperské firmě zpět – ovšem za nižší cenu. Za kyperskou firmu smlouvy podepisoval Koženého spolupracovník Juraj Široký [156]. Takových obchodů soud popsal pouze šest, a to se škodou vůči harvardským fondům přes 250 milionů korun. Koženého parťák Boris Vostrý prováděl totéž, pouze ke škodě společnosti Sklo Union Teplice, které šéfoval. A bez kupní smlouvy. Vostrý také na firmu, které předsedal, převedl závazky kyperských firem a naopak na jiné kyperské firmy převedl lukrativní akcie (také ale i závazky) z portfolia firmy, které předsedal. Zní to složitě, podstatou však je, že závazky neměly plnit ty osoby, které je způsobily [156]. A že akcie českých podniků byly převedeny na kyperské firmy a stejně tak i finanční prostředky z harvardských fondů [160]. V roce 1997 se Boris Vostrý stal i likvidátorem celého Harvardského průmyslového holdingu a veškerý zbylý majetek v účetní hodnotě téměř 20 miliard korun „koupila“ za zhruba poloviční cenu bahamská společnost Viktora Koženého [160]. Namísto přímého zaplacení kupní ceny byly přijaty dvě směnky s dlouhodobým odkladem splatnosti... Ty nebyly nikdy splaceny. Tuto škodu je tedy třeba přičíst k tomu, co vyčíslil soud. Na přelomu století soudy ve věci pravomocně rozhodovaly, jejich závěry ale byly ignorovány [160]. Samotný Boris Vostrý uprchl do středoamerického státu Belize, kde žije dosud. Kožený uprchl na Bahamy již zhruba v polovině devadesátých let. V roce 2005 tehdejší likvidátor harvardského kolosu uplatňoval pohledávky za přibližně 40 miliard korun [154]. Kožený s Vostrým byli odsouzeni v nepřítomnosti, jejich vydání do Česka nelze předpokládat. Kožený je díky jiným svým „světovým“ obchodním aktivitám od konce devadesátých let také stíhán ze strany amerických úřadů. Americké FBI se podařilo Koženého v roce 2005 poslat na Bahamách do vězení [154]. Z něho byl po čase propuštěn a tamější soud odmítl Koženého vydat ke stíhání do Spojených států [161]. Tam čelí desítkám žalob a hrozí mu v nich desítky let vězení [161]. Je na něj vydán mezinárodní zatykač. Z bahamského ráje se nemůže hnout...

Koženého nakládání s majetkem tehdy zarytě hájila a i dnes zarytě hájí Klausova pravá ruka Dušan Tříška. Na počátku roku 2015 se Tříška Koženého zastal těmito slovy [127]:

„Podle mě v Česku, alespoň kam dohlédnu, nikoho neokradl. A ani to neměl v úmyslu. Jeho problém byl, že proti sobě vyprovokoval lavinu útoků ze všech stran. Pak mu zablokovali majetek a on nemohl vyplácet slibované desetinasobky vložených prostředků. Přitom měl velice dobré investiční portfolio, takže by to hravě – a myslím si, že i rád – splnil. Pak už to technicky nešlo, protože byl na útěku a situace tady pro něho byla ztracená. Stal se z něho psanec. V tomto ohledu se ho tedy zastávám.“

A o několik měsíců později to zopakoval ještě kategoričtěji, když prohlásil: *„Neznám nikoho, koho by okradl.“* [73] Tříška vysvětlil Koženého vyvádění majetku na kyperské společnosti ekonomickými důvody např. daňovými, vyšší výnosností apod. Připustil ovšem, že během takových operací se může *„někde něco ukrást“*, v případě Koženého na to ale prý nejsou důkazy. Svoji obhajobu zakončil tvrzením, že je Kožený nevinný [73]. Najít skutečné důvody pro takové hájení je obtížné. Podstatou Tříškovy argumentace je však jeho hluboké přesvědčení, že majetek, který měl Kožený spravovat, ve skutečnosti Koženému patřil. A tedy si Kožený se svým majetkem mohl dělat, co se mu zlíbilo. Je to patrně přesvědčení i Václava Klause, který v souvislosti s Viktorem Koženým vyzýval k diskusi, jak Kožený nakládal *„se svými prostředky“*, které získal díky kupónové privatizaci [163]. V souvislosti s činností nejen Koženého privatizačních fondů se v jiném rozhovoru Tříška vyjádřil ještě názorněji: *„Kdokoliv zprivatizuje Čechofracht nebo cokoliv, tak když to, co koupil, obrazně řečeno rozmlátí palicí, je to jeho věc.“* [50] To jsou slova jako salva z kulometu. Rázná a bez slitování. Jako za Lenina. Dodejme, že spediční společnost Čechofracht byla původně předchůdkyní Československé námořní plavby a od šedesátých let obě společnosti spolu úzce spolupracovaly. Po listopadu 1989 se společnost Čechofracht stala držitelkou části akcií České námořní plavby [162], [157]. Nejen námořníci, kteří desítky let dělali svojí prací státu ve světě dobré jméno, nad Tříškovými slovy udiveně zakroučí hlavou... Ale abychom někomu nekřivdili. V roce 1995 Klausova vláda poskytla České námořní plavbě Viktora Koženého finanční injekci ve výši kolem padesáti milionů dolarů v jeho soudním sporu s jakousi zahraniční společností. Soud dopadl tak, že stát o tyto prostředky přišel [169]. Později politici včetně Klause tvrdili, že v době schválení pomoci neměli informace o Viktoru Koženém coby vlastníkovvi České námořní plavby [169].

Kolem Viktora Koženého a harvardských fondů se pohybovalo více osob, které měly co do činění s komunistickou Státní bezpečností. Například již zmíněný Boris Vostrý – vystudovaný chemik, kandidát věd a také vysoký funkcionář technické správy Federálního ministerstva vnitra a ke konci totality zástupce náčelníka Správy zpravodajské techniky Sboru národní bezpečnosti [164], [165]. S hodností podplukovníka [165]. Obě instituce patřily do Státní bezpečnosti [166]. Podle článku Eura absolvoval také jakýsi kurz KGB v Moskvě, získal také několik vyznamenání [164]. Lidé zabývající se zpravodajskou technikou patřili za totality ke znalcům v oboru. Ještě necelý měsíc před listopadovými událostmi roku 1989 Vostrý získal odměnu pěti tisíc korun za *„iniciativní a odpovědný přístup“* při přípravě a plnění blíže nespecifikovaných *„státobezpečnostních a veřejnobezpečnostních“*

akcí“ [164]. V obchodním rejstříku lze dohledat, že oficiálně se cesty socialistického kádra Borise Vostrého a kapitalistického byznysmena Viktora Koženého setkaly již na jaře 1991. V březnu byla do obchodního rejstříku zapsána firma, v níž se stal šéfem představenstva Kožený a členem představenstva Vostrý. V září téhož roku se to opakovalo u dalších dvou firem, u jedné se Vostrý stal šéfem představenstva stejně jako Kožený. Z toho plyne, že se oba pánové museli potkat již dříve. A také to, že Kožený měl ve znalosti a schopnosti Borise Vostrého plnou důvěru. Nebo naopak.

Kolem Koženého se vyskytl – také již zmíněný – Juraj Široký. Ten pracoval pro komunistickou rozvědku. V ní během 11 let prošel různými funkcemi a v letech 1985 až 1990 byl zástupcem rezidenta na československém velvyslanectví ve Washingtonu [167]. Na Západ komunisté posílali jen nejspolehlivější kádry. O to více do centra kapitalistického zla. V žádosti o přijetí do služeb socialistického státu Široký uvedl: „*Chci být co nejvíce prospěšný našemu socialistickému zřízení tím, že budu aktivně bojovat proti vnitřnímu a vnějšímu nepříteli.*“ [167] I on pracoval dobře. Za svou práci byl i několikrát odměněn. V lednu 1989 dostal finanční odměnu dva a půl tisíce korun za „*kvalitní rozpracování a zverbování*“ [167]. Z obchodního rejstříku plyne, že oficiálně se Juraj Široký přidal k Viktoru Koženému v létě 1991, kdy se Široký stal členem představenstva nově založeného jakéhosi harvardského fondu, v jehož čele stanul Kožený. Další jeho účasti ve společnostech, ve kterých figurovali Kožený s Vostrým, záhy následovaly. Mimochodem, Široký s Vostrým tehdy uváděli stejnou adresu svého trvalého bydliště. Juraj Široký se po čase stal na Slovensku velmi vlivným mužem se značným vlivem na slovenské politiky. Stal se i šéfem tamějšího hokejového svazu [167].

Viktor Kožený se stal „magnetem“ i pro některé osoby justice. Bývalý socialistický soudce a pozdější státní zástupce Středočeského kraje Ilja Pužej se ocitl jako člen dozorčí rady v jednom z Koženého harvardských fondů již v létě 1991 [168], [147]. Vedle Koženého figuroval ve společnosti také Juraj Široký. Zapsání do obchodního rejstříku byli ve stejný den [147]. Jako členka dozorčích rad několika Koženého společností kolem harvardských fondů figurovala od počátku devadesátých let také manželka Eva Pužejová [147]. Jméno státního zástupce Ilji Pužeje se později vyskytlo v médiích v souvislosti s „bankovní“ větví kauzy společnosti H-SYSTEM. V její jiné větvi svěřilo přes tisíc důvěřivých občanů přibližně miliardu korun podnikateli Petru Smetkovi, který sliboval výstavbu levných bytů a domů. Naivní důvěřivci o svoje často celoživotní úspory přišli [11]. V lednu 2003 byla policií obviněna skupina lidí kolem pražské pobočky Komerční banky, jež měla Smetkovi v podvodu pomáhat. Byl mezi nimi i bývalý náměstek ředitele pražské pobočky Komerční banky Oldřich Machalický. Ten si do svého diáře poznamenal [170]:

„Zlikvidovat složky v trezoru – Pecič. Účty převést na Lucku a Simču (Machalického dcery – pozn. red.). Zlikvidovat bezpečnostní schránku. Vynulovat mobil, vybrat devizové konto – rodiče? Konzultace Ilja nebo Sváček: Jak dlouho trvá blokáce majetku? Intervence Ilja.“

Onen „Pecič“ byl bosenskosrbský podnikatel Ranko Pecič, již tehdy letitý přítel tehdejšího prezidenta Václava Klause, onen „Sváček“ byl Jan Sváček, v té době předseda Městského soudu v Praze a onen „Ilja“ byl středočeský státní zástupce Ilja Pužej [170]. Všechny

spojovala společná láska k tenisu. Soudce Sváček a státní zástupce Pužej následně tvrdili, že bankéř Machalický jejich jména zneužil [170]. Pužej nicméně přiznal, že s Machalickým hrával tenis [170].

S Viktorem Koženým se pojí i nemilá věc, která na konci roku 1997 postihla tehdejšího předsedu vlády Václava Klause. Ten musel na tuto funkci rezignovat. Důvodem byl tlak ohledně podezření na černé financování Občanské demokratické strany (ODS), které Klaus šéfoval. Podrobněji je o tom pojednáno v jiné podkapitole. Na tomto místě se omezíme pouze na uvedení toho, co přinesl článek z roku 1998 [171]. Podle něho se bývalý výkonný místopředseda ODS Libor Novák v době, kdy se staral o stranické financování, měl utajeně sejít s Koženým a domlouvat se na způsobu financování Klausovy strany [171]. Schůzka se měla uskutečnit počátkem roku 1996 v Bulharsku a informaci o ní měla mít i ekonomická kontrarozvědka, která „pátrala“ po tajných kontech ODS v zahraničí. Kožený to popřel. Podle článku měl na schůzce Novák získat „*všechna podpisová práva*“ k účtům v zahraničí [171]. Policie měla mít k dispozici i informace, že právě Kožený a Novákův předchůdce ve funkci výkonného místopředsedy strany Petr Čermák mohli být u zakládání tajných kont [171]. Čermák to popřel, nevyvrátil však, že mu firmy Viktora Koženého v minulosti platily několik cest do zahraničí [171]. Čermák byl posledním ministrem vnitra ve federální vládě a s Koženým se pravidelně stýkal – podle vlastních slov „*spolu hlavně hráli squash a kecali o životě*“ [174]. V souvislosti s jistou aférou ministr Čermák dokonce Koženému daroval pistoli za „*projev určité občanské statečnosti*“ [173]. Při odposlechu Koženého bahamského telefonu v prosinci roku 1997 v době kolem rezignace premiéra Klause zachytili zahraniční kolegové českých policistů vzkaz: „*Viktore, všechno prasklo.*“ [172] Kožený reagoval na pozdější dotaz, o co se jednalo, slovy o šíření fám [172].

Příběh Viktora Koženého je nepochybně mnohem „košatější“, než se z uvedených řádků může zdát. V roce 1992 již po rozpadu Občanského fóra (OF) Kožený přiznal [175]:

„Zaměstnáváme mnoho lidí, kteří pracovali za bývalého režimu na úřadech a ministerstvech. A také členy bývalého OF.“

Byznys zjevně spojil nepřátele dohromady. Kdyby Kožený napsal pravdivé paměti, nepochybně by se staly bestsellerem – aspoň v okruhu lidí, o kterých by psal...

3.2 Štíky z Motoinvestu a C. S. Fond

Na rozdíl od Viktora Koženého a jeho harvardských fondů, které měl spravovat prostřednictvím jiné své společnosti, je příběh z této kapitoly trochu jiný. Rozdílů jsou dva. První spočívá ve způsobu ovládnutí privatizačních fondů. Na rozdíl od Koženého impéria došlo v tomto příběhu k ovládnutí majetků privatizačních fondů „cizí“ skupinou dravých a mladých finančníků. V tomto ohledu tedy scénář probíhal více podle představ Klausova náměstka Dušana Tríšky, který – podle vlastních slov – původně byl proti privatizačním fondům a naopak preferoval až následnou koncentraci akcií [121]. Draví finančníci následně svoje

aktiva prodali a teprve poté jiné osoby fondy „vytunelovaly“. Druhý rozdíl spočívá v konci příběhu pro některé jeho aktéry. Mediálně známé postavy Kožený s Vostrým byly v nepřítomnosti pravomocně odsouzeny do vězení, kterému se vyhýbají ve „vyhnanství“ na Bahamách a v Belize. Hlavní autoři kauzy CS Fondů však odsouzení nebyli a mohli si tak do sytosti užívat slunce a moře – ovšem s možností návratu. Pravda, i v této kauze byli někteří lidé odsouzeni a nastoupili až na osm let do vězení, podle jejich vlastních vyjádření ale v podstatě jen plnili roli, kterou jim určil někdo jiný [177], [176]. Tak už to na světě chodí...

Celý příběh začal založením společnosti *CS Fond, a.s.*, v říjnu 1991. Mezi její činnosti původně patřilo poradenství a marketing, na počátku roku 1993 k nim ale přibyla i činnost správce investičních fondů, zřizování a správa podílových fondů a správa cenných papírů. Společnost změnila i svůj název (*C. S. Fond, a.s., investiční společnost*) a v rámci kupónové privatizace spravovala několik privatizačních fondů. Paralelně s tím se však odvíjel ještě jeden příběh. V listopadu 1991 byla založena společnost *Motoinvest, akciová společnost*. K jejím činnostem od počátku patřila také organizace a správa investičních a majetkových fondů pro tuzemské a zahraniční investory nebo investice do cenných papírů a nemovitostí. V představenstvu figuroval také prof. Ing. Aleš Tříška, DrSc. Je-li vám to příjmení povědomé, nemýlíte se. Jedná se o bratra Dušana Tříšky – v té době náměstka (později „pouze“ poradce) federálního ministra financí Klause. Zatímco si náměstek Dušan Tříška lámal hlavu nad realizací české verze kupónové privatizace, jeho bratr a profesor jaderné fyziky Aleš Tříška se dal na byznys. Velmi úspěšně. Předběhněme trochu v časovém sledu a uveďme, co v roce 1996 přinesla reportáž jedné soukromé televize [178]:

„Podle seznamu akcionářů, který tento týden zveřejnilo poprvé Středisko cenných papírů, vlastní profesor jaderné fyziky Aleš Tříška více než 10 % akcií 12 společností. Podle tohoto seznamu žádná jiná fyzická osoba tolik společností nevládní. Aleš Tříška má podíly mimo jiné v Prefě Pardubice, Stavebním podniku Praha nebo Montážích Příbram. Podíly v dalších firmách má také prostřednictvím investičních fondů, např. Českomoravského investičního fondu Praha nebo Motofondu Cheb.“

V reportáži profesor Tříška kategoricky odmítl, že by mu jeho bratr nějak pomohl k úspěchu nebo že by mu poskytl nějaké informace: *„Ne, v žádném případě nikdy a ani jednu.“* [178] Nikdy prý spolu nekonzultovali obchodní postup. Spekulace o spolupráci s bratrem odmítl i Dušan Tříška [178]. Je to divné. Dušan Tříška označil kupónovou privatizaci, jejíž českou verzi vytvářel, za „epochální vynález“ [50]. Asi jako vynález knihtisku. Nebo žárovky. A bratr-obchodník se asi ani nezeptal na názor bratra-vynálezce... a naopak. Profesor Tříška působil před listopadem 1989 jako ředitel Fyzikálního ústavu tehdejší Akademie věd [179]. V článku o historii Ústavu je možné se dočíst o „odmítavém a přímo nepřátelském postoji“ tehdejšího vedení Ústavu na kritické hlasy z konce osmdesátých let, které se týkaly úrovně tehdejší vědy u nás a které volaly po reformě poměrů. Patrně z toho důvodu byl profesor Tříška donucen z funkce ředitele Ústavu rezignovat ještě na konci roku 1989 [179]. A vrhl se na byznys a – jak jsme zmínili – velmi úspěšně.

Vraťme se však do první poloviny devadesátých let. Společnost C. S. Fond tehdy

spravovala privatizační fondy a úspěšná společnost Motoinvest s bratrem poradce Klause v představenstvu obchodovala s cennými papíry. V srpnu 1994 však Aleš Tříška přestal být členem představenstva Motoinvestu. Představenstvo se proměnilo. Vlastníky Motoinvestu se totiž stali mladí a draví finančníci. Mezi nimi vynikl třicetiletý absolvent elektrotechnické fakulty ČVUT v Praze Pavel Tykač [182]. V lednu 1995 usedl v představenstvu Motoinvestu ani ne pětadvacetiletý absolvent strojínské fakulty ČVUT v Praze Jan Dienstl. Oba se později stali mediálními hvězdami finančního světa. Generační obměnou dostal Motoinvest „nový elán“. A dravost, která vydělala i zkušené „matadory“. Společnost skupovala akcie „kdekoho“. V říjnu 1995 k tomu přidala kampaň „*Drobní akcionáři, plačte!*“, která měla za cíl zkoncentrovat podíly od rozptýlených drobných akcionářů [181]. V létě 1996 tak Pavel Tykač mohl v rozhovoru pro média sebevědomě konstatovat: „*Skupina Motoinvest má za sebou obrovskou finanční sílu fondů a bank.*“ [181] Byla to pravda. Dravost mládí je ale vždy spojena s nezkušeností, která plodí chyby. Zkušenosti musejí dodat starší. Pavlu Tykačovi ji dodával bývalý dlouholetý šéf Státní banky československé a mj. místopředseda vlády ČSSR ekonom Svatopluk Potáč [185]. V lednu 1996 Tykač vyzdvihl Potáčovy odborné kvality zcela pragmaticky a bez ideologie [184]:

„Já mám odpor k paušálnímu odsouzení všech lidí, kteří v minulém režimu pracovali. Nechuť k ideologii komunistického typu je jedna věc, ale respekt k odborným kvalitám konkrétního člověka je věc druhá. Svatopluka Potáče považuji za velmi chytrého, významného odborníka, který se v minulosti nijak nadměrně neangažoval. (...) Je mým osobním poradcem. Často mi poradil dobře.“

Vybrat si správné poradce je vůbec nejdůležitějším úkolem každého vedoucího pracovníka či ředitele. Právě z osob poradců lze učinit spolehlivý závěr o osobě šéfa. Pavel Tykač si zjevně vybral člověka z nejpovolanějších. I kdyby Potáč poskytl jen informace o osobních vlastnostech vlivných lidí z finančního světa, mělo by to pro Tykače velkou cenu. Ať už to bylo jakkoli, pozice Motoinvestu stále sílila. Nabízí se však ještě nejméně jedna osoba, jejíž znalosti a kontakty by se Tykačovi nebo jeho spolupracovníkům určitě hodily. Tou osobou byl dřívější činovník v Motoinvestu Aleš Tříška – bratr bývalého poradce ministra financí Klause. V době, o které zde hovoříme, byl Klaus předsedou vlády. Mít k tak mocnému muži usnadněný přístup by bylo pro každého obchodníka mimořádně cenné. Netvrdíme, že Tykač kontaktů Aleše Tříšky využil. V létě 1997 ostatně Tykač popřel, že by se s Alešem Tříškou kdy setkal [187]. Budiž. Premiér Klaus nicméně působení Motoinvestu – aspoň zprvu – nijak nezpochyboval. V prosinci 1995 Klaus v rozhovoru pro Lidové noviny zhodnotil dravé působení Motoinvestu na kapitálovém trhu „otcovským“ způsobem [188]:

„Pokud tato nebo kterákoliv jiná skupina nedělá něco, co by bylo proti zákonům této země, tak má na to právo. Že působí trochu jako štika v rybníce, je naprosto evidentní. Pokud si někteří vlastníci určitého balíku akcií v těch či oněch fondech mysleli, že na věky věků mají vystaráno a že privatizace určila jednou provždy rozdělení síly v jednotlivých podnicích, tak skupina Motoinvest prostě předvedla, že to skutečně neplatí. Tato skupina samozřejmě nehraje stejnou zdrženlivou kartu jako některé ‚usedlé‘ komerční banky, které přece jenom

cítí sounáležitost s tímto transformačním procesem a nepokoušejí se ho doběhnout. Za to se mohu na mladíky z Motoinvestu zamračit, ale není to něco, co bych jim mohl mít za zlé. (...) Ti starší jsou zdrženlivější a cítí větší návaznost na komplex našeho transformačního procesu.“

V té době však byly zákony týkající se privatizačních fondů – a nejen ty – „děravé jako cedník“ a kapitálový trh byl fakticky bez dozoru [90], [189]. Štikám z Motoinvestu takový stav vyhovoval, což ostatně veřejně přiznal i samotný Pavel Tykač [196]. Vyhovovalo to nejen jemu. V únoru 1996 – na základě sílicího tlaku z mnoha stran – ministr financí Klausovy vlády Ivan Kočárník předložil poslancům novelu zákona o investičních společnostech a investičních fondech [190]. Ta měla některé největší díry „zalepit“. Podle Kočárníka měla novela posílit státní dozor nad privatizačními fondy nebo zpřesnit jejich informační povinnost za účelem zprůhlednění jejich hospodaření. Přinést měla také větší ochranu drobných investorů [190]. Schválená právní úprava zpřísňující fungování privatizačních fondů začala platit v létě 1996. Ještě předtím ale největší privatizační fondy včetně harvardských fondů, fondů při Investiční a poštovní bance, fondů společnosti C. S. Fond a další fondy využily jinou mezeru a ze zpřísněného státního dozoru přeměnou na tzv. holdingy opět unikly... Již jsme to zmínili dříve – šlo o úmysl nechat vyvolené subjekty dokončit ovládnutí majetků ve fondech na úkor drobných akcionářů. V té souvislosti Tomáš Ježek ve své knize dokládá pikantnosti, ze kterých plyne existence korupce na rejstříkových soudech [90].

V té době Motoinvest mj. ovládal Plzeňskou banku a Agrobanku, v létě 1996 nakoupil akcie České spořitelny. A chtěl více a více. To už ale bylo příliš a Česká národní banka „odřízla“ v té době pátou největší banku v zemi – Agrobanku – od financování. V září 1996 na ni uvalila nucenou správu [186]. Média vykreslovala Motoinvest jako největšího nepřítelů státu. Motoinvest oznámil ukončení činnosti a začal rozprodávat vlastněná aktiva [186].

V prosinci 1996 se na zámku v Kolodějích uskutečnila pracovní porada, kterou svolal premiér Klaus. Za „pracovní poradu“ schůzku označila hlavní zpravodajská relace České televize [191]. Cílem porady bylo analyzovat tehdejší vyhocenou situaci na kapitálovém trhu. Porady se zúčastnil také tehdejší šéf burzovní komory Burzy cenných papírů Praha a bývalý ministr Tomáš Ježek. Ten tam z titulu své funkce nepochybně patřil. Televizní kamery ale zaznamenaly, že se pracovní porady zúčastnil také Jan Dienstl z Motoinvestu. Dienstl byl v té době obviněn v případě krachu Kreditní banky (stíhání bylo později zastaveno) [191]. Vládní činitelé se tedy radili s těmi, kteří vyhocenou situaci akcelerovali. Štiky radily kaprům, jak plavat... V roce 2010 k tomu Ježek poznamenal [191]:

„Všichni ti, co jsou za pádem Agrobanky, Motoinvest, všichni tihle ti hoši tam byli, no.“

Podle Ježka byli pánové na schůzku pozváni předsedou vlády Klausem. Na schůzce byla také Klausova „pravá ruka“ Dušan Tříška, jehož bratr Aleš dříve v Motoinvestu oficiálně působil [203]. Tomáš Ježek také televizním divákům prozradil, o čem se obě strany měly radit [191]:

„Hrůza byla v tom, že ti lidi, ti účastníci té porady, vedli debatu o tom, jak dlouho ještě musíme nechat ten trh neregulovaný a bez dozoru, aby se dokončilo to, co si oni mysleli, že je třeba dokončit, tj. koncentrace majetku. Oni to viděli jako prioritu. Ne ochranu majetku akcionářů, ale koncentraci majetku. A tomu měl dát ten prostor a dal prostor, ta neregulace tomu dávala prostor.“

Lze tomu věřit. Předseda vlády Klaus totiž výsledky porady okomentoval v témže duchu [189]:

„V dlouhodobém horizontu chceme zřídit nezávislý dozor, což vyžaduje legislativní změny.“

Dlouhodobý horizont je zaklínadlo, které používali i budovatelé jiného ražení. Pro uklidnění veřejnosti měl být od února 1997 z tehdejšího dozorového úřadu ministerstva financí vytvořen Úřad pro cenné papíry. Jeho primárním úkolem mělo být „zintenzívnit kontrolu fondů a investičních společností a hledat efektivní spolupráci s bankovním dohledem“ [189]. Zintenzívnit, hledat... Nakonec premiér Klaus všechny, kteří by se snad z přílišné rychlosti polekali, uklidnil: „Všichni pochopili, že přechod musí být plynulý, nelze jej dosáhnout nějakým jednoduchým zákazem či zákonným opatřením.“ [189] Být zadobře s předsedou vlády se vyplácí... Poznamenejme, že skutečný dozor vznikl až v roce 1998, kdy Václav Klaus již nebyl vládním činitelem. Původní návrh zákona o Komisi pro cenné papíry předložila Klausova vláda parlamentu v létě 1997 [207], [208]. V té době byl ministrem financí mladý Ivan Pilip, který vystřídal Klausova muže Ivana Kočárníka. Na přípravě návrhu pracoval již dříve tým odborníků včetně odborníků britských a amerických, autorský kolektiv vedl Tomáš Ježek. Návrh Komisi vtělil řadu pravomocí a nezávislost po vzoru amerického dozoru [207], [90]. Premiér Klaus byl tehdejší neutěšenou situací a kritikou ze všech stran donucen jej – byť s nelibostí – akceptovat. Pro řadu poslanců napříč politickým spektrem byl ale návrh až příliš. Snad nejvíce proti němu vystupoval Klausův poslanec za ODS Vlastimil Tlustý [208], [209]. Poslanci navrhli řadu úprav, které postavení Komise „umravňovalo“. Upravený zákon pak schválili v listopadu 1997, Senát jej však vrátil s dalšími změnami, zákon posléze poslanci schválili v lednu 1998 [210]. To bylo již v době polouřednické vlády Josefa Tošovského [77].

Mezi subjekty, které Motoinvest v té době kontroloval, patřila i společnost C. S. Fond. Ta spravovala privatizační fondy z kupónové privatizace. Na počátku roku 1997 byl majetek tří těchto fondů tvořen ze značné části financemi na účtech [183]. V únoru Motoinvest prodal společnost C. S. Fond jakési kyperské firmě. A začal jiný příběh, který se „proslavil“. Začalo velké „tunelování“.

Kyperská firma totiž společnost C. S. Fond prodala jiné firmě. A ta ji obratem posunula jakési ruské společnosti. Za ni pak v březnu 1997 nezaměstnaný mladík se základním vzděláním ze severočeské Chrastavy převedl 1, 23 miliardy korun z účtů jednotlivých fondů společnosti C. S. Fond na konto jakési makléřské společnosti v Plzeňské bance [186]. Makléřská společnost okamžitě peníze posunula na pražské konto jakési zahraniční firmy, za což měla dodat do fondů společnosti C. S. Fond veřejně neobchodované akcie společnosti Drůbež Příšovice [197]. Z pražského konta vzápětí přešlo celých 1, 23 miliardy korun na

účet jiné firmy v Lucembursku – a odtud pak na další účty v různých částech světa [186]. Ještě než peníze opustily Českou republiku, zaměstnanci banky ohlásili velmi podezřelý převod peněz dozorovému útvaru ministerstva financí. Ministrem financí byl v té době Klausův muž Ivan Kočárník. Útvar sice převod dočasně zablokoval, ale následně ředitel útvaru poslal bance fax se strohým konstatováním, že „v této věci nepodá finančně analytický útvar trestní oznámení“ [197]. Což znamenalo, že banka měla postupovat podle přání klienta – odeslat peníze do zahraničí. Orgány státu se poté přece jen „vzpamatovaly“, ale až příliš pozdě. Přesto bylo možné ledacos zachránit. Velmi rychle se podařilo vystopovat, na jakých účtech značná část peněz skončila [186]. Část z nich se podařilo zablokovat, k zablokování a k případnému navrácení té části, která skončila ve Spojených státech amerických a ve Švýcarsku, však bylo třeba složit jakési finanční garance [186]. Nový ministr financí v Klausově vládě Ivan Pilip proto v srpnu 1997 požádal guvernéra České národní banky Josefa Tošovského, zda by v tom centrální banka pomohla. Guvernér Tošovský však v době, kdy rozhodovaly dny, odpověděl až po měsíci – a zamítavě... Překvapivé v celé kauze bylo také následné konání státních zástupců, kteří se případem zabývali. Do všech států, kde se podařilo zablokovat vyvedené peníze, odeslala státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze dopis s výzvou k jejich odblokování [186]. Později tvrdila, že šlo z její strany o formální akt, za kterým stál jiný státní zástupce. Ten nedlouho poté ze státního zastupitelství odešel do soukromé sféry. Mnohem později měl tento bývalý státní zástupce podat vysvětlení na Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality, což ale odmítl s tím, že by si výpovědi mohl přivodit trestní stíhání [186]. Výslovně uvedl, že je ohrožen trestní sazbou až sedm let za trestné činy přijímání úplatku a zneužití pravomoci úřední osoby [186]. Jako bývalý státní zástupce trestní sazby nepochybně dobře znal... Čtenáře, kterého by zajímaly další závažné detaily celé kauzy, odkazujeme na článek [186]. Kdo skutečně stál za vyvedením peněz z fondů společnosti C. S. Fond, není dodnes jasné. Byť v kauze bylo stíháno několik lidí, z nichž někteří skutečně skončili ve vězení, hlavní architekti celé operace patrně zůstávají na svobodě. Jeden z odsouzených označil za hlavní strůjce celé kauzy trojici mužů, kterými byli Petr Sisák, Vasil Mohorita a jeho nevlastní bratr [186]. Sisák byl později pravomocně odsouzen podmíněným trestem v souvislosti s pádem První slezské banky, v současnosti je také stíhán v souvislosti s manipulacemi s insolvenčními řízeními [198], [200]. Vasil Mohorita byl před listopadem 1989 členem Ústředního výboru KSČ a předsedou českého Ústředního výboru Socialistického svazu mládeže [198]. Za hlavního strůjce celé kauzy označila Petra Sisáka i jeho velmi blízká spolupracovnice, mající co do činění také s onou společností Drůbež Příšovice [186], [199]. Někteří také hovoří o podnikateli Františku Buškovi (dříve Chobotovi) [186].

Případ společnosti C. S. Fond donutil k rezignaci náměstka ministra financí Ivana Kočárníka, kterým byl Vladimír Rudlovčák [195]. Právě ten měl na starosti „dozor“ nad kapitálovým trhem. A právě jeho podřízení dovolili, aby přes miliardu korun odteklo z republiky do zahraničí. Právě oni měli kompetence převodu peněz na zahraniční účet zabránit. Krátce po transakci a ještě před svým odstoupením z funkce náměstek Rudlovčák v televizním pořadu nekalost převodu zpochybnil [205]:

„Dnes nemyslím si, že jsme schopni tvrdit s přesvědčeností, že ta transakce byla špatná.“

Inu, ukázalo se, že byla velmi špatná... A informací o pochybnostech měli jeho lidé ještě před provedením převodu dostatek. Rudlovčák patřil k nejužší skupině kolem Václava Klause, dříve působil také jako Klausův náměstek na federálním ministerstvu financí. Předseda vlády Klaus se Rudlovčáka zastal [201]:

„Znám ho dvacet let a myslím, že je to jeden z nejchytřejších lidí, se kterými jsem se setkal za svého života, a je dokonalou osobou ekonomického poradce.“

Klaus nicméně připustil, že Rudlovčák neuměl komunikovat se svými kolegy či například „s agresivním novinářem“ [201]. Na pozadí ztráty miliardy korun je špatná komunikace vážná věc... K odchodu z vysokých státních funkcí svých dlouholetých spoludruhů (mezi nimi např. i Vladimíra Dlouhého) a ke svému odchodu Rudlovčák tisku pragmaticky přiznal [202]:

„Berte to tak, že míříme do sféry, kterou jsme sami léta vytvářeli.“

Vladimír Rudlovčák poté působil ve Washingtonu jako konzultant Světové banky a také v jakési české konzultační společnosti [204], [206]. V roce 2002 zemřel [206]. Kauza společnosti C. S. Fond urychlila rovněž odchod Ivana Kočárníka z funkce ministra financí. Tým Václava Klause se začal drodit, až se rozdrolil úplně. Na konci roku 1997 byl premiér Klaus nucen podat demisi.

3.3 Investiční a poštovní banka – gejzír v Praze

Banky jsou krví ekonomiky. Aspoň podle ekonomů [211]. A když to tvrdí ekonomové, je třeba tomu věřit. Ekonomové jsou šamany moderní doby. A šamanům neznalí domorodci také věří. Postavení bank je zcela unikátní. Zatímco průmyslové a jiné podniky padají a krachují, banky rok co rok vykazují astronomické zisky. A když se v důsledku své rozmařilosti náhodou ocitnou ve ztrátě a krachu, stát nebo jiná mocná organizace je podrží. Zkuste nechat zkrachovat banku, u které mají miliony lidí uloženy svoje úspory a která skrze úvěry ovládá třeba třetinu průmyslu země. Takový krach si rozmyslí ne jeden zastánce volných tržních sil, který je zrovna u moci.

Investiční banka (později Investiční a poštovní banka) sehrála v polistopadových změnách podstatnou roli. Celý proces velké privatizace byl bankou podstatně ovlivňován. A banka samotná byla podstatně – přímo či nepřímo – ovlivňována politiky. Banka působila jako nevyčerpatelný gejzír úvěrů a půjček, z nichž značná část byla již v době poskytnutí zjevně nesplacitelná nebo mimořádně obtížně splacitelná. Na druhou stranu banka disponovala značnými vklady od domácností a podniků. Ve svém znaku měla hlavu lva s bohatou hřívou. Konec ale nemohl být jiný než špatný. Stejně jako konec mladíka, který sebevědomě a bujaře hostí kamarády do doby, než přijde okamžik placení...

Investiční banka byla zřízena k 1. lednu 1990. Jejím ředitelem se původně měl stát jakýsi „zasloužilý“ pracovník Státní banky československé, a to za „stranické zásluhy“ [123]. Po listopadových událostech k tomu ale už nedošlo a zasloužilý pracovník skončil u Viktora Koženého [123]. Generálním ředitelem Investiční banky se nakonec na dva roky stal Miroslav Tuček. A právě jemu již na konci roku 1989 tehdejší člen vlády národního porozumění Václav Klaus řekl, že se banka musí stát konkurencí na trhu [123]. A adresáti tomu porozuměli dobře – banka se po čase skutečně silnou konkurencí stala.

Pro začátek si banka vytkla úlohu dávat nevelké úvěry středním a malým firmám [123]. Ale s časem expandovala. A zástupci Investiční banky byli zváni na jednání se svým zakladatelem – federálním ministerstvem financí – ohledně privatizačních fondů. Investiční banka patřila také mezi první banky, při kterých byly založeny investiční privatizační fondy. Již v prosinci roku 1990 byla do obchodního rejstříku zapsána *První investiční akciová společnost*, a to s akciemi na majitele. Ano, na majitele. Majitelem přitom mohl být kdokoli. Majiteli byli i lidé z vedení banky [213]. Když později harvardské fondy nabízely v masivní kampani částku 10 350 korun každému držiteli kupónové knížky, fondy při Investiční bance nabídly za totéž částku 15 000 korun [129]. Fondy při Investiční bance se také zařadily mezi nejúspěšnější fondy (co do počtu získaných kupónových bodů) v první vlně kupónové privatizace [145]. Klausův poradce Dušan Tříška byl také nějaký čas členem dozorčí rady společnosti při Investiční bance, která spravovala privatizační fondy [147].

V rámci kupónové privatizace byla Investiční banka zhruba z poloviny privatizována, ale v důsledku rozdrobenosti akcionářů stačilo státu držet méně než polovinu akcií na to, aby ji mohl ovládat. Když však banka v průběhu roku 1993 převzala „pod svá křídla“ Poštovní banku, stát svojí nečinností o tento podstatný podíl přišel. Zástupci Investiční banky totiž rozhodli o navýšení základního jmění, čímž se změnil podíl držitelů akcií. Tehdejší Fond národního majetku, který držel přibližně 47 % procent akcií banky, se však navýšení „zapomněl“ zúčastnit. Podíl státu v bance tak klesl na necelých 37 % [212]. Banka se tak dostala do rukou soukromých subjektů, značné podíly – i zprostředkovaně – mělo tehdejší vedení banky [213]. V té době stál v čele Fondu národního majetku Tomáš Ježek, který mnohem později vinu za nečinnost svého úřadu svalil na jistého náměstka ministra privatizace. A ten zase na Ježka. Dokumentace té doby, která by do sporu vnesla jasno, se údajně ztratila [212]. Libor Procházka, který byl ve vedení banky a v jejích statutárních orgánech od jejího počátku až do přelomu století, tehdejší zapomnětlivost státu okomentoval spekulací [212]:

„Banka rostla a potřebovala kapitál. Stát si řekl, že určitý podíl má a že nedá další peníze na náš růst. Ale to je moje spekulace, to je otázka spíš na Fond národního majetku. Já si myslím, že to byla filozofie státu. Já si myslím, že zrovna Ježek patřil k těm, kteří si řekli, dobře, ať se to tímhle způsobem doprivatizuje.“

Procházka byl později v souvislosti s fungováním Investiční a poštovní banky trestně stíhán, odsouzen však – podobně jako i další osoby kolem banky – nebyl [214], [215]. Banka, která v době své „největší slávy“ disponovala rozšířenou sítí poboček, vklady nejen fyzických osob a ovládala značnou část českého průmyslu, skončila uvalením nucené správy v roce

2000. Česká národní banka tento krok zdůvodnila ochranou vkladů a dokonce ochranou stability bankovního sektoru u nás [216]. Tři dny před uvalením nucené správy činily vklady domácností a podniků přibližně 225 miliard korun [123]. Ohrožena byla ekonomika země. Zástupci státu se tehdy rozhodli na „svá“ bedra převzít pohledávky banky. Některé náklady státu na záchranu bankovního sektoru v důsledku pádu Investiční a poštovní banky (IPB) vyčíslil v roce 2007 šéf České konsolidační agentury, na niž stát převáděl problematické úvěry z komerčních bank, na – řekněme – 120 miliard korun [217]:

„Bez započtení letošního roku činí ztráta České konsolidační agentury od roku 1991 celkem 236 miliard korun. Z té celkové ztráty téměř polovinu tvoří dopad transakce IPB/ČSOB.“

S pádem Investiční a poštovní banky je spojena i řada mnohamiliardových arbitrází [124]. O nich by bylo možné napsat samostatný elaborát.

Zbývá zmínit vazby politiků či politických stran na vlivné osoby Investiční a poštovní banky. Nuže, dlouholetým generálním ředitelem banky byl Jiří Tesař. Ještě předtím, než jej premiér Klaus jmenoval v roce 1992 generálním ředitelem, byl Tesař členem ČSSD [123]. Byl také autorem ekonomické části volebního programu ČSSD pro parlamentní volby v roce 1990. Tesař pracoval několik let jako předseda ekonomické komise ČSSD a až do svého jmenování generálním ředitelem banky se jako poradce zúčastňoval všech zasedání ústředního výkonného výboru sociálních demokratů [219]. Tesařův náměstek, označovaný za „mozek“ banky, Libor Procházka měl mít zase blízko k lidem z ODS. O úsilí Klausovy strany z počátku devadesátých let ve vztahu k Investiční a poštovní bance se později vyjádřil jakýsi bývalý vysoce postavený politik ODS [220]:

„Nedokážete si představit, co práce nám dalo přetáhnout banku od sociální demokracie.“

Poté, co byli Tesař s Procházkou trestně stíháni, se na jaře 1998 stal generálním ředitelem banky Jan Klacek. Ten se znal z konce šedesátých let s Václavem Klausem (napsali spolu jakýsi článek), po roce 1968 se potkávali, Klacek dlouhá léta působil v Ekonomickém ústavu tehdejší Akademie věd. V roce 1994 vstoupil do ČSSD, kde zastával funkce v odborných komisích strany. S Milošem Zemanem se znal od sedmdesátých let. Klacek nebyl v Investiční a poštovní bance nováčkem, již dříve v ní působil jako člen představenstva nebo dozorčí rady [220].

Bývalý ministr školství, mládeže a tělovýchovy a později ministr financí v Klausově vládě Ivan Pilip, který byl do konce roku 1997 místopředsedou ODS, později okomentoval jmenování Jana Klacka do čela Investiční a poštovní banky jako výraz dohody mezi ČSSD a ODS [221]:

„Byla vnímána jako banka velmi blízká ODS. Když začátkem roku 1998 přišel do vedení Klacek z ČSSD, nasvědčovalo to tomu, že to bude banka, která je určitým zázemím k chystané opoziční smlouvě.“

Poradce Václava Klause a jeho blízký spolupracovník Jiří Weigel byl ještě v roce 2000

jedním z ředitelů v pražském ústředí Investiční a poštovní banky, místopředsdkyně ODS Libuše Benešová byla od září 1996 do března 1998 v dozorčí radě banky [221]. Bývalý šéf ekonomické kontrarozvědky Jan Šula se k osobě dlouholetého náměstka banky Libora Procházky a jeho vztahu k ODS vyjádřil adresně [221]:

„Měl velkou podporu této strany a vazby měl přímo na Václava Klause a Petra Čermáka.“

Petr Čermák byl svého času výkonným místopředsdou ODS a posledním ministrem vnitra ve federální vládě. Po zatčení Procházky s Tesařem byli vysocí představitelé ODS silně znepokojeni. Tehdejší ministr vnitra v Klausově vládě a člen ODS v jedné osobě Jan Ruml k tomu později řekl [221]:

„Měli z toho těžkou hlavu všichni včetně Klause.“

Banka ale měla vliv i na mediální prostředí mimořádné síly. Měla totiž majetkový podíl ve firmě provozující televizi Prima a poskytla také miliardový úvěr servisní organizaci televize Nova [221]. Na „nový rozjezd“ soukromé televizní stanice. Ivan Pilip k tomu řekl [221]:

„IPB má určitý zprostředkovaný vliv na některá média, a tím pádem bylo možné očekávat, že vazba na politiku se v těchto médiích promítne.“

Ekonomové budou mít nakonec pravdu – banky jsou asi skutečně krví ekonomiky...

3.4 Skupina PPF a nejbohatší Čech

Mezi všemi vítězi, kteří vzešli z divokých devadesátých let, zaujímá přední místo – aspoň co do objemu finančních prostředků a získaného vlivu – investiční skupina PPF. Celá skupina zaměstnává po celém světě přes osmdesát tisíc lidí [222]. Velmi pravděpodobně čtenář o ní nikdy neslyšel. A právě to podtrhuje její skutečný význam. Například vliv na dění v nejvyšších patrech politiky je zpravidla nepřímou úměrnou publicitě.

V současnosti je záběr skupiny PPF velmi široký: od investic do bankovních a finančních služeb nebo pojišťovnictví po investice do nemovitostí, telekomunikací, těžby kovů, zemědělství a biotechnologií. Skupina ale působí i na poli filantropie a podporuje řadu dobročinných či obecně prospěšných činností. Na konci roku 2014 činila aktiva skupiny skoro 22 miliard eur [222]. To je přibližně 600 miliard korun. Tedy přibližně polovina výdajů státního rozpočtu v roce 2014.

Příběh zakladatele a majoritního vlastníka celé skupiny PPF Petra Kellnera (v roce 2014 držel skoro 99 % hlasovacích práv) by mohl připomínat americký sen. Jedním z prvních zaměstnání absolventa Vysoké školy ekonomické v Praze byla ke konci osmdesátých let funkce asistenta produkce na Barrandově. Potom přišly listopadové události a kupónová privatizace. Čas netušených možností. Petr Kellner je využil tak, že už ve svých třiceti

letech disponoval miliardovými majetky. A zakrátko se stal vůbec nejbohatším Čechem – aspoň podle výše majetku. A dokonce se dostal do žebříčku sta nejbohatších lidí planety. Jak se mu to podařilo?

Na počátku devadesátých let Kellner pracoval jako dealer firmy, která ze zahraničí dovážela elektroniku a kancelářské technické vybavení. Při jedné zakázce pro ministerstvo financí se k němu dostala informace o chystaném návrhu zákona o velké privatizaci [223]. Vše vyústilo v založení akciové společnosti s názvem *Správa prvního privatizačního fondu* v září 1991, později přejmenované na *První privatizační fond a.s.* a ještě později na *PPF investiční společnost*. Kellner se stal předsedou její správní rady, resp. předsedou jejího představenstva. Tehdejší náměstek ministra financí Klause a současně jeho poradce Dušan Tríska si již tehdy Kellnera zapamatoval a oblíbil. Připomeňme Trískova pozdější slova [127]:

„Kellner chodil v kraťasech na semináře, které jsme k privatizaci pořádali. Musím říct, že jsem jeho PPF docela fandil. Říkal jsem si, že tohle by mohli být ti správní draavci, kteří se na trhu prosadí.“

Bylo ale třeba mít peníze na reklamní kampaň. Ty dodal generální ředitel teplického sklářského gigantu Sklo Union a pozdější prezident Svazu průmyslu a dopravy České republiky Štěpán Popovič – mělo jít o desítky milionů korun [224]. Popovič později v Kellnerově společnosti získal také místo v představenstvu. Po letech se na adresu Kellnera vyjádřil veskrze pochvalně [225]:

„Přesně věděl, co chce. Měl v sobě obrovské charisma. A jako jediný věděl, jak má fungovat investiční společnost.“

Skupina privatizačních fondů spravovaných společnostmi PPF v první vlně kupónové privatizace uspěla. V roce 1993 převzala na dvě stovky podniků v hodnotě přibližně pěti miliard korun [223]. Privatizační fondy byly úspěšné i v druhé vlně kupónové privatizace [145]. Mimochodem, s teplickým sklářským gigantom, který tak výrazně na samém počátku Kellnerovi pomohl, jsme se již dříve setkali. Bylo to v kauze Viktora Koženého a jeho parťáka Borise Vostrého. V důsledku kupónové privatizace se totiž v představenstvu teplického podniku míjel Petr Kellner a Boris Vostrý. Po odchodu Popoviče a Kellnera z představenstva sklárny do něj nastoupil Vostrý a ujal se „díla“. Výsledkem bylo jeho pravomocné odsouzení spolu s Koženým...

Po ukončení druhé vlny kupónové privatizace v polovině devadesátých let začaly velké investiční společnosti bojovat o významné české podniky, banky a finanční ústavy. Společnost PPF si vytkla za cíl ovládnout Českou pojišťovnu. Největší pojišťovnu v zemi. Její aktiva se pohybovala kolem šedesáti miliard korun. Pojišťovna ovládala přibližně sedmdesát procent pojišťovacího trhu v Česku [226]. Šlo o mimořádně lákavé sousto. A možnosti byly. Už v létě 1993 totiž vláda premiéra Klause schválila privatizační projekt na privatizaci pojišťovny. Dvacet tři procent akcií si měl přímo ponechat stát prostřednictvím Fondu národního majetku, celých 54 % bylo prodáno přímo čtyřem bankám, zbytek šel

na kupónovou privatizaci, zaměstnanecké akcie a do restitučního fondu [227]. V průběhu času se akcionáři a jejich podíly měnili. Na konci roku 1995 skupina PPF odkoupila podíly od České spořitelny (11,72 %) a Interbanky (7,69 %) a spolu s nákupem zhruba 0,6 % akcií na volném trhu zvyšovala v pojišťovně svůj podíl [229], [230]. A tím i svůj vliv. Na jaře roku 1996 se členem dozorčí rady pojišťovny stal výkonný ředitel skupiny PPF Ladislav Bartoníček. To hlavní ale mělo teprve přijít. V průběhu roku 1996 byla vedena dramatická jednání mezi akcionáři, a to i za účasti ministerstva financí. V jeho čele stál Klausův muž Ivan Kočárník. Jednání souvisela s krachem Kreditní banky Plzeň, ve které byla Česká pojišťovna největším akcionářem [233]. Právě krach této banky byl mimořádnou příležitostí, jak ovládnout pojišťovnu. Výsledkem dohod mezi akcionáři při účasti také ministerstva financí bylo rozhodnutí, podle kterého měli většinu v představenstvu pojišťovny získat zástupci skupiny PPF a zástupci Investiční a poštovní banky. Dozorčí radu měl ovládat stát [231]. Skupina PPF a Investiční a poštovní banka totiž získaly společně právo na nákup dalších 14 % akcií pojišťovny, které držela Československá obchodní banka. Podmínkou bylo, aby pojišťovna vykázala za rok 1997 zisk. V září 1996 usedl v představenstvu pojišťovny na dva měsíce i Petr Kellner, předsedou představenstva se stal zmíněný výkonný ředitel skupiny PPF Ladislav Bartoníček, který se tentýž měsíc stal i novým generálním ředitelem České pojišťovny [232]. V představenstvu usedl i Libor Procházka z Investiční a poštovní banky. O Procházkovi jsme v minulé kapitole zmínili, že měl blízko k lidem kolem Václava Klause. O privatizaci pojišťovny do soukromých rukou bylo již rozhodnuto. Podle dohody z léta 1996, podepsané nejvyššími představiteli ministerstva financí, Fondu národního majetku, České národní banky, České pojišťovny, Československé obchodní banky, Investiční a poštovní banky, Komerční banky a skupiny PPF měla Česká pojišťovna navýšit své základní jmění úpisem největších akcionářů. Mělo se tím řešit pokrytí ztrát, které vznikly v souvislosti s krachem Kreditní banky Plzeň, ve které – jak jsme již uvedli – byla Česká pojišťovna největším akcionářem [233]. Na konci roku 1996 byli největšími akcionáři České pojišťovny Fond národního majetku (s podílem 30,25 %), skupina PPF (21,64 %), Československá obchodní banka (14 %, které ale dle dohody měly později přejít na skupinu PPF), Investiční a poštovní banka (12,46 %) a Komerční banka (10 %). Fakticky rozhodující slovo měla ale již skupina PPF [234].

Krátce předtím, než na jaře 1997 Ivan Kočárník opustil funkci ministra financí v Klausově vládě, podepsal jeho náměstek dokument, ze kterého mohli mít soukromí zástupci České pojišťovny velkou radost. Dokument byl na hlavičkovém papíře ministra financí Ivana Kočárníka a měl podobu prohlášení ministerstva. Týkalo se nenaplnění rezerv ze strany pojišťovny k pokrytí závazků plynoucích ze zákonného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla. Šlo přitom o miliardy korun. V dokumentu se také uvádělo [235]:

„Ministerstvo financí garantuje České pojišťovně, a. s., v případě její neschopnosti plnit závazky z předmětného pojištění, úhradu těchto závazků nepokrytých zdroji předmětného pojištění, pokud tuto úhradu předem projedná vláda České republiky.“

Podle dobového tisku oznámila vládnoucí ODS dne 24. května 1997, že „stáhne“ z vlády

ministra financí Kočárníka. O dva dny později jeho ministerstvo vystavilo České pojišťovně uvedené prohlášení o „garantování“ [236]. Na tom by ale nemuselo být ještě nic podezřelého. Náhodná časová shoda... Nakonec, jednání o takovém „garantování“ se jistě vedla velmi dlouho. Ale... Tři týdny po odstoupení z funkce ministra financí byl Ivan Kočárník zvolen do představenstva České pojišťovny. Stalo se tak na návrh Fondu národního majetku. Byla na tom zkrátka širší shoda. A jen o několik dní později byl v létě roku 1997 Kočárník zvolen předsedou představenstva České pojišťovny [237]. Ladislav Bartoníček ze skupiny PPF si v pojišťovně ponechal výkonnou funkci generálního ředitele a stal se místopředsedou představenstva. Ze strany skupiny PPF to byla další výhra na cestě k plnému ovládnutí pojišťovny. Zarážející je, že stát vyslal Kočárníka do předsednictva pojišťovny, byť to byl právě Kočárník, kterému pod rukama protekl faktický vliv státu nad pojišťovnou. Patrně i díky působení Ivana Kočárníka vliv skupiny PPF v pojišťovně v dalších letech sílil. V roce 2000 odprodala Investiční a poštovní banka svůj spoluvlastnický podíl dvěma společnostem (jedna z nich patřila do skupiny PPF), které následně spolu s PPF získaly v pojišťovně majoritu. A v září 2001 vláda Miloše Zemana schválila prodej 30,25 % akcií v držení Fondu národního majetku a 10 % akcií v držení Komerční banky majoritnímu akcionáři – skupině PPF. Faktický podíl skupiny PPF na základním kapitálu České pojišťovny přesáhl 85 procent [238]. Bitva byla definitivně vyhrána.

Skupina PPF od té doby působila v mnoha oblastech a provedla řadu transakcí. Zájemce si dovolíme odkázat na přehledový článek [223]. Stojí za poznámku, že to byl právě Petr Kellner, který v roce 2012 finančně umožnil vznik a provoz Institutu Václava Klause. Jedním z hlavních směrů aktivity Institutu je rozvíjet Klausův politický a ideový odkaz [126]. Za poznámku také stojí, že Klausova–Nečasova lednová amnestie zastavila stíhání Milana Vinklera – jednoho ze zakladatelů skupiny PPF. Kellner se s ním rozešel v létě 1994, kdy byl Vinkler zatčen a obviněn z padělání směnky na 460 milionů korun [239], [240]. Vyšetřovatel jej také obvinil, že z bank vylákal – částečně na základě falešných dokumentů – úvěry za více než půl miliardy korun. Dva a půl roku pak Vinkler strávil ve vazbě. Později před soudem skončil jiný případ, ve kterém byla skupina lidí včetně Milana Vinklera obžalována z toho, že ke konci devadesátých let při podvodných dovozech lihu z Itálie na cle a daních připravila stát o desítky milionů korun. V únoru 2000 se Vinkler pokusil opustit republiku na falešný pas [240]. V roce 2002 Krajský soud v Plzni případ otevřel a po třech letech Vinklera poslal na sedm a půl roku do vězení. O rok později, kdy o odvolání rozhodoval Vrchní soud v Praze, se už Vinkler skrýval. Současně s potvrzením trestu soud vydal na Vinklera zatykač. Zatčen byl až v září 2010, kdy jel na pražský koncert zahraniční rockové kapely. Krátce po zatčení požádal Vinkler o obnovu procesu, soud mu za lihovou aféru nově vyměřil šest let vězení. Proti rozsudku podal odsouzený dovolání k Nejvyššímu soudu, ten rozsudek Vrchního soudu v Praze zrušil a uložil opakovat jednání [241]. Případ se tak vrátil zpět do Plzně, kde jej zastihla Klausova–Nečasova amnestie... Zdůrazněme ještě jednou, že Kellner se s Vinklerem rozešel již v roce 1994.

Tuto podkapitolu uzavřeme slovy o korupci. A necháme o ní promluvit dvě významné osoby: Václava Klause a Petra Kellnera. V září 2011 byl prezident Klaus hostem pořadu České televize, ve kterém odmítl tehdejší stále sílící „řeči“ o míře korupce u nás [259]:

„Já neznám žádná tvrdá data o korupci a já bych velmi je chtěl vidět, chtěl bych je dostat od těch pánů nebo paní, kteří se korupcí ohánějí jako jediným svým životním tématem zprava zleva, a jsou to povšechné, povšechné výroky. (...) Tady u nás se dělá tak nějak brutálněji a ošklivěji možná, ale jako fenomén já bych trval na tom, že je stejně existující u nás jako o kousek na západ od nás.“

V té době se „povšechně“ o korupci začalo otevřeněji mluvit, a to i z oficiálních míst. Nejvyšší státní zástupce chtěl zřídit „protikorupční speciál“ [259]. To bylo něco zcela nevídaného. Prezident Klaus měl nepochybně pravdu v tom, že fenomén korupce existuje i na západě. Je ale rozdíl mezi klidným rybníkem a bouřícím oceánem. Za obojím ale stojí stejný fenomén: voda. Dejme ale prostor názoru skutečně povolane osoby, tedy Petra Kellnera. Na jaře 2012 Kellner poskytl tisku rozhovor, ve kterém o korupci u nás promluvil velmi nelichotivě [260]:

„Jsem rád, že se médiím daří do korupce u nás rýt, protože jsem měl už někdy pocit, že je to za hranou. Pamatujete, jak jsme se před osmi lety při rozhovoru bavili o korupci v Rusku? Dnes si myslím, že je to horší v Česku. (...) Pokud srovnám situaci tady a tam – a máme v Rusku docela velký byznys – tak situace u nás je bohužel horší.“

Těch zmiňovaných osm let bohužel spadá do éry prezidentování Václava Klause. Za jeho éry tedy míra korupce u nás předčila míru korupce v Rusku. Pochopitelně může jít o náhodu. A pokud jde o samotná vyjádření obou pánů, je pravda, že jeden porovnával korupci u nás se západem, kdežto druhý ji porovnával s východem. Oba by mohli mít současně pravdu pouze za předpokladu, že míra korupce na západě je větší, než je míra korupce v Rusku. I bez tvrdých dat lze zcela bez rizika takový předpoklad odmítnout...

Kapitola 4

Ve stínu předchůdce

4.1 Pád a deziluze

Po vzniku samostatné České republiky v lednu 1993 byl tehdejší předseda vlády Václav Klaus na samém vrcholu své tehdejší kariéry. Rozpad státu upevnil jeho moc a vliv. Stát měl „jen pro sebe“. Značnou část obyvatel měl na své straně. A náklonost davu byla a je silným lákadlem pro každého politika. O to více pro politika typu Václava Klause. Za rozpad společného státu Čechů a Slováků však „nemohl“. Jeho role spočívala v tom, že do cíle „jen“ donesl štafetový kolík, který mu předali jiní.

Nový samostatný stát měl podle číselných údajů, podle kterých politici hodnotí úspěch či neúspěch svého vládnutí, uspokojivé výchozí podmínky. Odborníci se předháněli v superlativech ohledně vývoje ekonomické transformace, sebevědomý premiér hovořil o skvělých výhledech české ekonomiky. Ti, kteří zpochybňovali sdílené nadšení nebo se odvážili ke kritice, byli zatracováni s podobnou mírou zarputilosti, s jakou byli po únoru 1948 zatracováni tehdejší „zrádci“. Na adresu těchto lidí padala silná slova. Ale varovné znaky bylo možné zaznamenat i z Klausova projevu. Při sledování televizních debat si totiž divák mohl všimnout jednoho výrazného rysu jeho způsobu debaty: málo argumentoval čísly. O to více používal obecné formulace a osobní soudy. Oblíbenými slovy z arzenálu Klausova slovníku byla také slova *strašně* a *falešné* – ve všech jejich tvarech a verzích. Tento styl si držel i později. Čísla jsou přitom pro ekonoma totéž, co jsou brusle pro hokejistu. Ekonom Klaus před veřejností obhajoval transformaci podobně, jako kdyby fyzik obhajoval před domorodci v džungli matematickou formulaci gravitačního zákona. Něco tak jasného přece není třeba obhajovat a vysvětlovat... Sebevědomými postoji Václav Klaus přímo „sršel“. Jako příklad uveďme Klausův výrok z počátku roku 1993, kdy se vyjadřoval k šanci České republiky na vstup do tehdejšího Evropského společenství, později přeměněného na Evropskou unii [21]:

„Vím, že zástupci společenství uvažují o desetiletích. Opakuji tedy, že během dvou či tří let budeme připraveni přinejmenším stejně dobře jako nejslabší členové Evropského společenství.“

K „nejslabším“ zemím Evropského společenství v té době patřilo Portugalsko. V porovnání výše hrubého domácího produktu na obyvatele Česko předstihlo Portugalsko poprvé v roce 2005 [242]. O události referovala snad všechna média. Od počátku roku 1993 uběhlo... hodně vody ve Vltavě.

Během zmíněných dvou či tří let došlo naopak k tomu, že problémy ekonomiky začaly vyplouvat na hladinu. Souvisely s krachy bank a tradičních průmyslových podniků. Také se situací kolem absence dozoru nad finančním trhem. Oproti jiným zemím východního bloku se ale dařilo udržovat přijatelnou míru snižování kupní síly peněz (inflace) [89]. Po volbách v roce 1996 měla opozice ve sněmovně většinu 101 křesel [269]. Hvězda ekonomické reformy s jejími volnými prvky trhu bez přívlastků přestala stoupat. A výhled nebyl dobrý. Bylo třeba přijímat záchranné ekonomické balíčky. Svě k tomu řekl i prezident Havel, který kritizoval celkové klima ve společnosti. Přitom pronesl [262]:

„Jeden můj přítel to vyjádřil hezkou větou, že tato společnost má blbou náladu.“

V souvislosti s kauzou vytunelovaných fondů společnosti C. S. Fond byl na jaře 1997 nucen opustit funkci náměstka ministra financí blízký Klausův spolupruh Vladimír Rudlovčák. Nedlouho poté opustil post ministra financí další Klausův muž Ivan Kočárník. Na jeho místo nastoupil v létě 1997 mladý a dynamický politik ODS Ivan Pilip. Ten už měl za sebou funkci ministra školství, mládeže a tělovýchovy. Odchodem Ivana Kočárníka zeslábl odpor tehdejších špiček vůči zavedení dozoru nad finančním trhem. A ambiciózní Pilip zakrátko všem ukázal skutečnou sílu své dravosti. A nebyl sám.

Dlouholetý místopředseda ODS Josef Zieleniec, který se podílel na založení ODS a formulování programu strany z roku 1992, se s Václavem Klausem znal ještě z doby před listopadem 1989. Jako ekonom působil v Ekonomickém ústavu tehdejší Akademie věd. Po volbách v roce 1992 byl jmenován ministrem mezinárodních vztahů České republiky, po vzniku samostatné republiky se stal ministrem zahraničí v Klausových vládách. Byl také místopředsedou Klausovy vlády [243]. Tedy spolupruh z nejbližších. V létě 1996 poskytl Zieleniec deníku Mladá fronta Dnes obšírný rozhovor, ve kterém kritizoval situaci v ODS [244]. Bylo to něco nevídaného. Spory obou politiků nakonec vyústily v říjnu 1997, kdy Zieleniec rezignoval jak na funkci ministra zahraničí, tak i na funkci místopředsedy ODS. V té souvislosti Zieleniec také prohlásil [245]:

„Souvisí to s hospodařením strany, kde byla provedena velmi závažná rozhodnutí, a to bez vědomí grémia ODS a bez jeho zmocnění.“

Nikdo z novinářů v té chvíli nevěděl, co tím měl Zieleniec na mysli. O několik dní později byl zveřejněn rozhovor s českým šlechticem, restituentem, soukromým podnikatelem a bývalým emigrantem v jedné osobě Jiřím Lobkowiczem. Ten byl v té době současně členem ODS, ale neváhal na její adresu pronést zdrcující kritiku [246]:

„Reforma a transformace v té podobě, jak byly slíbeny, měly přinést svobodu, spokojenost

a blahobyt každému jednotlivci v naší společnosti. Nic z toho se nestalo. Na transformaci vydělalo možná deset procent členů společnosti, kteří jsou dnes bohatí, ale devadesát procent lidí z ní nic nezískalo nebo na ní prodělali. Sociologické průzkumy, které byly publikovány, dokazují, že lidé takovouto transformaci nechťejí. Ne kvůli ní dělali revoluci. Jak je možné, že stát nechrání občana, ale nejruznější lumpy? Jak je možné, že zaplatíte společnosti, která staví byty, milion korun, byt nedostanete a stát vám řekne, že to je vaše vina, protože jste si měla lépe vybrat? Jak je možné, že zaplatíte cestovní kanceláři zájezd a ona vás okrade o vaše peníze? Jak je možné, že vás o vaše peníze připraví investiční nebo penzijní fond? V této společnosti je takový politický, sociální a ekonomický rozklad, že se zničí, pokud neudělá včas nějaká opatření. Za to, co se v tomto státě děje nebo neděje, nese někdo politickou odpovědnost. Tím někým je vláda a její premiér. Staré přísloví říká, že ryba smrdí od hlavy.“

Taková slova do té doby zněla jen z úst opozičních představitelů. Ve společnosti se „něco“ dělo. Příležitost, která se stala „rozbuškou“, měla přitom svůj původ v minulosti. V dubnu 1996 Lidové noviny informovaly, že dva zahraniční sponzoři ODS, uvedení v její zprávě o hospodaření za rok 1995, nejsou skutečnými dárci. Každý z nich měl podle zprávy darovat ODS 3,75 milionu korun. Jenže bylo prokazatelně zjištěno, že uvedené fyzické osoby dar ODS neposkytly. První osoba, která měla žít v Budapešti, byla totiž již téměř 14 let po smrti, a druhá osoba, která měla žít na ostrově Mauricius, o daru pro ODS nic nevěděla. Nevěděla nic ani o České republice. Mauricius je přece jen trochu daleko. Místopředseda strany Libor Novák připustil pochybení ze strany ODS a slíbil, že v budoucnu si jeho strana dárců bude ověřovat. Až po roce a půl se do záhady kolem dárců či dárců celkem 7,5 milionu korun pro ODS začalo vnášet světlo. A souviselo s vyjádřením Josefa Zieleniece.

Jména tajemných dárců se znovu objevila na scéně až v listopadu 1997 na výkonné radě ODS, na které místopředseda Ivan Pilip navrhl, aby se strana nevyjasněných sedmi a půl milionu korun zbavila. Výkonná rada souhlasila, ale podmínila tento krok tím, že se nejdříve ještě jednou pokusí zjistit totožnost dárců. A podařilo se. K dárcovství se nečekaně přihlásil podnikatel a bývalý tenisový reprezentant Milan Šrejber [247]. Den nato to potvrdily i špičky ODS s tím, že o tom dříve nevěděly. Stejně mluvil i bývalý výkonný místopředseda Libor Novák, který za finance odpovídal v době, kdy peníze přišly. Nato tehdejší velvyslanec ve Švédsku Petr Kolář tisku sdělil, že Libor Novák, Josef Zieleniec a premiér Václav Klaus věděli již od dubna 1996, že sponzorský dar, vydávaný za zahraniční osoby, poslal Šrejber [247]. Toto tvrzení potvrdil také vysoký činník ODS. Václav Klaus však tisku popřel, že by o skutečném dárci dříve věděl. Své k tomu pak přidal i Josef Zieleniec, který tisku přiznal, že jméno skutečného dárců již dlouho znal. A že informaci o něm předal premiéru Klausovi [247], [248]. Na následné tiskové konferenci vystoupil Libor Novák a přečetl své prohlášení o tom, že celou dobu lhal a že všechno věděl. Na tiskové konferenci byl ale i Milan Šrejber, který dalším přítomným vysokým funkcionářům strany způsobil těžké chvíle. Barvitý popis průběhu „divadla“ nabízí článek s výstižným názvem *Sebejistým mužům se začaly trást ruce*. Citujme z něj [249]:

„Donedávna sebejistý podnikatel Milan Šrejber přišel na tiskovou konferenci o vlastní vůli.

Nemusel. Po prvních otázkách novinářů zneklidněl, místo jedné odpovědi na jednoduchý dotaz se zmohl pouze na větu: ‚Vy mi dáváte strašně těžké otázky.‘ Když po dvaceti minutách konference skončila, odcházel rozklepaný. Vždy suverénní místopředseda ODS Miroslav Macek zahájil setkání s novináři s neskrývaným despektem vůči Liboru Novákovi. Podal mu mikrofon se slovy: ‚Pan Novák vám teď něco poví.‘ Když Libor Novák do naprostého ticha přečetl krátké prohlášení, v němž vzal vše kolem více než sedmimilionového sponzorského daru na sebe, byl Macek stále ještě sebejistý. Jakmile se však začal do svých odpovědí zamotávat bývalý tenista Šrejber, Macek znervózňel. Při moderování konference náhle těžko hledal slova, zadržával. (...) V té době už měl Libor Novák svůj výstup za sebou. Sotva dočetl text, v němž se veřejně označil za lháře a člověka, který přes rok a půl vodil své kolegy i veřejnost za nos, sebral se a zmizel. (...) Miroslav Macek a hlavní manažér ODS Tomáš Ratiborský nejprve sledovali Šrejbra s pobaveným úsměvem. Ten jim ale postupně zamrzal a nakonec oba politici těžko maskovali zděšení. Na dotaz, zda u jednoho z jednání o sponzorských penězích seděl Šrejbrův člověk, bývalý tenista jen bezmocně rozhodil rukama: ‚Já nejsem otrokář, abych měl nějaké své lidi. Vůbec nerozumím, na co se ptáte.‘ V bouři smíchu, kterou tato odpověď mezi novináři vyvolala, se snažil situaci zachránit mluvčí ODS Václav Musílek: ‚Já myslím, že pan Šrejber odpověděl dost jasně, že to není pravda.‘ Následoval ještě větší smích a Macek jen zoufale kroutil hlavou. Marta Šorfová, bývalá blízká spolupracovnice Libora Nováka, zůstala po některých výrocích Šrejbra jako opařená.“

Po několika hodinách vystoupil na své tiskové konferenci Václav Klaus a zopakoval, že se o skutečném dárci sedmi a půl milionu korun pro ODS dozvěděl až před několika dny. A o hodinu později svolal mimořádnou tiskovou konferenci jiný představitel ODS, tentokrát místopředseda Ivan Pilip. Na ní pohrozil odchodem z vlády v případě, že ODS z aféry nevyvodí závěry. A po těch, kteří by nedokázali věrohodně obhájit svá slova, požadoval vyvození politické odpovědnosti [251]. Poznamenejme, že Libor Novák byl v té době poslancem za ODS a předsedou Ústavně právního výboru sněmovny [250].

O den později přišla další „rána“. Novináři zveřejnili, že existuje tajné konto ODS ve Švýcarsku. Předseda vlády Klaus to kategoricky odmítl: „*Ne, ODS žádné konto v zahraničí nemá.*“ [247] A odcestoval do Sarajeva. Vpodvečer svolal místopředseda ODS a ministr Ivan Pilip a člen ODS Jan Ruml krátké setkání se zástupci médií. Na něm Ruml přečetl prohlášení, v němž zazněla i tato slova [251]:

„Vzhledem k tomu, že Václav Klaus jako předseda Občanské demokratické strany dosud nedokázal průkazně vyvrátit mimořádně závažná obvinění vznesená proti ODS, vyzýváme ho k okamžité rezignaci na funkci předsedy strany.“

K výzvě se následně připojili i další vysocí funkcionáři ODS. Ivan Pilip a ministr vnitra Jindřich Vodička přiznali existenci tajného konta ODS v zahraničí se 170 miliony korunami. Vodička k tomu řekl [247]:

„Myslím, že Klaus byl ten poslední, kdo o tom něco věděl, a to je ta největší chyba.“

Osm ministrů Klausovy vlády ze dvou politických stran podalo demisi. Předseda vlády Klaus oznámil demisi jako poslední. Stalo se tak poslední listopadový den roku 1997. Novinářům přečetl svoje vyjádření, ve kterém za viníky pádu označil své spoludruhy [251]:

„Měl jsem se také nemilosrdně zbavovat všech – jak mi kdosi včera velmi hezky napsal – neschopných nebo všehoschopných.“

To jsou rázná slova. Zbývá ještě zmínit, proč vlastně zástupci ODS usilovali o to, aby 7,5milionový dar straně od podnikatele Milana Šrejbra byl skryt za falešné dárce. Věc se má tak: V říjnu 1995 Klausova vláda schválila přímý prodej skoro 51 procent akcií společnosti *Třinecké železárny, a.s.*, a to nově založené společnosti *Moravia Steel a.s.* V ní byl Šrejber předsedou představenstva a přes jinou firmu i spoluvlastníkem [252], [254]. Peníze od Šrejbra přišly na účet ODS jen několik týdnů poté. Nebyly to však jediné peníze, které ODS v roce 1995 získala ve spojitosti s privatizací železáren. Další peníze totiž obdržela od jakési sekretářky jiné společnosti, která byla dalším spoluvlastníkem společnosti *Moravia Steel*. Sekretářka s pomocí jiné osoby měla na konci roku 1995 poslat ODS také sedm a půl milionu korun [255]. Podle pozdějších závěrů policie ale ODS obdržela peníze za to, že strana měla ve vládě prosadit návrh na poskytnutí půlmiliardové dotace na odstranění ekologických škod v Třineckých železárnách. V případě, že by vláda dotaci neschválila, musel by nový majitel železáren dát peníze na odstranění ekologických škod ze svého. Uchazeč, který v soutěži o privatizaci železáren skončil na druhém místě, nabídl ve svém privatizačním projektu za železárny přibližně 2,3 miliardy korun a také to, že ekologickou dotaci nebude po státu vyžadovat [255]. Když Klausova vláda v dubnu 1997 schválila dotaci do výše 514 milionů korun na odstranění starých ekologických škod v Třineckých železárnách, zvýhodnila tím společnost *Moravia Steel* – a poškodila tím stát [253], [255]. Kdyby totiž Klausova vláda v roce 1995 vyhlásila za vítěze druhého uchazeče, získala by díky neposkytnutí dotace na ekologické škody za privatizaci o přibližně dvě stě milionů korun více [255].

Na začátku prosince pronesl prezident Václav Havel před oběma komorami parlamentu v Rudolfinu „bilanční“ ostře kritický projev na adresu odstupujícího předsedy vlády. Při některých svých slovech prezident nezvykle dramaticky zvýraznil i dikci přednesu. Klaus seděl v první řadě a tvářil se, jako by se ho prezidentova slova netýkala. A při následném potlesku auditoria netleskal [251]. Krátce poté sám vystoupil na tiskové konferenci, na které Havlovi úder – zdaleka ne tak ostře – vrátil. Na Havlovu adresu mimo jiné řekl [251]:

„Ukázal vidění světa, které je diametrálně odlišné od pravicové politiky, ukázal, jak hluboké může být nepochopení fungování tržního hospodářství a svobodné společnosti (...).“

Pád předsedy vlády ale neznamenal pád předsedy strany. Jen o několik dní později byl Václav Klaus na mimořádném kongresu ODS opět zvolen předsedou strany, a to dvěma třetinami delegátů. V lednu 1998 složila na Pražském hradě slavnostní slib poloúřednická vláda tehdejšího guvernéra centrální banky Josefa Tošovského [251]. Vládní angažmá Václava Klause definitivně skončilo.

4.2 Boj o moc, tedy prezident Klaus

Nástupem vlády Josefa Tošovského na přelomu let 1997 a 1998 začala další etapa polistopadového vývoje. V létě 1998 se uskutečnily předčasné volby do poslanecké sněmovny, ve kterých zvítězila Česká strana sociálně demokratická (ČSSD). Získala přes 32 procent hlasů, což bylo o více než čtyři procentní body více, než kolik získala druhá ODS [258]. Výsledky způsobily, že ČSSD nemohla sestavit svoji vládu se svojí většinou podporou v poslanecké sněmovně. Po delších jednáních tak vznikla menšinová vláda ČSSD, podpořená ze strany ODS. Stalo se tak na půdorysu tzv. „Opoziční smlouvy číslo 2“. Bylo o ní pojednáno v úvodu této publikace. Předseda ČSSD Miloš Zeman se stal premiérem a předseda ODS Václav Klaus se stal předsedou poslanecké sněmovny. Bez měsíce jím byl plné čtyři roky do léta 2002 [261].

Nedlouho po volbách se Václav Klaus vyjádřil na adresu prezidenta Havla. A to také v souvislosti s Havlovou citací slov svého přítele o „blbě náladě“. Podle Klause taková slova „strašlivým způsobem“ uškodila snahám o transformaci a prezidentovo neadekvátní slovo mělo napáchat škodu a rozpoltit společnost. A u závistivých a neúspěšných lidí měla Havlova slova znásobit negativní a pesimistické pocity [263]. Dvě slova a takové následky... Václav Klaus také po uzavření „Opoziční smlouvy“ napsal do tisku úvahu nad tím, proč není sociálním demokratem [22]. Chtěl se tím distancovat od nově nabytého smluvního partnera a zachovat si tím bojovnou tvář před veřejností. Tedy aspoň trochu. Ve skutečném názvu „Opoziční smlouvy“ se totiž zmiňovalo „vytvoření stabilního politického prostředí“, což vůbec neladilo s předcházejícími bojovnými výroky Václava Klause na adresu protivníka [27]. V úvaze čtenářům také vysvětlil [22]:

„Dnešní sociáldemokratismus je i problémem lidským. Je problémem absence víry v sebe samého, problémem obavy z vlastního selhání, problémem spoléhání se na něco nebo někoho jiného. Sociáldemokratismus nabízí výmluvu, a to velmi nebezpečnou. Nabízí výmluvu, že za své selhání nemohu já, ale někdo jiný. (...) Svoboda nám všem dala před devíti lety šanci a těm, kteří ji nevyužili nebo kteří v ní z různých důvodů neuspěli, tato svůdná ideologie říká, že oni sami jsou v pořádku, ale že máme ‚spálenou zemi‘, ‚sněžený krám‘, ‚blbou náladu‘, ‚vytunelované podniky a banky‘ a že jejich neúspěch způsobil někdo jiný než oni. Co víc si pohodlní, nevýkonní, nesamostatní mohou přát? Co může znít jejich uším liběji? Co více nahrává závisti v mnoha z nás? Co více nahrává nepřejícnosti úspěšným? Proto se k sociáldemokratismu upínají ti, kteří chtějí nemožné – kteří chtějí něco za nic nebo snad přesněji, kteří chtějí více, než si zaslouží. (...) Na mítinku v Chomutově mi nedávno někdo řekl, že se u nás nejvíce energie vydává na fňukání. Asi měl pravdu. I proto nejsem sociálním demokratem.“

Problémy ale měly teprve přijít. V souvislosti s falešnými sponzory Klausovy strany byl její bývalý místopředseda Libor Novák obžalován a stanul před soudem. U soudu pak vypovídala nejen pokladní či účetní ODS, ale své měly soudu říct také špičky ODS včetně bývalých senátorů, místopředsedy strany, bývalého ministra zahraničí a nakonec i samotného Václava Klause. Dotyční si ale nic nepamatovali [256]. Obžalobě se nepodařilo

získat dostatek důkazů a Novák byl zproštěn obžaloby. Při prvním rozsudku soudce řekl [256]:

„Není prokázáno, že by se trestného činu krácení daně dopustil obžalovaný Novák. A já trvám na tomto znění. Neuslyšíte ode mě, že je nevinný.“

To bylo zcela jasné sdělení všem přítomným i veřejnosti. Státní zástupce se odvolal, ale odvolací Vrchní soud v Praze osvobozující verdikt potvrdil. Ztotožnil se však s původním názorem Městského soudu v Praze, přičemž předseda senátu odvolacího soudu opět jasně konstatoval [257]:

„Někdo z ODS, a to na vysokém postu, se žalovaného trestného činu dopustil. Neprokázalo se ale, že to byl Libor Novák.“

Objevovaly se další problémy ODS, přízeň voličů se zdála na ústupu. V říjnu 2002 pak místopředseda ODS Petr Nečas vyjádřil v tisku přesvědčení, že ODS s Václavem Klausem již není schopna vyhrát další sněmovní volby [45]. Na výsluní se drali o generaci mladší politici. Vše vyústilo v prosinci 2002, kdy do čela ODS byl zvolen „živelný“ Mirek Topolánek. Oproti technokratickému „profesorskému“ stylu Václava Klause to byla radikální změna. Topolánek svého předchůdce nijak nešetřil a kritiku pronášel na plná „ústa“. Již dříve např. řekl, že Václav Klaus ztratil smysl pro realitu a že ho příliš ovlivňují lidé z jeho nejbližšího okolí [264]. Zní to neškodně, ale neexistuje horší ohodnocení schopností jakéhokoli vedoucího činitele. Říká jasně, že takový činitel je plně nekompetentní.

Přes to všechno bylo třeba symbolu Václava Klause nějak využít. V demokratických režimech se nepohodlní nebo vysloužilí politici různě „uklízejí“. Nejčastěji se „uklízejí“ do dozorčích rad státních či polostátních firem. Také se „uklízejí“ do zahraničí na velvyslanecké posty. Bylo rozhodnuto, že Václav Klaus bude „uklizen“ na Pražský hrad. Ztráta smyslu pro realitu, jak o ní hovořil Mirek Topolánek, v tom nebyla na škodu. Spíše naopak – dala se případně umně využít.

Volba prezidenta republiky probíhala na počátku roku 2003. Ve skutečnosti se hlasovalo několikrát, a to pro různé kandidáty. Ani jednomu z nich se nedařilo získat potřebný počet hlasů od zástupců obou komor parlamentu. Byla to anabáze. Kandidáti odpadávali a místo nich se objevovaly nové tváře. Jen Václav Klaus zůstával. A na konci února 2003 se stal novým českým prezidentem. V posledním hlasování získal o jeden hlas více, než potřeboval [265]. Lví podíl na tom měla Komunistická strana Čech a Moravy. Ta Klause opakovaně podpořila a také pro něj opakovaně hlasovala. Před posledním hlasováním se sešel kandidát Klaus s předsedou komunistů Grebeníčkem nejprve mezi čtyřma očima. Pak Václav Klaus navštívil na tři minuty i jednání jejich klubu. Předseda Grebeníček to okomentoval slovy [266]:

„Přišel se nám připomenout, sám požádal o to, aby k nám mohl přijít. Řekl, že dodrží to, co během všech prezidentských voleb proklamoval. Ty tři minuty u nás pro něj měly význam. Myslím, že prezidenta se ve třetím kole zvolit podaří.“

A skutečně se to podařilo. Většina klubu opět hlasovala pro Václava Klause [266]. Ten sice po celá devadesátá léta varoval před návratem do éry před listopadem 1989, ale volební hlasy dědiců této temné minulosti mu otevíraly mimořádně světlou budoucnost. Málokdo by odolal.

Jaká byla povaha zákulisních dohod, je dodnes neznámé. Z celého průběhu volební anabáze plyne, že dohody musely být vedeny napříč politickým spektrem. Třeba jejich účastníci o tom někdy napíší paměti...

Popis samotného „prezidentování“ Václava Klause by zasloužil samostatnou knihu. Nebo lépe knihy dvě. A ještě by nestačily. Již v úvodu jsme zmínili, že funkce prezidenta republiky Václavu Klausovi „seděla“. Jeho vystupování bylo důstojné, noblesní a sebevědomé. Až majestátní. Občas dokonce používal nejen ve veřejném projevu namísto zájmena „já“ zájmeno „my“ [270], [60]. Čtenář to zná z pohádek: „My, král první“. Když chtěl například na vyhlídce mrakodrapu v Malajsii jistit svoji ženu Livii, obrátil se na ni se slovy: „*My tě podržíme.*“ [270] Možná ale používáním „my“ jen zdůrazňoval, že na předmět věty není sám a že za ním stojí i další lidé... Vystupoval jako profesor. Znalost cizích jazyků a všeobecná sečtělost – to vše hlavě státu otevíralo u zahraničních protějšků prostor pro bližší neformální vztahy. Ty jsou přitom nejen v politice mimořádně důležité.

Kdybychom však chtěli celé Klausovo prezidentské období vystihnout jedním slovem, šlo by to také. Ve skutečnosti by jím bylo možné vystihnout nejen toto období Klausova života. Dušan Tríska, který byl otcem české verze kupónové privatizace, Klausovým náměstkem, jeho poradcem a později spoluautorem společných odborných článků, nedávno o Václavu Klausovi řekl [128]:

„On je takový provokatér.“

Inu, není sám. Václav Klaus s chutí provokoval např. novináře, zástupce justice či zástupce Evropské unie. Jeho zdrženlivý a postupně odmítavý postoj k Evropské unii je dostatečně znám. Mimochodem, přibližně měsíc a půl po zvolení do prezidentské funkce podepsal nový prezident spolu s českým premiérem v Athénách *Smlouvu o přistoupení k Evropské unii*. Na jejím základě měla Česká republika vstoupit do Unie v květnu roku 2004 – v případě rozhodnutí českých občanů v referendu. Na slavnostním ceremoniálu, na kterém smlouvu podepisovali zástupci dalších přistupujících zemí, bylo přítomno přes dvacet evropských státníků. Slavnostnější uvedení do úřadu si prezident nemohl přát. Světová média se sjela do Athén. A tehdejší tisk psal o tom, že Václav Klaus „zářil“ [268]. Na tiskové konferenci těsně před odjezdem na slavnostní ceremoniál prezident Klaus pyšně připomněl [268]:

„Jsem rád, že jsem dnes v Athénách. Byl jsem to já, kdo podal v lednu 1996 v Římě přihlášku do Evropské unie. Za chvíli podepíší smlouvu o přistoupení.“

Později se vůči Evropské unii začal více vymezovat. Svě „vzdorovité dupnutí“ učinil před podpisem tzv. *Lisabonské smlouvy*. Tu nakonec v listopadu 2009 s velkým sebezapřením podepsal. Čekala na to celá Evropská unie [272].

Závažné byly prezidentovy kroky směrem k justici. K ní má prezident podle Ústavy nemalé pravomoci. V únoru 2006 prezident Klaus odvolal tehdejší předsedkyni Nejvyššího soudu Ivu Brožovou. Moc tohoto soudu je nemalá – může zvrátit již pravomocné rozhodnutí odvolacích soudů. Brožová se proti odvolání bránila žalobami a nešetřila přitom ostrými výrazy o snaze „dostat Nejvyšší soud pod kontrolu moci výkonné“ [11]. Byla ovšem kritizována z více stran. Prezident Klaus se po jejím odvolání opakovaně snažil do vedení Nejvyššího soudu dostat „svého člověka“. Tím byl Jaroslav Bureš. Muž s bohatou soudní praxí, který dříve působil jako soudce Městského soudu v Praze, soudce Nejvyššího soudu České republiky, předseda Vrchního soudu v Praze apod. Zastával i řadu dalších funkcí a působil také jako ministr spravedlnosti. Spolu s místopředsedou Nejvyššího soudu Pavlem Kučerou měl Jaroslav Bureš tvořit sehraný „tandem“. Přes velké úsilí se Václavu Klausovi nakonec jeho úmysl nezdařil. Nejprve soudci Ústavního soudu prohlásili jeho rozhodnutí o odvolání Brožové z funkce za neplatné a později zrušili i prezidentovo rozhodnutí o jmenování Bureše místopředsedou Nejvyššího soudu. Legitimní místopředseda tohoto soudu Pavel Kučera se nedlouho poté mediálně „proslavil“ tím, že byl označen za člena „justiční mafie“. V ní také figurovala tehdejší nejvyšší státní zástupkyně Renata Vesecká, náměstek vrchního státního zástupce na Vrchním státním zastupitelství v Praze Libor Grygárek nebo exministr spravedlnosti Pavel Němec [11].

A právě místopředseda Nejvyššího soudu Pavel Kučera se pohyboval v kuloárech na Pražském hradě při volbě prezidenta republiky v roce 2008. Společně se svým kamarádem exministrem spravedlnosti Pavlem Němcem se tam měli pokoušet lobbovat ve prospěch Václava Klause. Kučera prezidentu Klausovi fandil [273], [274]. Kučerovu přítomnost na Pražském hradě odsoudili vysocí funkcionáři justice nebo její bývalí funkcionáři, a to velmi ostře [11]. Ale ani samotný prezident Klaus nezahálel. Večer před zahájením finální druhé volby se v luxusním pražském hotelu „utajeně“ sešel s lobbistou Andrejem Surňakem. Ten měl dříve blízko k sociální demokracii. Podle informací deníku Mladá fronta Dnes měl Surňak pomoci Klausovi již v minulosti, a to při prezidentské volbě v roce 2003. Tehdy měl právě pro Klause shánět hlasy mezi zákonodárci nejednotné sociální demokracie. Zda a jak Surňak pomohl Klausovi i v roce 2008, není jasné. Samotný prezident to odmítl [275]:

„Dostal jsem stejně hlasů jako minulý týden. Ty dva navíc nemohly se Surňakem nijak souviset.“

Po dramatickém průběhu se Václav Klaus stal prezidentem i v roce 2008 [276]. Jestli by měl někdo napsat paměti o zákulisí volby prezidenta v roce 2003, pak o to více by měl někdo popsat, co vše se utajeně dělo při volbě prezidenta v roce 2008. Nebyl by to hezký obrázek. Lze tak usuzovat i z toho mála, co uniklo do médií. Náhlé zdravotní indispozice, a tedy absence na klíčovém hlasování, byly patrně ty nejmenší podivnosti, které se tehdy během volby děly.

Opětovným zvolením Václava Klause do prezidentské funkce začalo jeho druhé prezidentské období, během něhož se toho mnoho událo. Mimořádně důležitou událostí bylo jmenování Pavla Zemana do funkce nejvyššího státního zástupce. V lednu 2011 ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil na návrh právě Pavla Zemana jmenoval státního zástupce Iva

Ištvan vrchním státním zástupcem v Olomouci. Ištvan byl dříve z funkce odvolán na návrh tehdejší nejvyšší státní zástupkyně Renaty Vesecké, která byla označena za členku „justiční mafie“. Příznačné je, že Ištvan tehdy z funkce odvolal ten samý ministr Jiří Pospíšil, které jej později do funkce opět jmenoval [11]. Pavel Zeman také navrhl jmenovat do mocné funkce vrchního státního zástupce v Praze ústeckou žalobkyni Lenku Bradáčovou. Ta se nedlouho předtím mediálně proslavila dozorem nad stíháním poslance a středočeského hejtmana Davida Ratha. Těsně předtím, než ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil – podle vlastních slov – chtěl Bradáčovou do funkce i přes „nelibost“ špiček ODS jmenovat, byl ze svého postu na návrh premiéra Nečase prezidentem Klausem odvolán [277]. A nový ministr spravedlnosti Pavel Blažek se snažil jejímu jmenování do funkce zabránit. Nepřál si, aby nový vrchní státní zástupce v Praze prováděl čistky mezi žalobci [278]. Přes pevný postoj Pavla Zemana a určitého mediálního tlaku však nakonec ministr Bradáčovou do funkce v létě 2012 jmenoval. Při jmenování dával najevo, že tím není nadšen [279]. I její jmenování mělo mít velké následky, o kterých Blažek ještě nevěděl. Policisté, státní zástupci a soudci se postupně přestali politiků bát. A začalo se s vyšetřováním velkých kauz. Na scéně se objevila nová nebojácná generace policistů, státních zástupců a soudců.

Druhé prezidentské období zakončil Václav Klaus aktem, kterým učinil symbolickou tečku za dlouhým porevolučním působením v politických funkcích. Klausova–Nečasova amnestie byla proti rodícímu se odhodlání konečně skoncovat se symbiózou politiků, lob-
bistů, zločinců a zástupců justice pouze „plivnutím“. Současně představovala výsměch a pohrdání. V konkrétních případech pak i definitivní ztrátu nadějí a víry ve spravedlnost.

4.3 Amnestie

V úvodu tohoto textu jsme zmínili některé skutečnosti týkající se Klausovy–Nečasovy amnestie, která byla vyhlášena 1. ledna 2013. Nadační fond proti korupci si na základě zákona o svobodném přístupu k informacím vyžádal kopie všech usnesení krajských a vrchních státních zastupitelství a analogicky soudů, která zastavovala trestní stíhání na základě druhého článku amnestie. Je to mimořádně zajímavé čtení. Přímo detektivka. Je to zajímavá detektivka i přesto, že čtenář zná její konec. Člověka při tom napadají různé myšlenky a zmocňují se ho nejrůznější nelibé pocity. Nelze se ubránit údivu nad tím, jakou kolosální mnohaletou mravenčí práci odvedli nejen policisté, ale také státní zástupci, případně i soudci. To všechno bylo pouhými dvěma podpisy zahozeno. Zahozena byla i naděje poškozených.

K amnestii se vyjádřila řada veřejných činitelů. I samotný Václav Klaus. Všechny Klausovy pokusy o její vysvětlení se ale obrací proti němu. Netvoří soudržný systém, protiřečí si, opírají se o předpoklady, které nejsou oprávněné. Řeklo by se, že jsou falešné. K amnestii se vyjádřil i soudce Vojtěch Cepl. Ten se v době kulminace klientelistických vazeb mezi politiky a lobbisty proslavil tím, že otevřeně rozhodl o oprávněnosti označit skupinu vysokých zástupců justice jako „justiční mafii“ [11]. V rozhovoru z roku 2014 s názvem

Vojtěch Cepl: *Boj s korupcí? Ještě jsme nezačali* si pohovořil s novinářem. Na otázku, jak vnímal Klausovu amnestii, Cepl odpověděl [280]:

„Byla to ukázka nejzazší bídy, kam české právo dospělo po listopadu 89. Klaus přece amnestii nevymyslel, nenapsal. Jsem přesvědčen, že na tom mohli mít aktivní podíl právní zástupci konkrétních osob, které byly stíhány a které díky amnestii vyvázly bez trestu.“

Neméně trefná byla i Ceplova reakce na názory, že morálka do práva nepatří. Že stačí dobrý profesionál, který přesně aplikuje právo [280]:

„Právo není hodnotově neutrální záležitost, má sloužit a být ku prospěchu lidem. Jako například lékař. U toho předpokládáte, že pomáhá pacientovi. V případě, že pouze odborně a kvalitně aplikuje své poznatky, může z něj také vzniknout heparinový vrah Zelenka. Tomu nikdo nemohl vyčíst nedostatek odbornosti. A pokud jako právník využijete svých znalostí, abyste lépe podplatil soudce, aby to nešlo zjistit, pak fungujete zhoubným způsobem, i když jste odborně zdatný.“

A nakonec ocitujme Ceplovu odpověď na otázku, v čem že je hlavní nebezpečí organizovaného zločinu [280]:

„V jeho neodstranitelnosti. Když se zločinci spojí se zákonnou i vládní mocí. To znamená, že jsou podplaceni soudci, žalobci, policisté i politici, kteří dělají tomu zločinu střechu. A tento stav u nás už prokazatelně několikrát nastal. (...)“

O amnestii by měl vzniknout samostatný text. Někdo by jej měl napsat. Už jen jako mírná satisfakce pro poškozené a oběti. Z textů usnesení o zastavení trestního stíhání osob na základě druhého článku amnestie, které si Nadační fond proti korupci vyžádal, lze vyčíst mnoho zajímavých informací a skutečností. Plyne z nich například, že stíhané osoby měly způsobit státu, fyzickým nebo právnickým osobám celkovou škodu ve výši přes 15 000 000 000 (patnáct miliard) korun. V naprosté většině případů se jednalo o bezskrupulózní a úmyslné jednání s cílem podvést nebo okrást své oběti. Amnestie zastavila stíhání osob, které vykrádaly domy a byty, paděly úřední listiny, nutily pod pohrůzkou fyzického násilí jiné osoby podepisovat dokumenty. Zastavila také stíhání osob za pohlavní zneužívání a znásilnění.

Příběh okradených lidí, kteří přišli o peníze za příslib výstavby bytů a domů, jsme zmínili již v úvodu. Lidé svěřili svoje úspory, na slíbené nové bydlení si i půjčili finanční prostředky a pak, aniž byty a domy získali, o ně přišli. Na ukázku, jak vypadá typický text usnesení o zastavení stíhání obviněných či obžalovaných osob v důsledku amnestie, citujme část z usnesení Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 19. listopadu 2014. Čtenáři doporučujeme, aby vydržel číst až do konce, neboť konec „stojí za to“ [289]:

„Státní zástupce Městského státního zastupitelství v Praze rozhodl dnešního dne v trestní věci obviněných (...), stíhaných pro trestný čin podvodu (...) formou spolupachatelství (...)

takto: Podle (...) trestního řádu s přihlédnutím k (...) trestního řádu ve spojení s čl. II rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii (...) se trestní stíhání vedené proti obviněným (...) v tom, že (...) společně v průběhu let 1993–1996 na území hl. m. Prahy postupně vytvořili skupinu majetkově a personálně propojených obchodních společností (...), jejichž prostřednictvím uzavírali s poškozenými smlouvy mandátní, komisionářské či smlouvy o půjčce (...) tak, že jednotliví klienti investovali do obchodních společností skupiny (...) a dále nejméně od roku 1996 do 30. 1. 1998, tedy v době, kdy všichni jmenovaní obvinění (...) nadále činili kroky směřující k neustálé akvizici dalších klientů, přičemž si byli vědomi, že veškeré takto získané prostředky již nebude možno klientům nejenom smluvně deklarovaným způsobem zhodnotit, ale v konečném důsledku vůbec vrátit vložené prostředky (...), kdy taky byly uzavřeny smlouvy nejméně s 15 851 poškozenými a to: [zde následuje jmenný výčet oněch tisíců poškozených s uvedením škody – pozn. autorů], kterým tímto jednáním způsobili škodu v celkové výši nejméně 345 453 854 Kč, a dále vůči zbývajícím poškozeným v celkovém počtu nejméně 32 568 osob, kterým tímto jednáním způsobili škodu v celkové výši nejméně 49 498 200 Kč, (...) zastavuje, neboť (...) to nařídil prezident republiky, uživ svého práva udílet amnestii.“

V podobném duchu se nese většina usnesení...

4.4 Kdo je Václav Klaus?

Představte si, že jste hokejový rozhodčí, který nikdy ani na vlastní oči, ani v televizi neviděl, jak se hraje hokej. Z brožurky znáte pouze pravidla – teoreticky. Na hřišti s vámi stojí deset hráčů, z nichž osm je na tom ještě hůře: ti neznají ani ta pravidla. A na nohou ani nemají brusle. Pouze dva hráči už někdy hokej hrát viděli a dokonce ho i hráli. A na nohou mají brusle a v ruce drží hokejky. Podle čeho budete pískat hru? Podle svých nezažitých vyčtených pravidel, nebo si necháte poradit od těch dvou zkušených? Co bude pro zachování autority rozhodčího na hřišti výhodnější? Co chvíli zastavovat „hru“ a s nasliněným prstem rychle listovat v pravidlech, nebo poslouchat náповědy těch zkušených – a patřičně se u toho „svěťácky“ tvářit? Ti dva přitom nebudou mít žádný zájem dodržovat skutečná pravidla hokeje – ostatní je přece neznají vůbec a sám rozhodčí v nich tápe. Mohou si je vytvořit podle sebe.

V socialistickém Československu byli oněmi zkušenými hráči lidé zahraničního obchodu, ředitelé podniků, příslušníci rozvědky, vysoce postavení zaměstnanci bank a další prominenti. Ti již v dobách socialismu dobře věděli, jak se hraje západní hra. Když potom přišla sametová revoluce, měli už na nohou brusle a drželi hokejky. Zatímco ostatní se v rohu kluziště učili stát na bruslích, jim už bruslení nedělalo problémy. Pravda, i mezi neznalými se našli lidé, kteří rychle ledacos pochytili a začali ty zkušené napodobovat. Začali napodobovat hru podle pravidel, která ve skutečnosti nebyla pravidly.

Odpověď na otázku, jakou skutečnou roli v tom sehráli rozhodčí, necháme na čtenáři. Klíčovou je přitom samotná osobnost rozhodčích. Jejich povahové vlastnosti a zastávané

hodnoty. K dokreslení obrazu o člověku je pak velmi důležité vědět, jak se o dotyčném vyjadřují lidé z jeho blízkého okolí. Také to, co o sobě říká sám dotyčný. Text o Václavu Klausovi tedy zakončíme slovy, která o něm řekli či napsali lidé, kteří měli možnost jej osobně blíže poznat.

Dušan Tříška patří mezi nejbližší Klausovy souputníky. Klausův kolega z dob ještě před listopadem 1989 působil po změně režimu jako Klausův náměstek a poradce. Je považován za intelektuálního otce české verze kupónové privatizace. Také je spoluautorem jejich společných ekonomických článků. Tříška na Klausovu adresu řekl [281], [267]:

„V polovině osmdesátých let měl Klaus problémy s vedením Ekonomického ústavu. Chtěl jsem mu pomoci uhájit existenci a vyvzdoroval jsem, aby mohl dělat oponenta mé práce. On potom přišel na naše jednání a tu mou práci bez slitování odstřelil.“

„Jeho útok jde strašně do hloubky lidské duše. Měl by na to mít zbrojní pas, nebo brnění, které by to nějak odfiltrovalo. Klaus zkrátka umí najít problém, jít vám pod kůži a zdrtit vaše ego, že si potom říkáte: ‚To bylo to nejhorší, co jsem kdy udělal.‘ “

„Až se mi zdá, že je takový masochistický typ. Ostatní provokuje, aby si ho zkusili praštit, a jako by se těšil, až ho někdo skutečně praští. Připomíná mi Bruce Willise, hrdinu z amerického filmu Die Hard (Smrtonosná past). Je nezníčitelný, nezadupatelný, jiný by si už řekl, že se na to vykašle, ale on ne. Ožívá právě v situacích, kdy je ohrožen na životě a má nabitý sál posluchačů. Nezáleží na tom, jestli je to ve Washingtonu, nebo v Šumperku.“

„Klaus není na žádné velké povídání, to je velmi efektivní člověk. (...) Klaus neumí mluvit o ničem jiném, než je ekonomika a politika s tím, že o politice s ním mám zakázáno mluvit. Ale v ekonomických otázkách je mi dopřáváno sluchu. S Klausem se nedá mluvit jen tak o ničem.“

„Klaus je pořád stejný. Ty historky jsou nekonečné. Chová se pořád stejně. Nejlépe to dokresloval Tomáš Ježek, který s ním hrál basketbal. Klaus, tehdy asi třináctiletý, hrál a kdykoli rozhodčí pískne, se zastavil a kroutil hlavou. Pointa je, že rozhodčí po pěti minutách, kdykoli pískne, se dívá, co na to Klaus. A tohle s ním zažijete milionkrát. On je takový provokatér. Snad si mohu dovolit říci, že Klaus nikdy nic neudělá náhodou. Může mu někdy něco utéci, viz to slavné pero v Chile, ale v principu je velmi organizovaný člověk. Když něco řekne, tak s nějakým konkrétním úmyslem.“

„Lidé ho vyhledávají, protože jim poskytuje lidskou i odbornou podporu. Poradí vám, co udělat v nouzi, a v devětadevadesáti procentech případů má pravdu.“

Jan Stráský potkal Václava Klause už na počátku sedmdesátých let minulého století. Pracovali spolu ve Státní bance československé a sdíleli spolu i kancelář [48]. Po změně režimu se Stráský stal místopředsedou ODS, působil také v Klausových vládách. V roce 2000 se považoval za Klausova přítele. Stráský po letech zavzpomínal na dobu společného

působení ve Státní bance. A přidal osobní poznatek [281]:

„Hrál volejbal za banku, kde jsme měli takový tým. Bylo to s ním k nevydržení. Měl kolem sebe samozřejmě houf blbejch spoluhráčů a blbýho rozhodčího. Kdyby ho všichni poslouchali, tak by to vypadalo skvěle – jenže oni mu to jenom kazili.“

„S Klausem to máte dobrý, když jedete v tom jeho vláčku. Dalo se s ním mluvit jenom o tom, o čem chtěl mluvit on. Jakmile jste řekli něco, co ho nebavilo, nebo co ho rozčílilo, prostě se sebral a odešel.“

Stráský také vzpomněl, že když vláda projednávala deregulaci nájemného, argumentoval tehdejší premiér Klaus neutěšenou situací, do které by se mohla dostat jeho matka [281]:

„Podle mě jsme zkazili bytovou politiku pro jeho sociální cítění. On nechtěl vystavit nájemníky obecních a státních bytů ekonomickému tlaku trhu, protože jeho maminka bydlí právě v takovém bytě. A tenhle příklad byl schopen uvádět i na jednání vlády.“

Stráského slova o Klausově kritizování spoluhráčů potvrdil i Milan Krpálek, který rovněž patřil k někdejšími Klausovým předlistopadovým kolegům [281]:

„Rád s námi hrával mariáš. Když prohrál, dokázal se svou obrovskou pamětí rozdat karty znovu a vysvětlit nám, kde jsme udělali chybu, dopustili se něčeho natolik nehráckého, že to nečekal, a proto prohrál.“

Sport patřil v životě Václav Klaus k důležitým aktivitám. V mládí se stal dorosteneckým i juniorským reprezentantem Československa v basketbalu, téměř deset let hrál celostátní první ligu a další roky ligu druhou. Jako ligový basketbalista strávil vojenskou službu v pražské Dukle Dejvice. Každý, kdo něco podobného ve sportu dokázal, si zaslouží plné uznání. Sport vždy patřil k těm obdivuhodným a respektovaným činnostem, u kterých se snadno projeví celá škála lidských vlastností. A každý snadno pozná vítěze a poraženého. I ten, kdo to poznat nechce. O roli sportu v životě ostatně Václav Klaus pojednal ve své autobiografii [48]. Něco jiného ovšem je, jak hodnotili jeho výkony spoluhráči nebo lidé se srovnatelnou nebo vyšší výkonností. Jana Šišová, bývalá basketbalistka Slovanu Orbis, se v tomto směru po mnoha letech vyjádřila nelichotivě [281]:

„Moc oblíbený nebyl. Nijak zvlášť to neuměl. (...) Hlavně ale neustále každého poučoval, co má dělat.“

K tomuto nařčení se vyjádřil i samotný Václav Klaus. Pokud si čtenář pozorně přečte jeho reakci, zjistí její závažnost [281]:

„Nebyl jsem možná nejlepší hráč, ale rozhodně jsem měl nejpropocenější tričko. A štváli mě ti, kteří to tričko propocené neměli.“

Slova o potřebě poučovat zazněla i od dalších lidí, kteří Václava Klause poznali [281]. Mimořádně důležitým rysem osobnosti je také smysl pro humor a vztah k humoru obecně. A v rámci toho pak umění zasmát se sám sobě. Psychologové by to jistě zdůvodnili i odborně. Již zmíněný Milan Krpálek v tomto směru na Klausovu adresu prozradil: „*Sám ze sebe si nikdy neuměl dělat legraci.*“ [281] A jakási Klausova známá tisku prozradila v podobném duchu: „*Že by se něčemu vyloženě rozchechtal, to ne. Spíš se tak pousměje.*“ [281]

Aby ale tento výčet nevyzníval jednostranně, uvedme i jinou vzpomínku člověka z Klausova okolí. Josef Kreuter, který před listopadem 1989 působil nejprve v Ekonomickém a později v Prognostickém ústavu tehdejší Akademie věd a po změně režimu také ve službách ministerstva zahraničí, vzpomínal na výlet s Janem Stráským a s Václavem Klausem do Slovenského rudohoří. Při túře se ztratila jedna z účastnic, což se zjistilo až po příchodu do horské chaty [281]:

„Klaus nás tehdy všechny seřval a hned zorganizoval výpravu, která v noci skutečně ztracenou kolegyni našla.“

Tomáš Ježek se s Václavem Klausem potkal už na základní škole. Stali se přáteli, studovali spolu, později se jejich rodiny scházely. Dlouhá léta působil v Ekonomickém ústavu a v druhé polovině osmdesátých let pak v Prognostickém ústavu tehdejší Akademie věd. Tam se opět pracovně setkali. Po změně režimu patřil Ježek k nejbližším Klausovým spolupracovníkům, byl i ministrem a měl na starost i provedení privatizace. Ježek se v devadesátých letech vyjadřoval o Václavu Klausovi značně pochvalně, vyzdvihl jeho erudici, všeobecný přehled, vynikající paměť. V knize *Budování kapitalismu v Čechách – Rozhovory s Tomášem Ježkem*, vydané v roce 1997, zmínil i jiné stránky Klausovy osobnosti [218]:

„Klaus měl vždycky potřebu publika, chtěl se před lidmi ukázat, ale zároveň je stmelovat, organizovat a dávat do kupy. To je jeho bytostná potřeba, takový on prostě je. Kdykoli napsal nějaký text, okamžitě ho všem rozdal. Zkoušel lidi, jestli už četli tuhleto věc nebo viděli tamhleten film, a když ho zpravidla neviděli, tak se strašně mlátil do čela, jak je možný, že jsou tak blbý a ještě to neviděli.“

„17. listopad 1989 byl pátek a my jsme v sobotu a neděli hráli turnaj v košíkové, který tradičně pořádala pražská odborová rada mezi podnikovými mančafy. Hrálo se to v Michli a bylo nás tam pět (mimo jiné Klaus). Vašek jako obyčejně hrál tu svoji typickou hru, která vypadá asi tak, že rozhodčí mu zapíská foul, on se diví, jak je rozhodčí blbej a že snad ani není možný, aby tak blbej byl, ten pak často znejistí a leccos mu odpustí. Tehdy ale pískal Cikán, co si to nenechal líbit, a když to na něj Klaus párkrát zkusil, vyhodil ho. Takže první den revoluce začal pro Klause tak, že ho Cikán chytil za límec a vyhodil ho ze hřiště.“

Tomáš Ježek také zmínil příhodu z výletu z hor, kdy po dni na běžkách si s kolegy sedli do hospody a povídali si. Na přetřes přišlo také téma Maradonova gólu rukou v klíčovém

zápase na mistrovství světa ve fotbale v Mexiku z roku 1986 [218]:

„Padlo to tak nějak náhodně, ani nevím, kdo to téma nadhodil, ale rázem bylo ústředním tématem na celý večer. Někdo utrousil, že ten Maradona, že je to teda pěkněj prevít, a všichni jsme přikyvovali, že je a že se teda nestydí. Vtom si vzal slovo Klaus, proti všem se postavil a řekl, jak ho můžeme odsuzovat, když se mu podařilo obehřát i rozhodčího, a že klamání rozhodčího je součástí hry a že to, že ten gól takhle padl, je potřeba vytknout rozhodčímu, že to neviděl. Sám uvedl příklad, kdy analogicky v podobné situaci postupoval ve finálovém zápase nějaké volejbalové univerziády s mezinárodní účastí, kdy se hrál mečbol, on se ocitl v síti, věděl o tom, všichni protihráči ho vyzývali, ať se přizná, rozhodčí si toho nevšiml, on se nepřiznal a zápas skončil výhrou jeho týmu. Doslova tehdy řekl, že to považuje za normální a správné, protože kdyby to tenkrát přiznal, tak by to možná nevyhráli.“

Poznámky lidí, kteří měli možnost se s Václavem Klausem blíže poznat, zakončíme jiným postřehem Tomáše Ježka. Vrátime se tím vlastně na počátek celého textu a k jeho ústřednímu tématu. Ježek kolem poloviny devadesátých let, kdy z Klausových úst stále zněl duch o volném trhu bez přívlasků a kdy byl považován za etalon liberála, překvapil čtenáře svým nečekaným sdělením [218]:

„To není žádný liberál, samozřejmě že ne, ale nikdy si to nepřizná. On je osvícený monarcha. Vzdělaný, inteligentní autokrat. (...) On zná liberální principy intelektuálně, ví, že ta pravidla tu musí být, ale aby platila pro něho, to ne. I jako předseda vlády rád získává pravomoci, které už ani pro transformaci nepotřebuje.“

A jak o sobě hovořil samotný Václav Klaus? Ucelenější pojednání o svém životě nazvané *Místo autobiografie: určující momenty a vlivy* sám sepsal na přelomu let 1996 a 1997 s dovětkem z roku 1998 [48]. Pojednání je dostupné na internetu a pochází z doby počínajících problémů, které vyústily ve vynucený odchod z vládních funkcí. Některá jeho vyjádření, ve kterých hovořil sám o sobě, jsme uvedli v úvodu tohoto textu. Jistý seznam dalších Klausových slov nebo parafrází přinesl v roce 2011 článek deníku Mladá fronta Dnes, jehož autor je sestavil ke Klausovým kulatým narozeninám. A ironicky je oglosoval. Už název článku zní ironicky: *Sedmdesát perel Václava Klause*. Článek je dostupný na internetu [283]. My ocitujeme – bez jakékoli ironie – Klausova slova z různé doby, která pronesl při různých rozhovorech či je sám napsal. Možná tím vůbec nejlépe vykreslíme skutečné stopy ekonoma a politika Václava Klause a jeho skutečný odkaz.

„Nebyl jsem příčinou ani všeho zla, ani všeho dobra, ale jsem přesvědčen, že jsem toho při transformaci české ekonomiky, při utváření našeho demokratického politického systému, při vzniku České republiky, při jejím mezinárodním prosazování, při změně celého myšlenkového klimatu nevykonal málo a že to bude – ve strážlivější chvíli, než je tato – doceněno.“ [284]

„Trvám na tom, že moje pracovní nasazení je jiné než Miloše Zemana. Například já daleko

více než on odborně píše, publikuji a přednáším, což je něco jiného než pronášet bonmoty. Jsou to věci, pro které musíte mít permanentní kontakt s literaturou, cizojazyčně číst, mít na svém stole hromadu ekonomických časopisů. Myslím, že Miloš Zeman něco takového vůbec nedělá.“ [285]

„Kromě toho by asi byli všichni překvapeni množstvím knih, které přečtu. A to i beletrii. Určitě jsem nadprůměrný čtenář. Je to takový pokus udržovat se ve světě kultury. Tuto neděli jsem byl na koncertě slavné korejské houslistky Sarah Chang, minulý týden jsem byl s manželkou na Schikanederově výstavě ve Valdštejnské jízdárně. Poctivě jsem si vystál hodinovou frontu. Ano, tyto věci já opravdu dělám.“ [285]

„Kdybych udělal velmi jednoduchou stratifikaci a řekl bych: Bergman do první kategorie, do kategorie druhé původní verze anglického seriálu ‚Profesionálové‘ a do třetí pak ‚Marečku, podejte mi pero‘, tak objasním podstatu své odpovědi. Jsem ochoten jít na Felliniho a jako chvilkové vydechnutí mezi napsáním jednoho článku v angličtině a jednoho v němčině mohu vidět i ‚Profesionály‘.“ [285]

„Je hluboká noc, většina cestujících v supermoderním Boeingu 777 už dávno spí a jen já si čtu. Po pár řádcích však rychle vyndávám blok a začínám psát tento sloupek, jakýsi zkrácený přepis hlavních myšlenek tohoto textu.“ [287]

„To je barbaric relic, barbarský přežitek minulého století. Minulého tisíciletí.“ (O čerpání dovolené) [286].

„A jestli drže vtipkuji, tak v opačném gardu. Prostě letíme letadlem, vládní letkou, a najednou turbulence. A teď někteří zblednou – a já nehnu brvou, čtu a podtrhávám si dál. Oni se s údivem ptají: ‚Vy to vůbec nevnímáte?‘ A já říkám: Ježíšmarjá, co by byla lepší smrt pro politika než zahynout na služební cestě, být oplakáván celým národem a dostat se díky tomu do čítanek? Samozřejmě je to trošku pokus o vtip.“ [286]

Literatura

- [1] iDNES.cz. *VIDEO: Masarykova angličtina. Prezidentova řeč z roku 1929.* [online]. 3. 2. 2015. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz>
- [2] ČT24. *Highlight: Internetový hit – Prezidentovo pero.* [online]. 13. 4. 2011. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [3] PRÁVO. *Chile Klause poopravilo: Nešlo o obyčejnou propisku, ale o umělecký unikát.* [online]. 14. 4. 2011. Dostupné na www.novinky.cz
- [4] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Sbírka zákonů – Česká republika. Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1. ledna 2013.* [online]. 2. 1. 2013. Dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz>
- [5] ČT24. *Studio ČT24.* [online]. 4. 3. 2013. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [6] NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zvláštní zpráva o postupu při výkonu působnosti státních zastupitelství v souvislosti s aplikací čl. II rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1. 1. 2013 č. 1/2013 Sb.* [online]. 19. 7. 2013. Dostupné na www.nsz.cz
- [7] ČT24. *Václav Klaus: 10 let prezidentem ČR.* [online]. 6. 3. 2013. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [8] SUVOROV, Viktor. *Očista. Naše vojsko*, 2008. ISBN 80-206-0640-8.
- [9] ČT24. *Události.* [online]. 8. 1. 2013. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [10] MAREŠOVÁ, Václava; DVOŘÁKOVÁ, Marína. *Prezident exkluzivně: Amnestie měla být podnětem ke změně systému.* [online]. 8. 1. 2013. Dostupné na www.rozhlas.cz
- [11] NFPK. *Chapadla justiční chobotnice v České republice a jejich dosah.* [online]. 16. 7. 2015. Dostupné na www.nfpk.cz
- [12] GOLIS, Ondřej. *Klaus amnestii hájí neexistujícím judikátem, diví se právníci.* [online]. 5. 1. 2013. Dostupné na www.lidovky.cz

- [13] SPURNÝ, Jaroslav. *Politici proti spravedlnosti*. 20. 4. 2009. Respekt.
- [14] HRON, Michal; ČTK. *Muž strílel na Klause plastovou pistolí, prezident jel do nemocnice*. [online]. 28. 9. 2012. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz>
- [15] POKORNÝ, Jakub. *Klaus: Útok na mě svědčí o stavu země*. 1. 10. 2012. Mladá fronta Dnes.
- [16] MIKULIČKA, Jan. *Nebylo to proti Klausovi, ale proti systému, tvrdí útočník z Chrastavy*. [online]. 1. 10. 2012. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz>
- [17] NOVINKY. *Oni si berou na demonstraci volno, pobavili odboráři Klause*. [online]. 21. 9. 2010. Dostupné na www.novinky.cz
- [18] SUVOROV, Viktor. *Sebevražda*. Naše vojsko, 2009. ISBN 978-80-206-1005-8.
- [19] MATĚJČEK, Zdeněk. *Interview BBC*. [online]. 28. 5. 2004. Dostupné na www.bbc.co.uk/czech
- [20] KLAUS, Václav. *Ministerstvo zahraničních věcí: Zahraniční politika České republiky – dokumenty 11/2006*. [online]. 17. 11. 2006. Dostupné na www.mzv.cz
- [21] GALLO, Roman. *Klausovo jméno nepadlo, ale prezident mluvil o něm*. 10. 12. 1997. Mladá fronta Dnes.
- [22] KLAUS, Václav. *Proč nejsem sociálním demokratem?* 7. 11. 1998. Lidové noviny.
- [23] ODS. *Historie Občanské demokratické strany*. [online]. 8. 3. 2016. Dostupné na www.ods.cz
- [24] HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. *Václav Klaus i Miloš Zeman ustoupili a otevřeli prostor pro jednání*. 5. 6. 1996. Hospodářské noviny.
- [25] PÁRAL, Pavel; LÉKO, István. *Tango na Titaniku*. 29. 5. 2006. Euro.
- [26] MLÁDÁ FRONTA DNES. *Uplynulý měsíc od vyhlášení volebních výsledků po sestavení vlády*. 29. 6. 1996. Mladá fronta Dnes.
- [27] ČT24. *Opoziční smlouva 15 let poté: Signatáři podpisů nelitují*. [online]. 15. 7. 2013. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [28] ODS. *Volební program ODS – parlamentní volby 1996*. [online]. 1996. Dostupné na www.ods.cz
- [29] (KM); ČTK. *Při kritice Klause Zeman použil příměr Hitlerova vztahu k Židům*. 11. 6. 1996. Mladá fronta Dnes.
- [30] MLADÁ FRONTA DNES. *Vláda nedělá úspěšnou hospodářskou politiku, tvrdí Zeman*. 19. 4. 1997. Mladá fronta Dnes.

- [31] LIDOVÉ NOVINY. *Klause rozhořčila Zemanova slova*. 21. 4. 1997. Lidové noviny.
- [32] (ALM); (ZAJ). *Klaus označil Zemanovu kritiku za čiré zlo a nenávisť*. 30. 10. 1996. Právo.
- [33] ČTK. *Vývoj názorů V. Klause a M. Zemana na možnost spolupráce jejich stran*. 9. 7. 1998. Hospodářské noviny.
- [34] HOFRICHTEROVÁ, Eva. *Kalousek a Rath se shodli: Je tu náběh na policejní stát*. [online]. 25. 6. 2012. Dostupné na www.lidovky.cz
- [35] ČT24. *Nečas: Žalobci systematicky odstřelují politiky, hrozí republika prokurátorů*. [online]. 21. 7. 2013. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [36] MORAVEC, Václav. *Rozhovor s nově zvoleným prezidentem České republiky*. [online]. 26. 1. 2013. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [37] (LUK); ČT24. *Miloš Zeman: Kandiduji kvůli amatérismu české politiky*. [online]. 18. 11. 2012. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [38] HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. *Před deseti lety Zeman z Hradu zhrzeně utekl. Teď má velkou šanci se vrátit*. [online]. 10. 1. 2013. Dostupné na <http://domaci.ihned.cz>
- [39] ČT24; ČTK. *Václav Klaus převzal na VUT čestný doktorát*. [online]. 12. 4. 2011. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [40] TAUŠOVÁ, Zuzana. *Klaus dostal čtyřicátý titul a žertoval o propisce*. [online]. 12. 4. 2011. Dostupné na <http://brnensky.denik.cz>
- [41] HOLMEROVÁ, Lída; ČÁSENSKÝ, Robert. *Diagnóza: Klaus*. 9. 8. 2003. Mladá fronta Dnes.
- [42] MLADÁ FRONTA DNES. *Koho chcete za prezidenta*. 7. 1. 2008. Mladá fronta Dnes.
- [43] ZAHRADNÍK, Rudolf. *Laboratorní deník*. Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1632-4.
- [44] (JAM). *Člen Berkova gangu se radil s poradci Hradu*. 18. 2. 2006. Lidové noviny.
- [45] ŠÍDLO, Jindřich; DOLANSKÝ, Lukáš. *Klaus už nám volby nevyhraje – Rozhovor s místopředsedou ODS Petrem Nečasem*. 7. 10. 2002. Mladá fronta Dnes.
- [46] ČTK. *Exšéfové H-Systemu půjdou do vězení*. 24. 4. 2009. Hospodářské noviny.
- [47] BLAŽEK, Vojtěch. *Šéf H-Systemu dostal 12 let vězení*. 7. 6. 2006. Hospodářské noviny.
- [48] KLAUS, Václav. *Místo autobiografie: určující momenty a vlivy*. [online]. 8. 9. 1998. Dostupné na <http://media.klaus.cz>

- [49] KLAUS, Václav. *prof. Ing. Václav Klaus, CSc. – životopisná data*. [online]. 1. 3. 2016. Dostupné na www.klaus.cz
- [50] HRSTKOVÁ, Julie; FISCHER, Petr. *Tříška: Za provedení privatizace jsem očekával Nobelovu cenu*. [online]. 13. 11. 2014. Dostupné na <http://byznys.ihned.cz>
- [51] BETZ-ECK, Susanne. *Economist lifts curtain on Czech system*. [online]. 20. 8. 1989. Dostupné na <http://archives.chicagotribune.com>
- [52] BURIAN, Michal. *Prognostici v takzvané sametové revoluci*. In: Soudobé dějiny. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 4, č. 3-4, (1997), s. 492-509.
- [53] DLOUHÝ, Vladimír. *O mně*. [online]. 2012. Dostupné na www.vdlouhy.cz
- [54] ČTK; (JND). *Zemřel Valtr Komárek, čestný předseda ČSSD a jedna z tváří roku 1989*. [online]. 16. 5. 2013. Dostupné na <http://zpravy.e15.cz>
- [55] ZÍDEK, Petr. *„Jakešova věšτίrna“ o roce 2010*. 20. 11. 2010. Lidové noviny.
- [56] (PET). *Výrok o zbraních hromadného ničení byla chyba, přiznal Rumsfeld*. [online]. 8. 2. 2011. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [57] ZLATUŠKA, Jiří. *Perlička z roku 1989, aneb aparátčík Klaus proti státníkovi Havlovi*. [online]. 15. 11. 2014. Dostupné na <http://blog.aktualne.cz>
- [58] ČT24. *„Jistý prognostik“ si dovolil kritizovat komunistické hospodářství*. [online]. 3. 8. 2010. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [59] HUSÁROVÁ, Lucie. *Miloš Zeman v roce 1989 přišel o práci. Jeho článek šokoval nejen disidenty*. [online]. 18. 8. 2014. Dostupné na www.rozhlas.cz
- [60] KUBÍK, Jiří; DOLEJŠÍ, Václav. *Klaus: Zdůrazňuji, že má očekávání se nenaplnila*. 1. 11. 2014. Mladá fronta Dnes.
- [61] REDAKCE; PERKNEROVÁ, Kateřina. *Co dělali před 25 lety? Klaus byl ve vlaku, Zeman na Albertově*. [online]. 15. 11. 2014. Dostupné na www.denik.cz
- [62] KÖCHER, Karel. *Co dělal špión Karel Koecher v Prognostickém ústavu?* [online]. 18. 7. 2007. Dostupné na <http://blisty.cz>
- [63] LIDOVÉ NOVINY. *Jak probíhal pád komunismu v Československu*. 17. 11. 1999. Lidové noviny.
- [64] SKALICKÝ, Jaroslav. *22. listopadu 1989. Na scénu vstupuje Václav Klaus. „Konečně tu máme odborníka!“ komentoval to Havel*. [online]. 22. 11. 2014. Dostupné na www.rozhlas.cz

- [65] INFORMAČNÍ CENTRUM VLÁDY. *Vláda národního porozumění (prosinec 1989 – červen 1990)*. [online]. 7. 12. 2009. Dostupné na <http://icv.vlada.cz>
- [66] SKALICKÝ, Jaroslav. *Čalfa, Klaus, Dlouhý, Čarnogurský – ti všichni usedli ve vládě národního porozumění*. [online]. 10. 12. 2014. Dostupné na www.rozhlas.cz
- [67] ČNB. *Hledání optimální podoby a úrovně kurzu*. [online]. 2003. Dostupné na www.historie.cnb.cz
- [68] SOJKA, Milan. *Alternativní scénáře transformační strategie československé ekonomiky na počátku 90. let a jejich teoretická východiska*. [online]. 2002. Dostupné na <http://ies.fsv.cuni.cz>
- [69] SKALICKÝ, Jaroslav. *Devaluace koruny před 25 lety zdražila zboží z dovozu a turistům cestování na Západ*. [online]. 8. 1. 2015. Dostupné na www.rozhlas.cz
- [70] HUBIČKA, Jiří; BĚLOHLÁVEK, Tomáš. *Čím jsme to žili v březnu 1990 – část 1*. [online]. 17. 3. 2015. Dostupné na www.rozhlas.cz
- [71] KLAUS, Václav. *Finanční politika na počátku radikální reformy*. [online]. 1990. Dostupné na <http://journal.fsv.cuni.cz>
- [72] KLAUS, Václav. *Problémy přechodu k tržní ekonomice*. [online]. 1990. Dostupné na <http://journal.fsv.cuni.cz>
- [73] DVTV; DRTINOVÁ, Daniela. *Ekonom Tríska: Regulace škodí světu a Kožený je nevinný*. 5. 4. 2015. Dostupné na <http://video.aktualne.cz>
- [74] HETTNEROVÁ, Magda. *Vybuchlá bomba na „Staromáku“ je záhadou i po dvaceti letech*. [online]. 1. 6. 2010. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz>
- [75] NAVARA, Luděk. *Vzpomínáte? Československé volby v roce 1990, to byla divočina!* [online]. 1. 6. 2010. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz>
- [76] ČSÚ. *Volby.cz – Český statistický úřad*. [online]. 2015. Dostupné na www.volby.cz
- [77] VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Přehled vlád ČR – Vláda ČR*. [online]. 2016. Dostupné na www.vlada.cz
- [78] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, tisk 87, část č. 1*. [online]. 1990. Dostupné na www.psp.cz
- [79] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, SL a SN, 6. schůze, část 8/79 (17. 9. 1990)*. [online]. 1990. Dostupné na www.psp.cz
- [80] ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Zákon České národní rady o opatřeních v soustavě ústředních orgánů státní správy České republiky – č.288/1990 Sb.* [online]. 1990. Dostupné na www.zakonyprolidi.cz

- [81] ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Předpis č. 500/1990 Sb. – Zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů vlastnictví státu k některým věcem na jiné právnické nebo fyzické osoby.* [online]. 1990. Dostupné na www.zakonyprolidi.cz
- [82] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *ČNR 1990–1992, 7. schůze, část 1/10 (15. 11. 1990)*. [online]. 1990. Dostupné na www.psp.cz
- [83] HRSTKOVÁ, Julie; FISCHER, Petr. *Tomáš Ježek*. 14. 11. 2014. Hospodářské noviny.
- [84] HUBIČKA, Jiří. *Čím jsme to žili v říjnu 1990 aneb Bezpočet zneklidňujících otázek.* [online]. 30. 10. 2015. Dostupné na www.rozhlas.cz
- [85] HARTMAN, Petr. *Privatizace a transformace české ekonomiky.* [online]. 5. 2. 2008. Dostupné na www.rozhlas.cz
- [86] ŠKŇOUŘIL, Evžen. *Koho nejvíce poškodila měnová reforma?* [online]. 28. 5. 2003. Dostupné na <http://finance.idnes.cz>
- [87] KLAUS, Václav. *Václav Klaus: Od liberalizace cen a zahraničního obchodu uplynulo již 25 let.* [online]. 11. 1. 2016. Dostupné na www.institutvk.cz
- [88] RUDLOVČÁK, Vladimír. *Liberalizace cen – zhodnocení cenového vývoje a působení cenové regulace v období leden až duben 1991.* [online]. 1991. Dostupné na <http://journal.fsv.cuni.cz>
- [89] KLAUS, Václav. *25 let od liberalizace cen a zahraničního obchodu – celý záznam.* [online]. 14. 1. 2016. Dostupné na www.youtube.com
- [90] JEŽEK, Tomáš. *Zrození ze zkumavky*. Prostor, 2007. ISBN 978-80-7260-183-7.
- [91] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, SL a SN, 13. schůze, část 67/107 (21. 2. 1991).* [online]. 1991. Dostupné na www.psp.cz
- [92] ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Předpis č. 87/1991 Sb. – Zákon o mimosoudních rehabilitacích.* [online]. 1991. Dostupné na www.zakonyprolidi.cz
- [93] ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Předpis č. 92/1991 Sb. – Zákon o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby.* [online]. 1991. Dostupné na www.zakonyprolidi.cz
- [94] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, SL a SN, 13. schůze, část 76/107 (22. 2. 1991).* [online]. 1991. Dostupné na www.psp.cz
- [95] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, SL a SN, 13. schůze, část 82/107 (26. 2. 1991).* [online]. 1991. Dostupné na www.psp.cz
- [96] ČSÚ. *Průměrná hrubá měsíční mzda.* [online]. 14. 12. 2014. Dostupné na www.czso.cz

- [97] ČSÚ. *Česká republika od roku 1989 v číslech*. [online]. 28. 7. 2015. Dostupné na www.czso.cz
- [98] HORÁČEK, Filip. *Klaus chtěl Škodovku prodat přes kupony, vzpomíná exministr Vrba*. [online]. 15. 4. 2011. Dostupné na <http://ekonomika.idnes.cz>
- [99] ČT24. *Historie.cs: Experiment století aneb každý Čech akcionářem*. [online]. 15. 5. 2008. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [100] TRŽÍSKA, Dušan. *Privatizace a kapitalismus v České republice*. [online]. 20. 1. 2006. Dostupné na www.revuepolitika.cz
- [101] LOUŽEK, Marek. *Nazrál čas k vyváženému hodnocení české privatizace?* Praha. Politická ekonomie, 2005, č. 2. ISSN 0032–3233.
- [102] WEIGL, Jiří. *Proč se dnes vracet ke sporu o privatizaci*. [online]. 29. 5. 2013. Dostupné na www.institutvk.cz
- [103] HRONÍK, Jiří. *Jak to bylo s privatizací automobilky Škoda doopravdy. Tehdejší ministr Grégr pro PL prozradil, co ještě nikdy veřejně neřekl*. [online]. 15. 1. 2016. Dostupné na www.parlamentnilisty.cz
- [104] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *ČNR 1990–1992, tisk 126B*. [online]. 1990. Dostupné na www.psp.cz
- [105] SKALICKÝ, Matěj; (MKA). *Škoda patří pod VW už 25 let. Němce tehdy přesvědčila i kvalita favoritu*. [online]. 21. 12. 2015. Dostupné na www.rozhlas.cz
- [106] ČTK. *DPA: Škoda se změnila z východního auta v globální značku*. [online]. 12. 4. 2016. Dostupné na www.ceskenoviny.cz
- [107] KALÁB, Vladimír. *Klaus slavil s VW, ale před lety jim koupil Škody nepřál*. 16. 4. 2011. Lidové noviny.
- [108] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *Usnesení předsednictva České národní rady z 22. května 1991*. [online]. 1991. Dostupné na www.psp.cz
- [109] MPO. *Historie ministerstva průmyslu a obchodu*. [online]. 17. 1. 2006. Dostupné na www.mpo.cz
- [110] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, tisk 257, část č. 1*. [online]. 1990. Dostupné na www.psp.cz
- [111] ŠKODA AUTO. *ŠKODA „Zaměstnavatelem desetiletí“ v Česku*. [online]. 18. 10. 2012. Dostupné na www.skoda-auto.cz
- [112] VESELÁ, Lenka. *VIDEO: Klaus Škodu chválil. O plánu na kuponovou privatizaci pomlčel*. [online]. 15. 4. 2011. Dostupné na <http://ekonomika.idnes.cz>

- [113] ČT24. *Hyde Park – Ekonomický pohled na 17. listopad – Václav Klaus*. [online]. 7. 11. 2014. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [114] KLAUS, Václav. *Chtěli jsme zabránit netransformaci. Vzpomínky Václava Klause na porevoluční ekonomické změny*. [online]. 19. 11. 2015. Dostupné na <http://ekonom.ihned.cz>
- [115] KLAUS, Václav. *Dismantling socialism: a preliminary report: (a road to market economy II)*. Praha: Top Agency, 1992. 8090062660.
- [116] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, tisk 452, část č. 1*. [online]. 1991. Dostupné na www.psp.cz
- [117] JÜNGLING, Petr; KOUDELA, Tomáš; ŽANTOVSKÝ, Petr. *Tak pravil Václav Klaus*. Votobia, 1998. ISBN 80-7220-069-0.
- [118] KOLMAN, Filip. *Komerční banka: trnitá cesta do soukromých rukou*. [online]. 9. 9. 2003. Dostupné na www.ceskenoviny.cz
- [119] VLÁDA ČSFR. *Narřízení vlády České a Slovenské Federativní Republiky o vydávání a použití investičních kupónů*. [online]. 1991. Dostupné na www.epravo.cz
- [120] INVENTURA DEMOKRACIE. *i90: rozhovor – JUDr. Ing. Dušan Tríska, CSc.* [online]. 15. 10. 2014. Dostupné na www.i90.cz
- [121] ČT24. *Hyde Park – Dušan Tríska, bývalý náměstek ministra financí Václava Klause, otec kupónové privatizace*. [online]. 6. 3. 2013. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [122] VŠE. *Doc. Ing. Tomáš Ježek, CSc. – Katedra institucionální ekonomie*. 7. 1. 2010. Dostupné na <http://kie.vse.cz>
- [123] PEČINKOVÁ, Ivana. *Bankovníctví devadesátých let – kauza IPB. Druhá část rozhovoru s prof. Miroslavem Tučkem*. [online]. 20. 5. 2001. Dostupné na www.revuepolitika.cz
- [124] MLÁDEK, Jan. *Vzestup a pád Investiční a poštovní banky*. [online]. 31. 1. 2011. Dostupné na www.mladek.eu
- [125] ŠPAČKOVÁ, Iva. *Napřed nuda, pak fondová smršť. Co psala MF DNES o startu kuponovky*. [online]. 1. 11. 2011. Dostupné na <http://ekonomika.idnes.cz>
- [126] INSTITUT VÁCLAVA KLAUSE. *O Institutu*. [online]. 1. 4. 2016. Dostupné na www.institutvk.cz
- [127] TŮMA, Ondřej. *Dušan Tríska: Viktor Kožený v Česku nikoho neokradl*. [online]. 3. 1. 2015. Dostupné na www.penize.cz
- [128] BŘEŠŤAN, Robert. *Řecké ostrovy bych prodal v kuponovce*. 5. 4. 2012. Ekonom.

- [129] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, SL a SN, 20. schůze, část 98/135 (17. 2. 1992)*. [online]. 1992. Dostupné na www.psp.cz
- [130] EPRAVO.CZ. *Nariadení vlády České a Slovenské Federatívni Republiky, kterým se mění a doplňuje nariadení vlády České a Slovenské Federatívni Republiky č. 383/1991 Sb., o vydávání a použití investičních kupónů*. [online]. 28. 2. 1992. Dostupné na www.epravo.cz
- [131] LÉKO, István. *Proč Velký Narcis, otec bankovního socialismu, neměl nazvat Havla levičákem*. [online]. 27. 2. 2013. Dostupné na <http://ceskapozice.lidovky.cz>
- [132] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, tisk 1412, část č. 1*. [online]. 1992. Dostupné na www.psp.cz
- [133] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, SL a SN, 22. schůze, část 44/144 (21. 4. 1992)*. [online]. 1992. Dostupné na www.psp.cz
- [134] KLAUS, Václav. *Příspěvek Václava Klause do Festschriftu k sedmdesátinám Ivana Kočárníka*. [online]. 28. 11. 2014. Dostupné na www.klaus.cz
- [135] SUVOROV, Viktor. *Všechno bylo jinak*. Naše vojsko, 2006 (2. vydání). ISBN 978-80-206-0926-7.
- [136] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, SN, 18. schůze, část 3/5 (28. 4. 1992)*. [online]. 1992. Dostupné na www.psp.cz
- [137] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *248/1992 Sb.* [online]. 1992. Dostupné na www.psp.cz
- [138] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, SL a SN, 22. schůze, část 45/144 (21. 4. 1992)*. [online]. 1992. Dostupné na www.psp.cz
- [139] NÝVLT, Václav. *Jak lepicí páska za 50 haléřů zabila 70 lidí a zničila letadlo za 75 miliónů*. [online]. 23. 1. 2007. Dostupné na <http://technet.idnes.cz>
- [140] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, SL a SN, 20. schůze, část 94/135 (17. 2. 1992)*. [online]. 1992. Dostupné na www.psp.cz
- [141] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *FS ČSFR 1990–1992, tisk 1248, část č. 1*. [online]. 1992. Dostupné na www.psp.cz
- [142] DVTV; DRTINOVÁ, Daniela. *S Klausem bych do privatizace znovu nešel, říká ekonom Ježek*. 3. 2. 2015. Dostupné na <http://video.aktualne.cz>
- [143] ŽÍDEK, Libor. *Transformace české ekonomiky: 1989–2004*. C.H.Beck, 2006. ISBN 80-7179-922-X.

- [144] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *PS 1996–1998, tisk 5/0, část č. 1.* [online]. 1996. Dostupné na www.psp.cz
- [145] MEJSTRÍK, Michal. *Czech Investment Funds as a Part of Financial Sector and Their Role in Privatization of the Economy.* Praha: Institute of Economic Studies, 1994.
- [146] SEDLÁČEK, Tomáš. *Víra jako hořčice a systém jako guláš.* [online]. 22. 11. 2013. Dostupné na <http://blog.aktualne.cz>
- [147] MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Veřejný rejstřík a Sbírka listin – Ministerstvo spravedlnosti České republiky.* [online]. 6. 5. 2016. Dostupné na <https://or.justice.cz>
- [148] PRÁVO. *Jak svrhávali Klause.* 1. 12. 1997. Právo.
- [149] (REP). *Klaus podal demisi a nebude ve vládě.* 30. 11. 1997. Mladá fronta Dnes.
- [150] ČTK. *Většina žádá Klausův odchod.* 12. 12. 1997. Hospodářské noviny.
- [151] ČTK; PRÁVO. *DOKUMENT: Životopis Viktora Koženého.* [online]. 7. 10. 2005. Dostupné na www.novinky.cz
- [152] KLÍMOVÁ, Jana. *Harvardský holding chce peníze Koženého. Ten má 10 let sedět.* 18. 10. 2012. Mladá fronta Dnes.
- [153] HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. *Otázka: Co vlastně ekonomové s jistotou vědí?* 8. 10. 2012. Hospodářské noviny.
- [154] WOLLNER, Marek; FIALA, Michal. *Reportéři ČT – Příběh Viktora Koženého.* [online]. 17. 10. 2005. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [155] VAINERT, Luděk. *Co zbylo po Viktoru Koženém? Začíná hon na jeho majetek.* 18. 10. 2012. Hospodářské noviny.
- [156] HARTMANN, Radek. *Vrchní soud v Praze – rozsudek jménem republiky č. j. 6 To 52/2011.* 17. 10. 2012. Vrchní soud v Praze.
- [157] HYKLOVÁ, Dáša. *Kapitáni na suchu.* [online]. 16. 7. 2012. Dostupné na www.euro.cz
- [158] MLEJNEK, Otakar. *Český doktor na moři – Lodní lékař Československé námořní plavby vzpomíná.* Rybka Publishers, 2000 (1. vydání). ISBN 80-86182-38-X.
- [159] PENDLEBURY, Richard. *He Paid [Pounds Sterling] 13,000 for Lunch at le Gavroche and Bought Andrew Lloyd Webber's House for [Pounds Sterling] 12,5m. So Who Exactly Is Viktor Kozeny?* [online]. 30. 9. 1998. Dostupné na www.highbeam.com
- [160] KONKURSNÍ NOVINY; ČASTORÁL, Zdeněk. *Co je podstatou problémů?* [online]. 10. 10. 2001. Dostupné na www.konkursni-noviny.cz

- [161] ŠPAČKOVÁ, Iva. *Viktor Kožený zůstane na Bahamách, soud ho odmítl vydat do USA*. [online]. 27. 1. 2010. Dostupné na <http://ekonomika.idnes.cz>
- [162] ČT24. *Československá námořní plavba*. [online]. 18. 11. 2008. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [163] HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR. *Ekonomická konference Hospodářské komory ČR „25 let svobodného podnikání“*. [online]. 13. 11. 2014. Dostupné na www.komora.cz
- [164] PERGLER, Tomáš. *Stratég z Belize*. [online]. 27. 5. 2013. Dostupné na www.euro.cz
- [165] ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ. *Správa zpravodajské techniky SNB – VI. správa SNB*. [online]. 2008. Dostupné na www.ustrer.cz
- [166] VOSTRÝ, Boris. *Na poctivosti stavím svůj život, říká Boris Vostrý*. [online]. 5. 2. 2004. Dostupné na www.penize.cz
- [167] ČTK. *Agentem StB byl i šéf slovenského hokeje*. [online]. 26. 6. 2007. Dostupné na www.tyden.cz
- [168] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *ČNR 1981–1986, tisk 17*. [online]. 1981. Dostupné na www.psp.cz
- [169] KMENTA, Jaroslav. *Politici požadují důkladné vyšetření kauzy s flotilou*. 2. 4. 1998. Mladá fronta Dnes.
- [170] BLAŽKOVÁ, Jana; VACA, Jan. *Klausova přítěž nahrávali kvůli zmizelé miliardě*. 27. 10. 2004. Mladá fronta Dnes.
- [171] SLONKOVÁ, Sabina; KMENTA, Jaroslav. *Novák jednal tajně s Koženým o financování*. 25. 2. 1998. Mladá fronta Dnes.
- [172] HUSÁK, Petr; SEDLÁČKOVÁ, Veronika. *Tady a teď plus – Viktor Kožený*. 8. 2. 1999. ČT 1.
- [173] HRADECKÉ NOVINY. *Petr Čermák dal Viktoru Koženému pistoli na památku, a nikoliv na osobní ochranu*. 27. 6. 1997. Hradecké noviny.
- [174] FILIPOVÁ, Hana. *Práci mi nabídl i Viktor Kožený. Z federálního ministra vnitra Čermáka je dnes zapomenutý důchodce*. [online]. 25. 11. 2015. Dostupné na <http://ekonom.ihned.cz>
- [175] HUSÁK, Petr. *Prezident Harvard Capital & Consulting V. Kožený tvrdí: Konkurence nám závidí*. 23. 1. 1992. Lidové noviny.
- [176] ČTK. *Matoulek z kauzy CS Fondy dobrovolně nastoupil do vězení*. [online]. 21. 8. 2009. Dostupné na <http://ekonomika.idnes.cz>

- [177] ČTK; HORÁČEK, Filip. *Ústavní soud: Osm let pro Matoulka za tunel v CS Fondtech platí*. [online]. 11. 8. 2009. Dostupné na <http://ekonomika.idnes.cz>
- [178] BALŠÍNEK, Dalibor. *TV Nova – Televizní noviny*. 4. 9. 1996. MM Průmyslové spektrum.
- [179] DVORÁK, Vladimír; KRUPIČKA, Svatopluk; ŠIMŮNEK, Antonín. *Pohled do minulosti*. Čs. čas. fyz. 53. 2003
- [180] ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK. *Evidenční záznamy podle paragrafu 7 zákona č.107/2002 Sb.* [online]. 2008. Dostupné na www.abscr.cz
- [181] LÉKO, István. *Majetkové přiznání Pavla Tykače*. 30. 7. 1996. Týden.
- [182] ZEMSKÉ NOVINY. *Kdo je nejvýznamnější vlastník Motoinvestu Pavel Tykač?* 18. 9. 1996. ZN Zemské noviny.
- [183] MACHÁČEK, Jan. *Z C. S. Fondů se ztratila více než miliarda*. [online]. 17. 3. 1997. Dostupné na www.respekt.cz
- [184] MLADÁ FRONTA DNES. *Nejsme pračka špinavých peněz, tvrdí Motoinvest*. 12. 1. 1996. Mladá fronta Dnes.
- [185] LIDOVKY.CZ. *Zemřel předlistopadový šéf státní banky Svatopluk Potáč*. [online]. 8. 9. 2014. Dostupné na www.lidovky.cz
- [186] MATOCHA, Pavel. *Divoká léta s CS Fondy*. [online]. 15. 2. 2015. Dostupné na <http://ceskapozice.lidovky.cz>
- [187] LIDOVÉ NOVINY. *Kontroverzní Motoinvest odchází z finančních trhů*. 1. 8. 1997. Lidové noviny.
- [188] MARTÍNKOVÁ, Eva. *Motoinvest je štika v rybníku*. 15. 12. 1995. Lidové noviny.
- [189] HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. *Od února se kapitálový trh dočká úprav*. 16. 12. 1996. Hospodářské noviny.
- [190] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *PS 1993–1996, 39. schůze, část 21/68 (8. 2. 1996)*. [online]. 1996. Dostupné na www.psp.cz
- [191] WOLLNER, Marek; HAVLÍK, David. *Reportéři ČT – Odpovědnost státu za vytunelovaný fond*. [online]. 4. 10. 2010. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [192] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *PS 1996–1998, 17. schůze, část 44 (10. 12. 1997)*. [online]. 1997. Dostupné na www.psp.cz
- [193] KLAUS, Václav. *Východisko – racionálně dotvářet systémové změny*. 9. 12. 1997. Hospodářské noviny.

- [194] RESPEKT. *Co je v balíčku*. 27. 4. 1997. Respekt.
- [195] MLADÁ FRONTA DNES. *Kočárníkův náměstek se rozhodl opustit křeslo*. 11. 4. 1997. Mladá fronta Dnes.
- [196] JAŠMÍNSKÝ, Martin; SKALKOVÁ, Olga. *Pohled na kapitálový trh z různých stran*. 3. 4. 1997. Hospodářské noviny.
- [197] RESPEKT. *Nové zprávy z C. S. Fondů*. 27. 10. 1997. Respekt.
- [198] MATOCHA, Pavel. *Milionář v chatrči*. [online]. 13. 11. 2009. Dostupné na www.euro.cz
- [199] KMENTA, Jaroslav. *CS fondy: kdo může za miliardový tunel?* 15. 9. 2004. Mladá fronta Dnes.
- [200] ČTK. *Insolvenční kauza: Sisák i Hala zůstávají podle advokátů ve vazbě*. [online]. 22. 2. 2016. Dostupné na www.lidovky.cz
- [201] PRÁVO. *ODA Rudlovčákovo odstoupení uvítala*. 11. 4. 1997. Právo.
- [202] TÝDEN. *Muži ve zlatém*. 16. 9. 1997. Týden.
- [203] FIALA, Zbyněk. *Svobodný trh byl někdy zástěrkou pro zlodějny*. 6. 1. 1998. Právo.
- [204] ŠEVELA, Vladimír; POLÁČEK, Martin. *Vlci, nebo beránci?* 26. 2. 1999. Magazín Pátek Lidových novin.
- [205] ŠKOPKOVÁ, Jana. *Tady a teď – Vytunelované CS fondy*. 21. 11. 2000. ČT 1. Pořad: Události.
- [206] EURO. *Vladimír Rudlovčák*. 15. 7. 2002. Euro.
- [207] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *PS 1996–1998, tisk 223/0, část č. 1*. [online]. 1997. Dostupné na www.psp.cz
- [208] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *PS 1996–1998, 12. schůze, část 9/82 (2. 7. 1997)*. [online]. 1997. Dostupné na www.psp.cz
- [209] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *PS 1996–1998, 15. schůze, část 103 (11. 11. 1997)*. [online]. 1997. Dostupné na www.psp.cz
- [210] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *Sněmovní tisk 223*. [online]. 1998. Dostupné na www.psp.cz
- [211] ŠIMÁČEK, Milan. *Krize: Bůh žehnej Evropě*. [online]. 8. 10. 2008. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz>

- [212] ŠTICKÝ, Jiří; NÁDOBA, Jiří. *Tichý prodej IPB: Kdo zaspal v roce 1993?* [online]. 28. 3. 2006. Dostupné na <http://ekonomika.idnes.cz>
- [213] ORÁLEK, Petr; ŠTICKÝ, Jiří. *Věřil jsem, že banka je zdravá, říká šéf IPB.* [online]. 27. 3. 2006. Dostupné na <http://ekonomika.idnes.cz>
- [214] PÁRAL, Pavel. *Bankéř Divokého východu.* [online]. 14. 10. 2013. Dostupné na www.euro.cz
- [215] HRBÁČEK, Jan. *IPB je opět na scéně, státní zástupce udělal chybu.* [online]. 2. 9. 2009. Dostupné na www.rozhlas.cz
- [216] ČNB. *Nucená správa v IPB zavedena.* [online]. 16. 6. 2000. Dostupné na www.cnb.cz
- [217] GALLISTL, Vladan. *Dvoustčtyřicetimiliardové minus.* 17. 9. 2007. Týden.
- [218] HUSÁK, Petr. *Budování kapitalismu v Čechách – Rozhovory s Tomášem Ježkem.* Volvox Globator, 1997. ISBN 80-7207-096-7.
- [219] HRÁČEK, Jiří. *Obviněný J. Tesař (IPB) pracoval pro ČSSD.* 30. 4. 1997. IT CAD.
- [220] LÉKO, István. *Jan Klacek v čele největší banky.* 23. 3. 1998. Týden.
- [221] KUBÍK, Jiří; SLONKOVÁ, Sabina. *Banka má i politické stíny.* [online]. 20. 6. 2000. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz>
- [222] PPF. *Výroční zpráva 2014.* [online]. 2015. Dostupné na www.ppf.eu
- [223] JUNEK, Adam; LÉKO, István. *Kovbojská cesta k miliardám... mnoho padlých, jeden vítěz.* 19. 5. 2014. Lidové noviny.
- [224] MOTEJLEK, Miroslav. *Kellnerův stvořitel Štěpán Popovič jde do penze.* [online]. 5. 6. 2009. Dostupné na www.motejlek.com
- [225] KALÁB, Vladimír. *Řídí sklárny i teplický fotbal.* 25. 1. 2006. Hospodářské noviny.
- [226] POLIŠENSKÝ, Ivo; MAREK, Tomáš. *Velmi pravděpodobný příběh o České pojišťovně.* 15. 8. 1996. Mladá fronta Dnes.
- [227] VLÁDA ČR. *USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY ze dne 2. června 1993 č. 294 + P.* [online]. 2. 6. 1993. Dostupné na <https://kormoran.odok.cz>
- [228] (IKR). *Převod akcií České pojišťovny na PPF dozorčí rada překvapivě neschválila.* 15. 1. 1996. Hospodářské noviny.
- [229] (IKR). *Česká pojišťovna stojí na rozcestí.* 7. 2. 1996. Hospodářské noviny.
- [230] (IKR). *PPF počítá s podílem v pojišťovně.* 17. 1. 1996. Hospodářské noviny.

- [231] LÉKO, István. *Majoritu! Za každou cenu!* 11. 5. 1998. Týden.
- [232] (INA). *Bartoníček novým generálním ředitelem České pojišťovny.* 10. 9. 1996. Právo.
- [233] PROFIT. *FNM navýší jmění pojišťovny.* 6. 11. 1996. Profit.
- [234] MLADÁ FRONTA DNES. *Investiční a Poštovní banka posílila účast v pojišťovně.* 3. 10. 1997. Mladá fronta Dnes.
- [235] MARTINOVIČOVÁ, Martina; POSPÍŠIL, Roman. *Předprivatizační flirtování.* 18. 1. 1999. Euro.
- [236] MLADÁ FRONTA DNES. *Kočárník dal pojišťovně vysokou státní garanci.* 9. 7. 1997. Mladá fronta Dnes.
- [237] PRÁVO. *Ivan Kočárník se stal předsedou představenstva České pojišťovny.* 1. 7. 1997. Právo.
- [238] ČESKÁ POJIŠŤOVNA. *Výroční zpráva 2001, Česká pojišťovna a.s.* [online]. 2002. Dostupné na www.ceskapojistovna.cz
- [239] SPURNÝ, Jaroslav. *Schopní hoši z Teplic a Zlína.* 2. 9. 1996. Respekt.
- [240] POKORNÝ, Marek; HERNANDEZOVÁ, Svatava. *Podnikatele Vinklera propustil soud z vazby.* 29. 9. 2000. Právo.
- [241] BISKUP, Patrik. *Lihový pašerák nebude kvůli amnestii potrestán.* 31. 1. 2013. Právo.
- [242] ČTK. *ČR předstihla Portugalsko v HDP na hlavu.* [online]. 13. 1. 2006. Dostupné na www.novinky.cz
- [243] ZIELENIEC, Josef. *Životopis.* [online]. 2016. Dostupné na www.zieleniec.cz
- [244] LESCHTINA, Jiří. *ODS by už neměla znít jen jedním hlasem, říká Zieleniec.* 5. 8. 1996. Mladá fronta Dnes.
- [245] MLADÁ FRONTA DNES. *Zieleniec dal nečekaně sbohem politické scéně.* 24. 10. 1997. Mladá fronta Dnes.
- [246] KLVAČOVÁ, Eva. *Rozhovor ekonoma.* 30. 10. 1997. Ekonom.
- [247] SLONKOVÁ Sabina; KUBÍK, Jiří. *Kdyby špičky ODS nelhaly, mohl kabinet ještě vydržet.* 30. 11. 1997. Mladá fronta Dnes.
- [248] (REP). *24 hodin poté, co se provalila aféra ODS a jejích sponzorů.* 28. 11. 1997. Mladá fronta Dnes.
- [249] SLONKOVÁ, Sabina; KUBÍK, Jiří; PERGLER, Jan. *Sebejistým mužům se začaly trást ruce.* 28. 11. 1997. Mladá fronta Dnes.

- [250] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *JUDr. Libor Novák*. [online]. 1997. Dostupné na www.psp.cz
- [251] ČT24. *Archiv ČT24 – Sarajevský atentát 1997*. [online]. 8. 12. 2007. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [252] VLÁDA ČR. *Usnesení vlády České republiky ze dne 25. října 1995 č. 601*. [online]. 1995. Dostupné na <https://kormoran.vlada.cz>
- [253] VLÁDA ČR. *Usnesení vlády České republiky ze dne 23. dubna 1997 č. 261 + P*. [online]. 1997. Dostupné na <https://kormoran.vlada.cz>
- [254] (MOT); (VES). *Třinecké železářny ovládá Moravia Steel*. 22. 11. 1997. Lidové noviny.
- [255] ČTK; KMENTA, Jaroslav; SLONKOVÁ, Sabina; KUBÍK, Jiří. *Před soudem promluví korunní svědek Zieleniec*. [online]. 25. 4. 2000. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz>
- [256] KUBITA, Jan. *Případ Libora Nováka je dnes opět u soudu*. 28. 11. 2000. Lidové noviny.
- [257] SLONKOVÁ, Sabina; KUBÍK, Jiří. *ODS nedostala trest za podvod*. 29. 11. 2000. Mladá fronta Dnes.
- [258] ČSÚ. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 19. – 20. 6. 1998*. [online]. 1998. Dostupné na www.volby.cz
- [259] ČT24. *Před půlnocí – i Vysílání – Česká televize*. [online]. 1. 9. 2011. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [260] ČÁSENSKÝ, Robert; ŠTICKÝ, Jiří. *Petr Kellner*. 10. 4. 2012. Mladá fronta Dnes.
- [261] POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *Prof. Ing. Václav Klaus, CSc.* [online]. 2002. Dostupné na www.psp.cz
- [262] SLOVO. *Václav Havel je proti referendu o našem vstupu do NATO*. 2. 4. 1997. Slovo.
- [263] (PAN). *Havel versus Klaus*. 30. 11. 1998. Euro.
- [264] KOPECKÝ, Josef; BAROCH, Pavel. *Topolánek vystřídal v čele ODS Klause*. 16. 12. 2002. Hospodářské noviny.
- [265] SCHULZ, Martin. *Volba prezidenta v roce 2003*. 31. 12. 2003. Český rozhlas 6.
- [266] BLAŽKOVÁ, Jana. *Komunisté se rozhodli. A předurčili tak výsledek*. 1. 3. 2003. Mladá fronta Dnes.
- [267] KALENSKÁ, Renata. *Klaus a justice? Otřesná bilance!* 26. 1. 2008. Lidové noviny.

- [268] HLOUŠKOVÁ, Lenka. *Špidla a Klaus podepsali smlouvu o vstupu do EU*. [online]. 16. 4. 2003. Dostupné na www.novinky.cz
- [269] ČT. *Parlamentní volby sice vyhrála Občanská demokratická strana, překvapením však byl dobrý výsledek sociální demokracie*. [online]. 2014. Dostupné na www.ceskatelevize.cz
- [270] LIDOVKY.CZ. *Václav Klaus obohatil češtinu, o sobě rád mluvil v plurálu*. [online]. 7. 3. 2013. Dostupné na www.lidovky.cz
- [271] ČERNÁ, Zuzana. *Rozhovor s Václavem Klausem*. 18. 11. 2014. Rádio Impuls.
- [272] KOPECKÝ, Josef; ŠŤASTNÝ, Ondřej. *Podpis v tichosti a bez kamer*. 4. 11. 2009. Mladá fronta Dnes.
- [273] DOLEJŠÍ, Václav; SVOBODOVÁ, Ivana. *Rozhodla noc lobbistů*. 11. 2. 2008. Mladá fronta Dnes.
- [274] ŠŤASTNÝ, Ondřej. *Soudce na pranýři*. 6. 3. 2008. Mladá fronta Dnes.
- [275] ŠŤASTNÝ, Ondřej; KAISEROVÁ, Zuzana. *Tajná schůzka: prezident a lobbista*. 16. 2. 2008. Mladá fronta Dnes.
- [276] ČESKÝ ROZHLAS. *15. 2. 2008: Druhá volba prezidenta republiky minutu po minutě – Volba prezidenta 2008*. [online]. 15. 2. 2008. Dostupné na www.rozhlas.cz
- [277] BUMBA, Jan; ŠÍDLO, Jakub. *Pospíšil chtěl jmenovat Bradáčovou vrchní státní zástupkyní. Už to nestihnu, lituje*. [online]. 27. 6. 2012. Dostupné na www.rozhlas.cz
- [278] PÁLKOVÁ, Šárka. *Bradáčová nesmí dělat čistky, klade si podmínku Blažek*. [online]. 26. 7. 2012. Dostupné na www.lidovky.cz
- [279] KUNDRA, Ondřej. *Operace Bradáčová*. [online]. 29. 4. 2015. Dostupné na www.respekt.cz
- [280] LESCHTINA, Jiří. *Vojtěch Cepl: Boj s korupcí? Ještě jsme nezačali*. [online]. 1. 7. 2014. Dostupné na <http://nazory.aktualne.cz>
- [281] PROCHÁZKA, Michal; ŘÍHA, Daniel; HLINOVSKÁ, Eva. *Můj kamarád Vašek*. 20. 10. 2000. Magazín Pátek Lidových novin.
- [282] ČULÍK, Jan. *Britské listy – Jak jsem privatizovala Třinecké železářny*. [online]. 16. 3. 1992. Dostupné na www.britskelisty.cz
- [283] DOLEJŠÍ, Václav. *Sedmdesát perel Václava Klause*. [online]. 17. 6. 2011. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz>

- [284] LIDOVÉ NOVINY. *Prohlášení, které Klaus pronesl v neděli*. 1. 12. 1997. Lidové noviny.
- [285] KALENSKÁ, Renata. *Klaus: Netvrdím, že jsem Bůh*. 5. 2. 1999. Magazín Pátek Lidových novin.
- [286] PLAVCOVÁ, Alena. *Nevnímám ušima, ale očima*. 24. 7. 2009. Magazín Pátek Lidových novin.
- [287] KLAUS, Václav. *V zemi za devatero řekami a...* 5. 10. 1996. Lidové noviny.
- [288] KPMG ČESKÁ REPUBLIKA. *25 let svobodného podnikání – 28 příběhů*. [online]. 2015. Dostupné na <http://28pribehu.cz>
- [289] FRIEDLOVÁ, Bohuslava. *Usnesení 1 KZV 140/2010–186*. 19. 11. 2014. Městské státní zastupitelství v Praze.